

13 april

Debatter m. m.

Onsdagen den 13 april	Sid.
Anslag under nionde huvudtiteln:	
Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.	4
Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd	21
Visst statsbidrag till praktiskt vetenskaplig växtförädling	28
Rikets allmänna kartverk	31
Om ianspråktagande av domänverkets markfond för ersättningar till markägare, m. m.	35
Markförvärv för naturvårdsändamål	42
Om rätt för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse till skatteavdrag för forskningskostnader	43
Hemarbetande kvinnors pensionsrätt	46
Om inrättande av en s. k. underleverantörsbörs för mindre företag	52
Om studiesocialt stöd till vuxna studerande	55
Om abonnemang för offentliga organ på tidningar och tidskrifter	59
Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader	60
Interpellation av herr Olsson, Johan, ang. lokaliseringspolitiska åtgärder vid ändrad jordbrukspolitik	80

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 13 april	Sid.
Jordbruksutskottets utlåtande nr 1, ang. utgifterna inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde	4
Bevillningsutskottets betänkande nr 23, om rätt för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse till skatteavdrag för forskningskostnader	43
Andra lagutskottets utlåtande nr 39, om vissa familjepolitiska åtgärder	46
Jordbruksutskottets utlåtande nr 5, ang. bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m.	52
— memorial nr 6, ang. departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss staten tillhörig fast egendom	52
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 18, om inrättande av en s. k. underleverantörsbörs för mindre företag	52
Andra lagutskottets utlåtande nr 34, om studiesocialt stöd till vuxna studerande m. m.	55
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 19, om förläggande av idrottsinstruktörsutbildning till Kiruna	59
— nr 20, ang. koncessionsgivningen för inrikes flygtrafik	59
— nr 21, ang. utformningen av en allmän hälsokontroll	59
— nr 22, om abonnemang för offentliga myndigheter och organ på tidningar och tidskrifter	59
— nr 23, ang. sysselsättning och arbetsvillkor för den äldre arbetskraften m. m.	60
Statsutskottets utlåtande nr 6, ang. utgifterna inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde (punkterna 1—9) ..	60

Onsdagen den 13 april

Kammaren sammanträdde kl. 11.00.

Justerades protokollen för den 29, 30 och 31 nästlidne mars samt den 1 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Med stöd av närslutna läkarintyg anholder jag härmed vördsamt om ledighet från fullgörande av riksdagsman-naupptraget under den tid, som i nämnda intyg anges.

Skellefteå lasarett den 12/4 1966

Lage Svedberg

Läkarintyg

ang. riksdagsman Lage Svedberg, född den 12/2 1901, Box 1050, Burträsk.

Härmed intygas att ovanstående patient, som för närvarande vårdas på Skellefteå lasarettens kirurgiska klinik, på grund av cirkulationsrubbnings med varbildning i en få kommer att vara sjukskriven och oförmögen till riksdagsarbete minst april månad ut.

Skellefteå den 12/4 1966

Jack Lundström

leg. läkare

På gjord proposition bifölles ansökningen för den tid, det i återopade läkarintyget omförmälda hindret varade.

Vidare upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad anholder härmed om tjänstledighet från riksdagsarbetet från och med eftermiddagen den 13 april

till och med den 28 april för att leda nedrustningsdelegationen i Genève.

Stockholm den 13 april 1966

Alva Myrdal

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 79, med förslag till förordning om ändring i tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391) m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 89, angående överlåtelse av viss staten tillhörig mark m. m.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 92, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648);

nr 93, med förslag till lag angående ändring i lagen den 5 mars 1937 (nr 73) om befordran med luftfartyg, m. m.;

nr 94, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 11 § 1 mom. förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom;

nr 96, med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 kap. 3 § och 15 kap. 14 § föräldrabalken m. m.; samt

nr 97, med förslag till lag angående utvidgad tillämpning av lagen den 22 juni 1939 (nr 299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m. och av lagen den 21 mars 1940 (nr 176) med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg.

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 99, angående godkännande av avtal med Stockholms stad m. fl. kommuner om överlåtelse av vissa delar av Järvafältet.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Beträffande detta utlåtande hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan, varefter utlåtandet företogs till avgörande punktvis.

Punkterna 1—18

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19**Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 9 100 000 kronor.

Enligt beslut av föregående års riksdag skulle de särskilda rationaliseringsinsatser, som finansierades från detta anslag, bedrivas förutom i de fyra nordligaste länen även inom Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län samt inom landskapet Dalsland.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1. de likalydande motionerna I: 616, av herr *Sveningsson*, och II: 761, av herr *Magnusson* i Tumhult m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte

fastställa, att högsta statsbidragsprocenten skulle vara 25 procent i stället för som för närvarande cirka 40 procent av kostnaderna för samtliga rationaliseringsåtgärder utom markköp, samt

till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 7 150 000 kronor; ävensom

2. motionen II: 740, av herr *Dahlgren m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om erforderliga utredningar, så att koncentrerad rationaliseringsverksamhet, s. k. KR-verksamhet på jordbruksområdet från och med budgetåret 1967/68 kunde utvidgas till att omfatta jämväl skogs- och mellanbygden i södra och mellersta Sverige.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 616 och II: 761, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 9 100 000 kronor,

b) avslå motionerna I: 616 och II: 761, såvitt avsåge yrkande om ändrad bidragsprocent, samt

c) lämna motionen II: 740 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Carl Eskilsson* och herr *Isacson* samt fru *Sundberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under a och b hemställa, att riksdagen måtte,

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 616 och II: 761, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 7 100 000 kronor,

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

b) med bifall till motionerna I: 616 och II: 761, såvitt avsåge förslag om ändrad bidragsprocent, i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad reservanterna anfört.

Herr **ESKILSSON** (h):

Herr talman! Detta är den första punkt i utskottsutlåtandet där utskottet inte har varit enigt. Det är, som kammararens ledamöter säkert påminner sig, en punkt där vi inom högern också tidigare har framfört en annan mening än den som riksdagsmajoriteten har brukat stanna inför.

Frågan om de produktionsbefrämjande åtgärderna i Norrland är alltså ingen ny fråga. Verksamheten enligt de bestämmelser som gäller på denna punkt har bedrivits i Norrland sedan riksdagen år 1960 första gången fattade beslut om åtgärderna som ett led i riksdagens strävanden att stimulera näringslivet i Norrland i olika avseenden.

Det är inget tvivel om att man tack vare dessa bidrag har gjort betydande insatser för att skapa bärkraftiga jordbruk inom lämpliga jordbruksbygder i Norrland. Man har på många håll också redovisat goda resultat av dessa insatser.

Men verksamheten har inte bara sina goda sidor, utan även en del avigsidor. Meningen med dessa särskilda koncentrerade rationaliseringsåtgärder har varit att skapa produktionskraftiga jordbruk inom lämpliga jordbruksbygder, de har varit ett led i strävandena att skapa goda förutsättningar för näringslivet över huvud taget och de kan även ses som ett led i lokaliseringspolitik. Syftet har väl dessutom varit att jordbrukarna i Norrland och speciellt inom de berörda bygderna skulle genom tillskapandet av dessa produktionsenheter stimuleras att fortsätta själva och vidta erforderliga rationaliseringar.

Det är nu inte alldeles säkert att detta har lyckats så som man räknat med. Den koncentrerade rationaliseringsverksamheten har ju genomförts med mycket

betydande statsbidrag — utan lika stora bidrag skulle det inte ha varit möjligt för andra jordbrukare att vidta samma åtgärder. I stället för att stimuleras till egna insatser har man därför väntat på att komma i åtnjutande av samma förmåner som de särskilda KR-jordbruken har fått. Bidragen har inte alltid varit en stimulans till självverksamhet, utan de har ibland medverkat till att man väntat på att själv få de utlovade förmånerna. Därigenom har jordbrukarna många gånger underlåtit att vidta rationaliseringsåtgärder som annars skulle ha kunnat komma till stånd.

Verksamheten har också dragit betydande kostnader. Man räknar med en mycket stor kapitalinvestering för att bygga upp ett KR-jordbruk. Det behöver inte vara fråga om alltför stora brukningsdelar för att man med dagens priser skall komma upp i en investeringskostnad på en halv miljon. Denna kostnad har ökat undan för undan. Från början var kostnaderna betydligt lägre, och då behövde man inte göra så stora insatser som nu erfordras. Om man därför har fått goda resultat av många av de hittills genomförda insatserna, kan det bero på att kostnadsläget var ett helt annat tidigare än vad det för närvarande är och vad det säkerligen kommer att bli i framtiden.

Jag kan dessutom inte värja mig för intrycket att det ibland har lämnats alltför stort spelrum åt teknikernas och konstruktörernas fantasi när det gäller att åstadkomma gårdar, där ekonomibygnaderna har byggts upp med hjälp av dessa bidrag.

Med hänsyn till de mycket höga kostnaderna har högern hela tiden velat mana till en viss försiktighet och framhållit att man bör skynda långsamt. Vi betraktar fortfarande verksamheten som en försöksverksamhet. Det behövs mera erfarenhet och mera underlag innan resultatet av verksamheten kan bedömas med större säkerhet, även om en del av de utförda arbetena hittills förefaller gynnsamma.

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

I år tillkommer utöver denna känsla av att man behöver iakta en viss försiktighet en särskild anledning till att skynda långsamt. KR-jordbruken har till mycket stor del byggts upp kring mjölkproduktionen. Investeringarna har gått ut på att skapa tillräckligt stora jordbruk, som kan ge underlag för en mjölkproduktion av större omfattning än vad som varit fallet tidigare. Genom de nya signaler, som har hissats när det gäller stödet åt jordbruksnäringen — framför allt kanske mjölkproduktionen — har förutsättningarna för denna produktionsinriktning förändrats. Visserligen lämnade jordbruksministern strax innan vi skildes åt före påsk lugnande försäkringar till herr Hedström i ett interpellationssvar i frågan, men jag är inte övertygad om att ovisheten ute på fältet beträffande framtiden har undanröjts genom detta interpellationssvar. Det förefaller, som om oron i bygderna uppe i Norrland kvarstår, en oro som ju också som bekant finns över hela landet när det gäller utsikterna för framtiden. Framför allt när det gäller gårdar, där man har gjort mycket stora investeringar är man särskilt sårbar vid en förändring av produktionsinriktningen. Om förutsättningarna för mjölkproduktionen t. ex. skulle ändras, kommer det att betyda en helt ny situation i jämförelse med vad som varit fallet tidigare.

Detta är anledningen till oron ute i bygderna. Ju större investeringar man gör i ett jordbruk, ju mera kapital man lägger ner, desto mera känslig blir man givetvis för varje ändring i prisläget. De kalkyler som upprättas i samband med tillkomsten av KR-jordbruken är redan med nu gällande priser hårt presade.

Herr talman! Detta är motivet till att vi i år dels fullföljt vår önskan om försiktighet när det gällde att bygga ut KR-verksamheten, dels nu sedan vi fått veta något om framtidsutsikterna reserverat oss för bifall till högermotionen i avvaktan på ett besked om den fram-

tida jordbrukspolitiken. Vi föreslår att man för nästkommande budgetår skall nöja sig med samma medelsanvisning som under innevarande budgetår och yrkar därför att anslaget skall begränsas till 7 100 000 kronor. Genom att samtidigt minska bidragsprocenten till de enskilda företagen tror vi att anslaget kan räcka till ett lika stort antal enskilda företag som med den nuvarande bidragsprocenten och ett förhöjt anslag.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationen.

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! Vid denna punkt föreligger en högerreservation. När man jämför den med motionen detta år och högers reservationer tidigare år, frestas man närmast att beteckna det hela som en följetong. Vid flera tillfällen tidigare har högern kommit med samma yrkanden om nedskärning av statsbidragen till verksamheten med koncentrerade rationaliseringsinsatser i Norrland. Riksdagen har emellertid inte velat lyssna på det örat utan har varje gång bifallit vad Kungl. Maj:t föreslagit.

För egen del kan jag verkligen vitsorda vilken oerhörd betydelse den s. k. KR-verksamheten har haft i de nordliga delarna av vårt land. I Norrbotten, för att ta ett exempel, har vi tills i år färdigställt 150 företag, och samtliga har visat sig motsvara de förväntningar vi ställer. De jordbrukare som har kommit i åtnjutande av denna verksamhet har också samt och synnerligen blivit nöjda med att satsa på dessa enheter. Det är min bestämda åsikt att man bör fortsätta på den inslagna vägen för att bygga upp bärkraftiga enheter, som på sikt kan ge sina utövare en god bärgning.

Så sent som vid 1965 års riksdag sänktes den genomsnittliga bidragsprocenten från 48 procent till högst 40 procent av kostnaderna för samtliga rationaliseringsinsatser utom markköp. Motioner om begränsning av bidraget

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

till 25 procent avslogs också då av riksdagen. Även av denna anledning finner utskottsmajoriteten det nu märkligt, att högern återkommer med samma yrkande som nyligen avvisats.

Som motivering för sitt yrkande anför reservanternas, att genom att vi sänker bidraget till 25 procent kan flera jordbrukare bli delaktiga av stödet. Jag kan inte förstå meningen bakom det resonemanget. Erfarenhetsmässigt har det nämligen visat sig att de nu utgående bidragen är helt nödvändiga som grund för uppbyggnad av företagen. Skulle verkligen någon ändring böra övervägas, skulle det i så fall snarare vara en justering uppåt av procentsatsen, i varje fall i de nordligaste delarna av vårt land, där de klimatiska förhållandena ställer större krav på bl. a. byggnadernas utförande än längre söderut. Ett yrkande av den innebörden framfördes också av lantbruksnämnden i Norrbottens län genom dess direktör i den arbetsgrupp som på lantbruksstyrelsens uppdrag hade att utarbeta riktlinjerna för den fortsatta verksamheten på detta område.

När man alltså konstaterar det envetna motstånd som högern reser mot denna rationaliseringsverksamhet, kan man inte undgå att tycka att det är en form av den kungliga svenska avundsjukan som dikterar deras inställning; om inte alla kan få detta bidrag, så skall ingen få det.

Herr Eskilsson nämnde nyss i sitt inlägg, att när inte alla kan få del av bidrag så blir de modfällda och avstår från att göra sådana insatser som de annars kanske hade tänkt göra. Men detta är väl ändå inte något bärande skäl. Om man jämför med insatserna i fråga om t. ex. lokalisering av företag så är det ju där precis på samma sätt. Inte alla företag kan få del av det stöd som utgår i form av lokaliseringsbidrag. Men det innebär därför inte, att de redan existerande företagen måste avstå från att göra de investeringar som de hade tänkt göra.

Herr Eskilsson sade vidare att den interpellation, som jag framställt och fått svar på, inte i någon högre grad hade medverkat till att mildra den oro som har spritt sig inom jordbrukskretsar med anledning av jordbruksutredningens förslag. Jag tror emellertid att detta är en felaktig uppfattning. Den oro som förekommer hänför sig nog i största utsträckning till den propaganda som bedrivs från visst håll gentemot det förslag som har aviserats från jordbruksutredningens majoritet.

När nu denna verksamhet i enlighet med 1965 års riksdagsbeslut utökas till att omfatta även Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län samt vissa delar av Dalsland så är det helt naturligt, att anslagen måste ökas. Av detta skäl är det alltså desto mindre anledning för riksdagen att nu besluta om någon sänkning av det av Kungl. Maj:t föreslagna och av utskottet tillstyrkta anslaget.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **ESKILSSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var en enda sak i herr Hedströms anförande som jag skulle vilja säga några ord om.

Det är klart att herr Hedström står närmare till än jag att bedöma den oro som råder bland de jordbrukare som lagt ner mycket pengar och andra insatser för att rationalisera sina jordbruk. Men jag tror inte att det bara är ett propagandaresultat att man känner oro inför framtiden. Det är inte bara från Norrbotten som man redovisar oro inför framtiden, om man verkligen skulle genomföra de förslag som aviserats om att sänka mjölkpriserna. Visserligen har landshövding Netzen sagt att man skall ta särskilda hänsyn till förhållandena i Norrland, och detta har ju statsrådet Holmqvist också understrukit i ett interpellationssvar nyligen. Men i herr Netzens framställning taldes det om att detta skulle ske övergångsvis.

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

Nu har ju ännu inte några förslag presenterats och vi rör oss alltså med hypoteser. Men just denna presentation av ett jordbrukspolitiskt program, där man talar om att pressa priserna på jordbrukets viktiga produkter och på det viset få till stånd en önskad omställning av arbetskraft och resurser, har bidragit till att i mycket hög grad väcka oro.

Allra helst måste detta väcka bekymmer och oro hos människor som står i begrepp att lägga ned mycket stora kostnader för att bygga upp ett bärkraftigt jordbruk. Om vi säger att man skall investera en halv miljon kronor för att uppföra byggnader på ett jordbruk av 50 hektars storlek och man får 40 procent av kostnaden i statsbidrag, så återstår det ändå en mycket betydande egen investering.

Det är dessa förhållanden som motiverar en viss försiktighet även när det gäller statens engagemang i det här arbetet.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Det var ett ord av herr Hedström som gjorde att jag begärde ordet och det var »avundsjuka». Jag vet inte om man skall behöva använda ett sådant ord i ett sammanhang som detta.

Jag skulle vilja ställa en fråga till herr Hedström. Tror han över huvud taget att det går att lösa jordbrukets stora investeringsproblem med hjälp av KR-bidrag? Jag tror det inte. Jag tror att frågan måste ses som en försöksverksamhet; den skall studeras som en försöksverksamhet — någonting annat är det inte. Jag har följt denna fråga med stort intresse därför att det har gällt ett försök att komma till rätta med investeringsproblemen i vissa delar av vårt land som utan tvekan har ett betydande intresse.

Om man ser saken på sikt så är kapitalförsörjningen inom det svenska jordbruket ett av jordbrukets verkligt

stora nyckelproblem. Det är fråga om miljardbelopp som på relativt kort sikt skall sättas in här överallt i vårt land; det gäller inte bara i Norrland utan hela det svenska jordbruket. Enbart på mjölkproduktionens område behövs det enligt en utredning, som gjorts inom lantbruksstyrelsen helt nyligen, för att bygga upp de enheter, som man förespeglat att man bör göra, mycket snabbt belopp av storleksordningen 4—5 miljarder kronor. Och då är det bara fråga om själva ekonomibyggnaderna utan något som helst tillförande av den jord som ytterligare behövs samt andra rationaliseringsåtgärder.

Jag tror fördenskull att man inte kan anlägga de synpunkter som herr Hedström gör i detta sammanhang. Jag tror inte ens att vi kan lösa ens uppbyggandet av verkliga produktionsenheter i Norrland med hjälp av KR-bidrag därför att staten helt enkelt inte har pengar.

Hur mycket det kostar och hur mycket staten vill satsa är det ännu ingen som har svarat på. I ett annat sammanhang frågade jag statsrådet Holmqvist, men han svarade inte på det den gången och han är säkert inte villig att svara i dag heller. Jag tror att detta är en av de verkligt intressanta frågorna i sammanhanget, nämligen hur mycket statsverket är berett att här skjuta till. Det har inte herr Hedström försökt att analysera på något sätt, och det är ändå en av nyckelpunkterna i hela frågan. Om man över huvud taget skall anslå pengar så bör man begränsa bidragsprocenten och inte, som herr Hedström säger, ytterligare höja densamma.

Högern kommer här, säger man, med en följetong. Den är emellertid nu inte riktigt lik föregående års på grund av det nya som har hänt — jordbruksutredningens ställningstagande. Vi har sagt från vårt håll att det finns anledning att vara avvaktande i denna fråga. Jag tycker att det finns all anledning till detta just mot bakgrunden av jordbruksutredningens nya signaler. Skulle

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

det vara så att man genomför en förändring av hela mjölkprisregleringen, som det har sagts, kommer det att innebära en sänkning av mjölkpriset, och då spricker kalkylerna för KR-bidragen såvida vi inte omedelbart får till stånd den effekten, att jordbrukarna slår ut ca 400 000 kor i landet. Emellertid tror jag inte, att jordbrukarna kommer att reagera på det viset, och därför kommer ovillkorligen en sänkning av mjölkpriserna att innebära att kalkylerna spricker.

Det blir då bekymmersamt för dem som har investerat stora pengar, herr Hedström! Därför tycker jag inte att man över huvud taget i dagens situation skulle lura någon, eller — om jag i stället använder ett generöst ord — stimulera någon att med hjälp av KR-bidrag just nu bygga upp någonting. Låt oss i stället vänta tills vi vet vad jordbruksutredningen föreslår och vad riksdagen fattar för beslut i ärendet. Då vet man hur pass hållbara de kalkyler är som vi arbetar med. De kalkyler vi arbetar med i dag är ytterst osäkra. De bygger på de priser och de kostnader, som vi har i vårt svenska jordbruk just nu, men vi vet ju ingenting om produktpriserna sett på någon sikt, förrän ställning tagits till den nya jordbrukspolitikens mål och medel.

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Eskilsson var betänksam i sin replik, särskilt därför att jordbruksutredningen inte har framlagt sitt förslag. Ändå kunde han uttala bestämda åsikter om vad det skulle leda till.

Jag vill fråga herr Eskilsson: Varför är herr Eskilsson så orolig? Herr Eskilssons metod för att minska oron bland bönderna är tydligen att minska rationaliseringsbidragen, om jag fattade honom rätt.

Till herr Isacson skulle jag vilja säga, att KR-åtgärderna är en mycket intressant sak. Jag håller helt med om det.

Jag vet också att herr Isacson är mycket intresserad av detta; han har ju i flera år dels motionerat och dels ställt frågor i anslutning till KR-verksamheten. Emellertid kan väl herr Isacson lika väl som jag ännu inte svara på hur denna verksamhet kommer att utveckla sig. Den erfarenhet vi hittills har fått pekar ändå tydligt på att vi är inne på rätt väg. De insatser som har gjorts är heller inte så stora som herr Isacson vill göra gällande i jämförelse med de bidrag som tidigare under alla år har utgått till åtgärder, som på sikt inte varit av det värde som man hade önskat.

Jag skulle också vilja säga till herr Isacson: Låt oss vänta tills jordbruksutredningen har framlagt sitt förslag innan vi ställer verkligt konkreta frågor! Naturligtvis vill jag inte på något sätt förmena herrar Eskilsson och Isacson att komma med motioner och reservationer beträffande det här avsnittet av jordbrukets förhållanden, men jag önskar att herrarna varierade konfekten en smula. Tänk på skaldens ord: »Evgit kan ej bli det gamla! Ej kan vanans nötta läxa evigt repas upp igen.»

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! Herr Hedström undrade hur jag kunde så bestämt uttala mig om det förslag, som jordbruksutredningen kommer att lägga fram trots att det ännu inte är presenterat. Jag påpekade ju i min förra replik, att det enbart är hypoteser vi rör oss med.

Vad beträffar oron, herr Hedström, skall jag bara be att få citera tre meningar ur en interpellation som framställdes tisdagen den 22 mars 1966 till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet — det var herr Hedström själv som framställde den: »Under tiden efter denna presentation har framkommit stark oro hos Norrbottensjordbrukare, särskilt hos sådana som gjort betydande investeringar för effektivisering av företagen samt hos dem som

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

nu står i begrepp att bygga upp sina företag till bärkraftiga jordbruk. Visserligen har riksdagen så sent som 1965 beslutat om fortsättning av den ovan berörda rationaliseringsverksamheten. Inte desto mindre frågar jordbrukarna sig nu om en sådan jordbrukspolitik kommer att bedrivas för denna landsändas del att de utbyggda företagen verkligen kommer att ge skäligen lönsamhet.»

Det är möjligt att interpellationen tillkom, som man säger, på begäran, men jag har tolkat ordalydelsen på det sättet, att den återspeglar något av den oro som man inom berörda kretsar känner över framtidsutsikterna. Och det är därför som jag här har återopat detta förhållande.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Under den här punkten redovisas också en motion, nr II: 740 av herr Dahlgren m fl., som innehåller ett förslag om att KR-verksamhet skall bedrivas också i södra Sveriges skogs- och dalbygder.

Utskottet har inte funnit skäl att biträda motionsyrkandet och hänvisar till att erfarenheter först bör erhållas av verksamheten i Norrland, innan man startar en motsvarande verksamhet i södra delen av landet. Av vad som hittills har avslöjats från jordbruksutredningen har jag förstått, att möjligheten att bedriva jordbruk i Norrland i stort sett kommer att försvinna, och då vore det väl lämpligt att redan nu starta en koncentrerad rationaliseringsverksamhet i de delar av landet där det även i fortsättningen, enligt utredningsmajoritetens tankegångar, skall kunna bedrivas jordbruk.

Jag vill emellertid inte göra detta till en lokal fråga. Med anledning av den diskussion som nu har förts här i kammaren och i vilken det från visst håll har ifrågasatts — bl. a. herr Hedström har gjort det — om det råder någon oro beträffande jordbrukets framtid, skulle

jag vilja säga, att nog finns denna oro, alltid! Och den finns inte bara hos enskilda jordbrukare. Oron förekommer också — jag ber att få redovisa personliga erfarenheter av detta — i sammanhang, där man har tillgång till den förnämsta jordbruksexpertis, nämligen vid en lantbruksskola i Kalmar län med ett jordbruk omfattande 100 hektar. Där har man i år rationaliserat husdjursdriften genom att investera ungefär 500 000 kronor i förut goda lantmannabyggnader, vilka genom denna rationaliseringsprocess skall kunna bilda underlag för en ökad produktion av framför allt mjölk. De kalkyler som våra agronomer har gjort kommer helt att spricka för den händelse att det nuvarande mjölkpriset inte kan uppehållas i fortsättningen. Nog finns det oro på den punkten, alltid.

Eftersom jag nu vet att jordbruksministern under detta ärendes behandling kommer att deltaga i debatten, vill jag framhålla, att det skulle vara intressant att här i dag få ett besked av honom, om det finns anledning inför det, som man nu har trott sig läsa ut av de kommande förslagen, att fortsätta med så stora och dyrbara investeringar som både enskilda och korporationer hittills har varit inriktade på att göra.

Finns det över huvud taget någon anledning att lägga ned så stora pengar, när landets statsminister ifrån denna talarstol häromdagen sade, att våra vänner danskarna skall försörja oss med livsmedel?

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Till herr Isacson vill jag säga, att det har gjorts vissa försök att beräkna vilka kostnader som skulle uppkomma om man ställde om hela det norrländska jordbruket till modern teknik och med en produktionsinriktning som passar norrländska förhållanden. Det är emellertid rätt lång tid sedan de utredningarna gjordes, och jag tror inte att man har så stort intresse av att re-

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

dovisa dem i dag, eftersom förhållandena ju ständigt förändras. Jag vill dock betona att det ju redan har hänt åtskilligt — jag tror i mycket positiv riktning — för det norrländska jordbruket.

Jag vill erinra om att det var min företrädare sasom jordbruksminister, Gösta Netzén, som själv tog initiativet till denna KR-verksamhet och som i anslutning till den proposition, som presenterades för något mer än sex år sedan, just tog upp dessa mycket radikala tankar om stora insatser för att skapa ett verkligt bärkraftigt jordbruk i Norrbotten och övriga Norrland. Högern har, såsom herr Hedström sade, ständigt sett med misstro på denna verksamhet. Man frågar sig: Vad är det som högern vill sätta i stället, om det vore så att samhället skulle ta sin hand från denna verksamhet eller så väsentligt reducera de bidrag som det här är tal om? Inte tror väl någon att det då skulle finnas *större* förutsättningar för att åstadkomma ett bestående jordbruk i Norrbotten. Ni måste tala tala om vad det är för medel vi i så fall skall tillgripa! Herrarna måste veta att vi dock inte kan utforma prispolitiken i detta land med speciell hänsyn till norrlandsförhållanden; i varje fall är möjligheterna rätt begränsade. Går man för långt i fråga om att ge subventioner och tillskott till en viss landsända har man alltid att räkna med att gränsproblem uppstår där bidraget upphör och jordbruket på andra sidan bidragsgränsen får arbeta under vanliga förutsättningar.

Herr Hedström nämnde omfattningen av rationaliseringsstödet för Norrbottens del, och jag kan säga att hittills har 70 miljoner kronor investerats i sådana nya jordbruk i Norrbotten. Härav har staten lämnat 30 miljoner i bidrag varav 20 miljoner har kommit via anslagsposten för KR-verksamhet och 10 miljoner har utgått enligt den vanliga rationaliseringskungörelsen. Jag tror liksom herr Hedström att detta

stöd har skapat en framkomlig väg när det gäller att bilda bärkraftiga jordbruk i Norrland.

Jag vill också säga att det inte bara gäller att skjuta till pengar i detta sammanhang, utan även att få produktionen så upplagd att den anknyter till de naturliga förutsättningarna för jordbruksproduktion. Därför är det riktigt att man i mycket hög grad har satsat på mjölkproduktion; men potatisodling har också förekommit liksom en del annan produktion som har tämligen goda förutsättningar i Norrland. Det gäller att över huvud taget orientera in jordbruket på ett sådant sätt att det kan bli bärkraftigt.

Herr Svanström har liksom herr Isacson gett uttryck för en oro. Jag vet faktiskt nästan ingen fråga där herr Svanström inte har varit orolig! Vad vi än diskuterat har han varit djupt oroad — antingen det nu gällt domänverkets inköp eller någonting annat. Men jag tror att herr Svanström gör ytterst litet för att lugna ner oroliga stämningar som kan finnas; och jag tror inte heller att vare sig herr Eskilsson eller herr Isacson direkt har lämnat några bidrag till en sådan utveckling under i varje fall den senaste tiden. Herr Svanström vill ju egentligen utveckla denna speciella stödform för det norrländska jordbruket till att gälla även andra områden i landet. Här finner vi således å ena sidan högern, som säger att man måste sätta stopp, begränsa, känna oro för framtiden, och å andra sidan herr Svanström som visserligen också är orolig men ingalunda känner sig förhindrad att umgås med tanken att denna stödform skall tillämpas över ett mycket bredare fält. Herrarna får väl själva diskutera hur man skall kunna komma fram till någon logisk förklaring av denna oro, som tycks ta sig uttryck under båda förutsättningarna: antingen man dämpar verksamheten eller utvidgar den.

Vi får väl se, herr Svanström, vad jordbruksutredningen kommer att säga

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

om rationaliseringsverksamheten när dess förslag ligger på bordet, liksom beträffande motiven att utsträcka denna hjälpform även till andra delar av landet. Jag kan ge herr Svanström rätt i att det finns områden där förutsättningarna för jordbruket är ungefär desamma som i Norrland och att man möjligen kunde överväga ett speciellt stöd i sådana områden; men den frågan måste man verkligen undersöka ganska noga innan man tar en sådan ställning.

Jag har tyckt mig märka en viss lust hos de föregående talarna att i dag få till stånd en allmän jordbrukspolitisk debatt. Jag har i så fall ingenting emot att ta upp en sådan debatt; men jag inskränker mig åtminstone i detta skede till att ha sagt några ord beträffande den punkt som nu är föremål för behandling.

Herr ISACSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Ordet »oro» har hörts i den här debatten vid några tillfällen, och herr statsrådet menade att ingen av oss som tidigare varit uppe i debatten har försökt att hjälpa människor bort från den oron.

Nej, herr statsråd, det är bara jordbruksministern som kan göra det! Och han har ett utsökt tillfälle i denna debatt att också för de svenska jordbrukarna förklara, att vi inte skall bry oss om vad som har sagts i dessa sammanhang! Vad som sagts från jordbruksutredningens sida och från den socialdemokratiska studiegruppens sida är nämligen av den beskaffenheten, att det verkligen ingett oro. Ingen — i varje fall inte någon som tänker syssla med mjölkproduktion — kan komma ifrån denna oro så länge man inte fått klara signaler från regeringens egen sida.

En sänkning av mjölkpriset måste innebära en helt förändrad situation för alla de jordbrukare som byggt upp en som man säger bärkraftig jordbruksenhet efter kalkyler, som är baserade på

dagens kostnader och priser. Ett bärkraftigt jordbruk kan ju inte existera, om kostnaderna består, medan däremot avräkningspriserna plötsligt sänks. Hur skall en jordbrukare som har dessa mycket höga kostnader kunna känna annat än oro, om det inte från regeringens sida ges ett klart besked att de inte skall bry sig om vad som här i olika sammanhang har sagts?

Detta är anledningen till, herr talman, att jag anser att vi bör se på denna fråga också i detta sammanhang. Ett bärkraftigt jordbruk kan tillskapas på olika sätt, men förutsättningen för att jordbruket skall gå ihop är att de gjorda investeringarna kan förräntas och amorteras efter en vettig avskrivningsplan. För den saken fordras vissa bestämda produktpriser. En mycket intressant fråga i detta sammanhang är ju också, i vilken utsträckning kostnaderna kan bortrationaliseras. Vi vet emellertid att möjligheterna därtill ofta är begränsade, speciellt när det gäller denna företagsform. De KR-jordbruk, som nu har byggts upp, har byggts upp med hjälp av den bästa expertis som finns. Enligt de gjorda kalkylerna blir det praktiskt taget inget netto över, och när nettot försvunnit finns det ingen chans för en sänkning av priserna. I en sådan situation skall man inte försöka stimulera jordbrukarna att bygga upp KR-enheter — mjölkproduktionsenheter — innan den dag kommer då vi med säkerhet vet vad den nya jordbrukspolitiken innebär.

Därmed har jag inte oroat någon, utan jag tycker att detta är att tala ett klart och enkelt ekonomiskt språk, som varenda jordbrukare bör förstå. Några investeringar kan inte åstadkommas genom önsketänkanden, utan de måste grunda sig på klart redovisade fakta ifall ett jordbruk över huvud taget skall löna sig.

Jag anser det angeläget att uppmärksamheten riktas också mot dessa speciella bidrag, även ur Norrbottens synpunkt.

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

Herr SVANSTRÖM (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det var länge sedan jag hade något uppfriskande gräl med jordbruksministern, och det lät nu nästan som om han hade saknat det och ville ha till stånd ett sådant.

Han antydde att jag »alltid var orolig». Ja, det är möjligt att vårt förhållande här har gett ett sken av någonting sådant. Det är riktigt att jag, liksom hela jordbrukarkåren, är allvarligt oroad inför domänverkets prisdrivande konkurrens. Det gäller den viktigaste förutsättningen för att driva jordbruk i vårt land, nämligen vem som skall äga jord och skog. Jag är inte ensam om att vara orolig när det gäller jordbrukets framtid i fråga om de driftekonomiska förutsättningarna sådana de är i dag.

Jag har just inte gjort något särskilt för att lugna ned denna oro, säger jordbruksministern.

Nej, det har jag förvisso inte gjort! Det finns ingen anledning att göra det, utan det finns i stället anledning att noga se till att de förslag som nu läggs fram blir allvarligt penetrerade inte bara ur ren jordbrukssynpunkt — det har jag i olika sammanhang sagt — utan kanske också ur beredskapssynpunkt med tanke på den väsentliga del i totalförsvaret som en tillfredsställande livsmedelsförsörjning utgör.

Under denna punkt skulle vi emellertid diskutera KR-verksamheten, och det är riktigt att jag vill ha den utvidgad även till södra delen av Sverige för att man där skall kunna bedriva *inte* »hjälp», som jordbruksministern säger, utan försöksverksamhet. Det är en betydande och mycket angelägen försöksverksamhet att man därvid i viss grad lyfter bort det ekonomiska ansvaret ifrån jordbrukarna själva genom en riklig bidragsgivning från statens sida. Man skall alldeles säkert finna att den övertro på rationalisering, som man har i olika läger, kommer att bli kompletterad med erfarenhet som visar att det inte är detsamma att få en betydande

kapitalkostnad för rationalisering som att få ett lönsamt jordbruk, en förutsättning för så låga produktionskostnader som möjligt.

Men det vore mycket intressant om denna verksamhet utöver att bedrivas i Norrland också kan överföras till att bedrivas i delar av vårt land, som har ungefär liknande förutsättningar som det norrländska jordbruket. Det som jag har berört i motionen går ut på sådan utvidgning och jag skall inte här, herr talman, på denna punkt ytterligare utvidga det allmänna jordbrukspolitiska resonemanget. Jag nöjer mig med att bara deklarerera — utan att göra något särskilt yrkande — att det föreligger en motion som syftar till att man skall utvidga denna verksamhet även till södra och mellersta delarna av vårt land.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vill säga till herr Isacson, vilket han tydligen glömmer bort, att när man kalkylerar för KR-jordbruken så räknar man inte med bidrag. Det som herr Isacson talar om är således ett jordbruk, som så att säga har tillkommit utan att staten har gett KR-bidrag. Det är genom bidrag som man får fram en större lönsamhet. Därför blir privatekonomiskt, d. v. s. för jordbrukaren, utfallet mycket bättre än vad som framgår av kalkylen. Jag tror att herr Isacson egentligen är medveten om detta, även om han glömde bort det i hastigheten.

Vidare sade herr Isacson, att det skall bli en sänkning av mjölkpriserna. Det är ju inte så att herr Isacson är okunnig i detta stycke — det är han ingalunda; han är tvärtom väl insatt i de här frågorna — och han borde därför kanske ha sagt, att ingen ju har menat att man skall sänka priset på mjölken när det gäller *producenten*. Vi räknar ju med att han skall få samma gottgörelse som hittills. Det är ju *konsumenten* som skall få betala mindre för mjölken; i gengäld får han betala mer för smöret.

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

Så har i varje fall jordbruksutredningen resonerat och så resonerar jag; det finns inte en tanke på att det för jordbrukaren skall bli ett sämre ekonomiskt resultat. Då säger herr Isacson, att naturligtvis kommer avsättningen av mjölk att då försvåras; om smöret blir för dyrt äter inte folk så mycket smör som de har gjort hittills.

Och om herr Isacson roar sig med att bläddra i föreningsrörelsens publikationer, så kan han i dag se uttryck för att man på mejeristämmor gör gällande att staten eller jordbruksutredarna sannernligen inte behöver ängslas för hur det skall gå i framtiden. De räknar med att produktionen av mjölk kommer att gå ned mycket kraftigt. Sådana uttalanden har gjorts; förra veckan gjordes t. ex. i Skåne vid en mejerisammankomst ett uttalande, där man räknade med att mjölkproduktionen skulle gå ned mycket kraftigt under de närmaste åren.

Vi vet dock ingenting bestämt om hur produktionsvolymen kommer att utvecklas. Det är klart att avvecklar man mjölkproduktionen och det blir färre leverantörer kvar och vi får en lägre invägning, så kan vi räkna med att avräkningspriset stiger med den teknik vi har i dag. Då blir det mer mjölk som går till konsumtion och det blir bättre förhållanden för jordbrukarna.

Man kan väl också säga att det förhållandet, att vi har ett exportöverskott att dras med, tynger ner mjölkproduktionen med kanske bortåt ett öre per liter, som vi skulle kunna slippa undan om vi inte behövde subventionera en viss export av smör.

Men bakom jordbruksutredningens hela förslag ligger ju tanken att man skall ha en lägre produktionsvolym som riktpunkt, och därigenom får man bättre förutsättningar att ge jordbrukarna hyggligare priser än vi kan göra i ett läge, där man dras med överskottsproblem. Jag tror att detta kommer att klarna efter hand som debatten fortsätter. Jag fann det emellertid angeläget

att här betona — vilket herr Isacson inte gjorde — att det självfallet inte är fråga om någon sänkning av producentpriset.

Till herr Svanström har jag inte så mycket att säga. Jag är glad över att han återkommit och tydligen är lika orolig som förut. Då kan vi få flera uppfriskande debatter kring dessa frågor.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Först vill jag säga att jag är fullt medveten om att KR-bidragen räknas som en faktisk kostnad i kalkylerna. Det är helt naturligt. Men så länge vi över huvud taget inte har det systemet, att alla mjölkproduktionsenheter inom hela KR-området skall byggas upp med KR-bidrag, utan vi måste tänka oss en mycket stor del som måste byggas utan några gåvor från statens sida, måste dessa kalkyler också hålla. Det är därför hela resonemanget är så orimligt, tycker jag.

Sedan inbjöd statsrådet till en mera allmän jordbrukspolitisk debatt. Jag vill avstå från att gå in på en sådan, ty annars kanske vi måste sitta här hela dagen. Men jag vill säga ett par ord om några resonemang, som förefaller mig egendomliga.

Hur kan man över huvud taget påstå att följderna inte skulle bli lägre avräkningspriser till jordbrukarna, om man slopar mjölkregleringen? Detta gäller endast under förutsättningen att jordbrukarna omedelbart svarar med att slakta ut 400 000—500 000 kor. Hälften av den svenska mjölkproduktionen i dag går till smörframställning. Skulle vi få den situationen, att smöret kommer att kosta 14 kronor per kilo, kommer säkert största delen av smörkonsumtionen att försvinna. I dag går ungefär 10 procent av hela smörproduktionen på export. Mer är det inte. Det är alltså inte på något sätt en stor belastning. Men ett nästan fördubblat smörpris måste innebära mycket stora svårigheter att placera smöret.

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

Om jordbrukarna inte omedelbart svarar med en nedslaktning, kommer det att innebära sänkta priser. Jag satt och räknade på detta när jag fick uppgifterna från jordbruksutredningen, som jag faktiskt sett. Det innebär när det gäller mina förhållanden i stort sett att jag får räkna med en sänkning av produktpriset med ungefär 2 öre per liter under de närmaste åren. Det är inte särskilt roligt och stimulerande när man skall bygga upp en enhet. Och det finns inga garantier för att det inte går på detta sätt.

Därför känner man oro just för detta. Men något lugnande svar har vi inte fått! Herr statsrådet kommer med antaganden, men jag kan inte för mitt liv lå ekvationen att gå ihop. Statsrådet har verkligen inte övertygat vare sig mig eller någon annan i kammaren om att det skulle bli samma avräkningspriser. Det är endast ett löst antagande, och det håller endast under förutsättning att vad skånebönderna sagt går i verkställighet. Och det kommer att gå i verkställighet, ty bönderna kommer i en sådan situation att de *måste* svara på det viset. De måste slakta ut ungefär hälften av alla mjölkkor, om det över huvud taget skall gå att få någonting att gå ihop.

Det kommer också att medföra försvårade möjligheter att producera kött i detta land, men det är en sak vid sidan om.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Herr Isacson skrämmer upp sig själv och andra. Jordbruksutredningen räknar ändå inte med att allt skall ske på en dag, utan den har tänkt sig en successiv avveckling av den oriktiga prisbildning som vi har på smör och mjölk.

Om smörpriset höjs med 50 öre eller en krona vid en viss tidpunkt, är det inte alls säkert att konsumtionen på smör omedelbart kommer att gå ner kraftigt. Herr Isacson kan se vad som

hände de senaste åren. För ett par, tre år sedan låg smörpriset en krona under vad det senare har varit, men inte har höjningen betytt en så katastrofal förändring av smörkonsumtionen som herr Isacson här talar om.

Självfallet får man vid avvecklingen av det nuvarande utjämningsförfarandet ta hänsyn till de förhållanden som råder inom jordbruket. Såsom jag har sagt menar många att mjölkproduktionen under alla omständigheter kommer att gå ned. Vi får se efter hand hur utvecklingen går. Herr Isacson har fullständigt fel när han talar om att det en dag skall bli en omställning på en gående gång. Att det skall tillgripas så drastiska åtgärder som han har skildrat tror jag inte någon människa har tänkt sig.

Herr ISACSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten.

Herr statsrådet säger att jag har fullständigt fel. Jag konstaterar bara att statsrådet inte på något sätt kunnat vederlägga vad jag har sagt. Jag tycker vi är kvitt.

Herr BENGTSO (cp):

Herr talman! Det kan inte bestridas att tongångarna från regeringen om den framtida jordbrukspolitiken har väckt stor oro i hela Sverige, och kanske särskilt i Norrland. Det hjälper knappast att jordbruksministern i dag försöker lugna ner debatten och inbjuder till den allmänna jordbruksdebatt som herr Isacson nämnde.

Jag vill påpeka en sak som berör just det norrländska jordbruket och som jag tycker inte har blivit tillräckligt observerad. I jordbruksministerns svar den 29 mars på en — jag skulle vilja säga — välregisserad interpellation av herr Hedström en vecka efter interpellationens framställande gjordes en mängd lugnande försäkringar, och herr Hed-

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

ström instämde. Var och en, framför allt i Norrland, bör nogsnamt granska vad jordbruksministern verkligen sade: »Likaså anser jag, att det är angeläget att även i fortsättningen beakta behovet av särskilda insatser för en snabb och effektiv rationalisering i de jordbruksbygder i Norrland, där förutsättningar finns för ett bestående jordbruk. Vid lämplig produktionsinriktning är dessa förutsättningar gynnsamma.» Sedan kommer det viktiga: »Självfallet måste grunden för ett sådant rationaliseringsprogram för det norrländska jordbruket vara att jordbruksproduktionen *vid rationella brukningsenheter* är lönsam.»

Det blir en tolkningsfråga, vad som skall menas med orden »rationella brukningsenheter». Skall man tolka dem enligt vad regeringens företrädare nu menar med rationella brukningsenheter, lär det inte gå så lätt att tillämpa dem på det norrländska jordbruket. Herr Hedström ansåg att han hade fått ett lugnande svar på interpellationen, men i stället skärptes oron för det norrländska jordbruket när jordbruksministern gjorde detta uttalande.

Också i dag har herr Holmqvist talat om »ett verkligt bärkraftigt jordbruk i Norrland», och han har sagt: »Vi vet att vi inte kan utforma prissättningen med hänsyn till Norrland.» Prissättning med hänsynstagande till de klimatiska förutsättningarna och sådant skall troligen sopas bort. Det varslar inte precis om ljusa framtidsutsikter för det norrländska jordbrukets del.

Möjligen skulle man kunna citera en annan bok, som jordbruksministern kanske inte har tänkt på. Jag syftar på det socialdemokratiska partiprogrammet, där det står i punkt 21: »Tryggad utkomst åt alla arbetande jordbrukare» och ytterligare: »Samhället främjar anskaffning av bärkraftiga familjejordbruk och stödjordbruk åt mindre bemedlade.» Det vore kanske lugnande om dessa programpunkter följdes i stället för de oroande saker som jordbruks-

ministern nu har sagt om det norrländska jordbruket.

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Jag vet inte om debatten får en mer saklig karaktär genom att herr Bengtson i egenskap av gruppleddare griper in i den. Jag tycker att de här funderingarna vittnar om att herr Bengtson inte har satt sig närmare in i det ärendet som vi avhandlar.

När herr Bengtson citerar ett uttalande av mig, vill jag ställa en direkt fråga: Tycker herr Bengtson således inte att det är en rimlig målsättning att jordbruket skall vara rationellt för att vara lönsamt? Hittills vid utformningen av den svenska jordbrukspolitiken har vi ansett att rationella företag bör vara utgångspunkten. Menar herr Bengtson motsatsen mot det som jag sagt i interpellationssvaret? Menar herr Bengtson att jag i min deklaration borde säga att jordbrukspolitiken skall utformas på sådant sätt att även jordbruksföretag som inte är rationella skall ge sina utövare lönsamhet? Det finns nog anledning för åtskilliga, inte bara här i kammaren, utan också på andra håll, att begära besked om vad herr Bengtson menar.

Vi ger ett speciellt stöd åt det norrländska jordbruket i skilda former — KR-verksamheten är en sådan form, vidare utgår ett extra mjölkpristillägg i Norrland, och det finns även andra anordningar som är speciella för Norrland. Att vi vidtagit sådana åtgärder visar att vi har tagit hänsyn till de norrländska förhållandena. Jag tror inte att herr Bengtson i jordbruksutredningens betänkande eller i den socialdemokratiska studiegruppens program kommer att finna uttryck för att man vill lämna det norrländska jordbruket åt dess öde. Man är i stället beredd att ta de hänsyn som är berättigade med tanke på de klimatologiska och andra förutsättningar som gäller i Norrland.

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Jag skall genast lämna ett svar till jordbruksministern.

Jag menar visst att brukningsenheterna bör vara rationella, men jag har lagt stor vikt vid tolkningen av uttrycket rationella brukningsenheter. Det parti som herr Holmqvist företräder har drivit en så extrem linje att vi inte alls kan vara överens i det fallet. Jag anser att man kan driva jordbruk rationellt på andra sätt än som beskrivits av den socialdemokratiska studiegruppen och som det varslats om nu. Jag poängterade att om uttrycket skall tolkas som statsrådet har tolkat det, blir det svårt att ordna något för det norrländska jordbruket.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Debatten i detta ärende förs ju punktvis. Vad vi här skulle diskutera är koncentrerad rationalisering beträffande jordbruket i Norrland, men överläggningen har med jordbruksministerns goda minne svällt ut till en mera allmän jordbrukspolitisk debatt.

Jag vill, för att återgå till ursprunget, säga att jag anser KR-företagen i Norrland vara intressanta företeelser. Här introduceras jordbruk av en annan typ, av större format och med större investeringar än det traditionella och gängse jordbruket. Helt naturligt måste man emellertid vara försiktig med omfattningen av denna verksamhet. Man får naturligtvis se, huruvida denna form av jordbruk verkligen har naturliga förutsättningar i Norrland på lång sikt, eftersom man i det långa loppet inte kan subventionera i samma utsträckning som kan erfordras för att ge verksamheten ett initialstöd. Jag tror att man utan att fördöma verksamheten som sådan alltjämt bör se den som en ren försöksverksamhet, och som sådan kan verksamheten ha skäl för sig. Det kan ur denna synpunkt finnas anledning att också utvidga densamma till andra delar av landet som har säregna

förutsättningar för jordbruksproduktion.

Men vad jag vill ha sagt i detta sammanhang är att man naturligtvis får akta sig för att glömma alla de andra så att säga vanliga jordbruket i Norrland och i de bygder där denna koncentrerade rationaliseringsverksamhet nu bedrivs, så att man inte koncentrerar både pengar, sakkunskap och rådgivande personal på att vårda de här få företagen, ty det är alldeles givet att om inte de naturliga förutsättningarna här så att säga ligger i botten för en sådan företagsstruktur, får vi pröva om inte den traditionella strukturen med jordbruk och skogsbruk i kombination framdeles behöver ett starkare stöd.

Från detta utgångsläge har ju debatten gått vidare, och man har kommit in på den allmänna jordbrukspolitiken. Man har särskilt kommit in på frågan om mjölkpriset, som givetvis är av fundamental betydelse inte minst för jordbruket i Norrland och kanske allra främst för de stora och dyra enheter, som vi nu här diskuterar. Det har sagts att man här känner en oro för framtiden och jag tror att det är riktigt. Man kan nog inte annat än känna oro, om man befinner sig i den belägenheten att man har gjort stora investeringar och står — enligt socialdemokratiens budskap — inför en sänkning av mjölkpriset. Nu har jordbruksministern sagt att det här inte är fråga om en sänkning av producentpriset — om jag fattade honom rätt — utan att det bara är fråga om att komma ifrån den oriktiga priskonstruktion beträffande förhållandet mellan mjölk och smör som vi för närvarande har. Man skall få billigare mjölk, men man skall betala det genom en höjning av smörpriset, och producenterna skall kunna erhålla en likvid som är oförändrad.

Jag vill i likhet med föregående talare pressa jordbruksministern litet mer på hur det över huvud taget skall vara möjligt att få denna ekvation att gå ihop. Ett faktum är väl i alla fall att

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

den socialdemokratiska studiegruppen som står jordbruksministern mycket nära har föreslagit att det allmänna mjölkpristillägget skall tas bort — det är i grunden ungefär 3 öre per producerad liter mjölk som försvinner. Det har också sagts att det särskilda norrlandsstödet tills vidare skall bibehållas — men det är för framtiden ingenting bestämt på den punkten.

Sedan är frågeställningen: Hur går ekvationen sänkt konsumtionsmjölkpris och höjt smörpris ihop — låt vara att den höjning av smörpriset som här signaleras inte kommer på en gång? Det är enligt mitt förmenande orealistiskt och kan inte vara till gagn för vare sig producent eller konsument med ett smörpris som är av den storleken. Det är klart att ekvationen kan gå ihop, om det blir — som herr Isacson har sagt — en mycket stark nedgång av mjölkproduktionen men denna har andra negativa verkningar. Jordbruksministern säger här att det under den senaste veckan inte minst från auktoritativt jordbrukarhåll framförts att man väntar en sådan nedgång i mjölkproduktionen. Det är alldeles givet att vi från de förutsättningar som här skissas i jordbrukspolitiken kan förvänta oss denna stora nedgång. Men den väsentliga frågan är, huruvida denna nedgång länder till fördel för jordbruket och/eller slutligen konsumenterna. Jag kan inte finna annat än att den är på sikt i varje fall till nackdel för båda parter. Skall de löften till konsumenterna som man här har gjort och som bebådats vara nära förestående uppfyllas, måste det för jordbruket innebära ett stort inkomstbortfall. Jordbrukarna kommer att få lägre inkomster men i stort sett ha kvar sina fasta kostnader — i varje fall under en lång anpassningsperiod.

Jag vill också erinra om att den — som vi kallar det — överproduktion vi i dag har på mjölk och mejeriprodukter och som det görs en mycket stor sak av, i stor utsträckning är en marginal-

produktion som är svårfrånkomlig med hänsyn till de svängningar vi har i produktionen av mjölk från sommar till vinter. Hela det smöröverskott vi har produceras på sommartid. Jag tror att så måste ske, även om inte i fullt samma utsträckning framöver. Det är någonting som ligger i jordbruksnäringens nära samband med naturen och dess förutsättningar.

Jag vill avsluta med att säga beträffande socialdemokraternas budskap till konsumenterna i jordbruksfrågan, vilket man tydligen räknar med skall slå inför ett kommande val — att det kan rimligen inte vara någon fördel för konsumenterna med ett sänkt mjölkpris, när detta skall köpas till priset av ett höjt smörpris och sannolikt också ett höjt köttpris. Det senaste är en ofrånkomlig konsekvens på lång sikt. När vi har slaktat ut korna i den utsträckning som förutsättes så måste detta följa.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vill bara rätta till ett misstag. I den socialdemokratiska studiegruppens redogörelse, herr Kristiansson, finns ingenting sagt om det allmänna mjölkpristillägget. Herr Kristiansson tänker förmodligen på landshövding Netzéns presentation av jordbruksutredningens förslag som innebär en avveckling under en följd av tre år. Utredningen erinrar om att detta pristillägg tillkom som ett provisorium år 1942, och man tycker således att provisorietiden har varit tillräckligt lång.

Låt sedan, herr Kristiansson, konsumenterna själva få avgöra vad som är bäst för dem. Skulle vi vid remissbehandlingen få uttryck för att konsumenterna vill avvisa en riktigare kostnadsfördelning mellan de olika produkterna, så kommer jag att bli en smula oroad av detta. Jag är emellertid inte oroad i dag, ty jag har inte fått något uttryck för att konsumenterna skulle ha något att invända mot en riktigare pris-

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

sättning. Att varje vara skall bära sina kostnader är en princip som vi har accepterat på andra håll och som väl också borde vara eftersträvsvärd när det gäller livsmedel.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jordbruksministern säger att jag har tagit fel. Den socialdemokratiska studiegruppen har aldrig föreslagit att det allmänna mjölkpristillägget skall tas bort. Det är tydligen, säger han, jordbruksutredningens ordförande landshövding Netzéns redovisning som jag har tagit fasta på. Det är möjligt och förklarligt att begreppen förvillas här, men endast under förutsättningen att jordbruksministern i spetsen för den socialdemokratiska studiegruppen har en annan uppfattning än jordbruksutredningens ordförande, har ju detta någon praktisk betydelse. Jordbruksministerns inlägg här ingav inte mig föreställningen att i varje fall han intog en annan ståndpunkt än den av utredningens ordförande redovisade.

Det är självfallet att konsumenterna ha rätt och möjlighet att via jordbrukspolitiken påverka både mjölk- och smörpriset intill den gräns detta låter sig reglera. Men det är då väsentligt att man för konsumenterna talar om konsekvenserna av ett delbeslut i denna fråga. Det är inte riktigt att gå ut till konsumenterna och fråga om de vill ha ett mjölkpris som är 22 öre eller 15 öre lägre än det nuvarande, utan att samtidigt säga vad detta innebär av ökade kostnader i form av inte bara högre smörpris — det är sagt — utan också högre köttpris — det är inte sagt. Om konsumenterna får en riktig uppfattning om vad förslaget beträffande mjölkpriset innebär så är jag inte så säker på att man enbart ser fördelar i det samma.

Hela resonemanget om att varje vara skall bära sitt pris låter bestickande. När det gäller de olika mjölkprodukter-

na finns emellertid samband som det är skäl att beakta. Jag tror inte att man kan renodla begreppet så långt då det gäller konsumtionsmjölk, kontra andra mjölkprodukter.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Jag hade, herr talman, tänkt yttra mig något tidigare eftersom jag är ganska intresserad av dessa koncentrerade rationaliseringsområden — det är en gammal kärlek som jag har — men diskussionen blev så omfattande att jag strök mig åtminstone en, kanske två gånger, och jag kommer därför litet sent nu. Beträffande diskussionen mellan jordbruksministern och herr Bengtson om vad som menas med rationella jordbruksenheter vill jag först säga att detta med rationella enheter är en modesak. Jag minns den tid då socialdemokrater med herr Lindhagen i spetsen förde en jordbrukspolitik som var rätt så intressant. Det var under tiden före det vänstersocialistiska partiets tillkomst. Jag minns också de diskussioner som jag var med om då herr Per Edvin Sköld talade om småbruket och deras betydelse och vad som skulle kunna göras för dem. Jag är övertygad om att vid båda dessa tillfällen utgick vederbörande från att man avsåg rationella brukningsenheter. Men modet växlar, och nu menar man någonting annat därmed. Och det är, såvitt jag förstår det, styrkan i herr Bengtsons påpekande, att när man för närvarande talar om rationella jordbruksenheter så vädrar man professor Hjelm på långt håll och då undrar man vart det här skall ta vägen.

Mjölkpriset och det som sammanhänger därmed skall jag inte ingå närmare på. Jag vill bara komma med ett litet uppslag för att något mildra svårigheterna angående prissättning på smör och mjölk. Jordbruksministern skulle resonera med finansministern om att komma med förslaget att ta bort omsättningskatten på mjölken och på

Ang. bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, m. m.

smöret. En liter tetramjolk i Stockholm är belagd med en skatt som motsvarar ungefär 20 procent av det belopp som står på avräkningsnotorna till jordbrukarna. Det är inte någon dålig beskattning och det finns alltså möjlighet att här åstadkomma billigare livsmedel på ett mycket enkelt sätt. Och detta är ju en sak som så att säga ligger regeringen nära. Vad sedan beträffar smöret så har man även där en möjlighet till en liten utjämning. Det är nämligen så att om vi räknar med den pris skillnad som f. n. finns mellan smör och mjölk så slår omsättningsskatten med ett belopp som i kronor — inte i procent — räknat blir ungefär dubbelt så stort på ett kilo smör som på ett kilo margarin. Denna skillnad som alltså utgör ett slags smöraccis, som skall försvåra smörets avsättning, skulle man kunna rucka något på.

Sedan återkommer jag till det som är min egentliga kärlek. Jag skall inte bli mångordig om den, men jag vill vittna om den.

När det föreslogs att man skulle försöka med dessa koncentrerade områden uppe i Norrland vet jag att det rådde tveksamhet, och när herr Hedström talade om att man såg med avund på dem så vill jag minnas att det fanns norrbottningar och västerbottningar som såg med någon avund på de grannar som fick vara med om dessa stödåtgärder för det koncentrerade jordbruket. Det var inte populärt överallt i herr Hedströms kretsar, efter vad jag kommer ihåg. Därför bör man vara försiktig när man talar om avund. Den kan herr Hedström hitta på närmare håll än nere i herr Svanströms trakter.

Den tanke som herr Svanström var inne på är bärig och riktig. Man gör icke ekonomiska dispositioner bundna av administrativa gränsdragningar. Man skall taga hänsyn till de ekonomisk-geografiska förutsättningarna, som är mycket olika. Det finns andra trakter i Sverige som fullt ut lika mycket som de områden det här gäller skul-

le behöva använda dem. Det är en så förnämlig och bra sak, men man skall sedan de igångsatts inte rucka på förutsättningarna. Det är givet att ett litet jordbruk inte är priskänsligt på samma sätt som det som bedrivs i något större omfattning.

Under sådana förhållanden är det alldeles klart att när man så att säga gillar upp dessa koncentrerade områden med icke ringa skuldsättning så är de priskänsligare, de är ömtåligare för en ruckning på principerna. Det är därför som det har vittnats om oro. Vi skulle behöva en lugnande förklaring. I viss mån innehölls en sådan i vad jordbruksministern sade, men vi skulle behöva få bekräftat att det för dessa människor inte kommer att bli försämrade producentpriser. I så fall skulle oron för deras del vara ringa, och då hade man en grund att bygga på som kunde vara rimlig och riktig.

De koncentrerade områdena skapar, som sagt, dock jordbruk av en art som förut har varit sällsynt i Norrland och som, såvitt jag förstår, har framtiden för sig i alla de bygder som har motsvarande ekonomiska och geografiska förutsättningar. Därför ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Diskussionen borde kanske nu vara slut, men jag är orolig för att vår värderade jordbruksminister — han är värderad, hur skall jag inte yttra mig om — skulle bli alltför besviken beträffande sin förhoppning om en uppriskande diskussion om vi slutade redan nu. I varje fall är jag inte helt tillfreds därför att jag inte har fått svar på bestämda frågor.

Jag har deklarerat att jag liksom de flesta är orolig för jordbrukets framtid. Vår närmast ansvarige hyser ingen oro, han ser så lugn och samlad ut trots att han håller på att säga av den gren som han själv sitter på. Jag tycker för min del att jag skulle vilja ha besked redan

Ang. kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd

i dag på vissa frågor som har varit aktuella här i debatten.

Har jordbrukarna i detta land anledning att vara oroliga för jordbrukets framtid ifall socialdemokraterna nu, i kraft av den nyvunna klokskap som de har fått genom bedrivandet av en studiecirkel, får fortsätta att regera? Finns det anledning att hysa oro, eller kan jordbruksministern säga att det inte finns det? Vill jordbruksministern vidare deklarerat vad han avser med rationella jordbruk? Kan jag dessutom få reda på vad man menar med talet om en eventuell prispress?

Det är några frågor som vi inte kan lämna debatten utan att ha fått svar på.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt beträffande mom. a och b samt därefter särskilt rörande mom. c.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende mom. a och b förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 19 mom. a och b, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 119;

Nej — 24.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets i mom. c gjorda hemställan.

Punkterna 20—30

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 31***Ang. kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 20 178 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar i avseende på individuella skördeskadebidrag, att dessa skulle vara behovsprövade samt att det belopp, som för nästa budgetår skulle stå till förfogande för ändamålet, i överensstämmelse med 1962 års riksdagsbeslut borde motsvara en procent av de utgående allmänna kontanta ersättningarna för skördeskadador, eller, därest beräkning enligt enprocentregeln gäve till resultat ett lägre belopp, högst 400 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet behandlat följande till utskottet remitterade motioner, nämligen

Ang. kostnader i samband med permanent skörde-skadeskydd

1. motionen I: 239, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*;

2. de likalydande motionerna I: 601, av herrar *Eskilsson* och *Isacson*, samt II: 751, av herr *Hedin* och herr *Eliasson* i Moholm; ävensom

3. motionen II: 57, av herr *Hansson* i Skegrie och herr *Josefson* i Arrie.

I motionen I: 239 hade hemställts, dels att av för skörde-skadeskydd avsedda medel årligen ett belopp av högst 2 miljoner kronor måtte ställas till förfogande för utbetalning av individuellt prövade skörde-skadebidrag, dels att framställning måtte göras hos Kungl. Maj:t om utredning avseende möjligheten att göra anslutningen till skörde-skadeskyddet obligatoriskt oavsett anmälningsplikten beträffande alla jordbrukare, som hade att lämna bidrag till skörde-skadefonden, samt dels att likaledes i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begäras utredning och förslag om komplettering av skörde-skadeskyddet med möjligheter till lån till jordbrukare drabbade av skörde-skador i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) *anse* motionerna II: 57 samt I: 601 och II: 751 ävensom I: 239, sistnämnda motion såvitt avsåge utredning om möjligheten av obligatorisk anslutning till skörde-skadeskyddet, besvarade med vad utskottet i punkten anförts,

b) lämna utan bifall motionen I: 239, såvitt avsåge skörde-skadelån,

c) avslå motionen I: 239, såvitt den ej behandlats i punkten,

d) till Kostnader i samband med permanent skörde-skadeskydd för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 20 178 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Carl Eskilsson, Hermansson, Gunnar Pettersson, Isacson, Hansson* i Skegrie, *Antby, Nilsson* i Lönsboda och *Persson* i Heden samt fru *Sund-*

berg, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under c hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionen I: 239, såvitt i övrigt vore i fråga, besluta, att årligen ett belopp av högst 1 000 000 kronor skulle ställas till förfogande för utbetalning av individuellt prövade skörde-skadebidrag;

b) av herrar *Carl Eskilsson, Hermansson, Isacson, Hansson* i Skegrie, och *Persson* i Heden samt fru *Sundberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under b hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionen I: 239, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag om komplettering av skörde-skadesystemet med möjligheter till skörde-skadelån.

Herr HERMANSSON (cp):

Herr talman! Efter den förpostfaktning som ägt rum i slagskuggan av de väntade stora jordbruksdebatterna finns det väl nu anledning att återgå till rutinen, om jag får uttrycka mig så, och den fråga som aktualiseras på denna punkt är kostnader i samband med permanent skörde-skadeskydd.

Allmänt skulle jag vilja säga att systemet under den tid det varit i bruk har blivit utsatt för mycken kritik, och så sker alltfört, men jag måste också säga att verkliga ansträngningar har gjorts för att komma till rätta med de stora problemen. Det har i viss mån varit en experiment- och försökstid, och även om inte alla problem är lösta så förefaller det som om man vore angelägen om att kunna bemästra dem i framtiden.

En fråga som vi från centerpartihåll har tagit upp i utskottet men där vi inte fått hela utskottet med oss är frågan om de speciella bidrag som utgår ur skörde-skadefonden. Den frågan berör ett speciellt avsnitt och är av stor betyd-

Ang. kostnader i samband med permanent skördeskadestydd

delse för de enskilda människorna. Alltifrån början har det, tror jag, utgått ett belopp av 400 000 kronor per år för detta ändamål, vilket alltså skulle motsvara en procent av hela skördeskad ersättningen. Beloppet har emellertid visat sig vara alldeles otillräckligt, och vi har från centerns sida i flera år gjort framstötter motionsledes för att få en förhöjning till stånd.

Ofta är det just enskilda individer som här drabbas. De inryms inte i själva systemet men kan lida, i många fall, katastrofala förluster. Dessa lantbrukare skulle få hjälp av detta anslag. Det har emellertid som sagt visat sig att anslaget är alldeles för litet, och en uppräkningsvare därför nödvändig. Motionären, herr Ferdinand Nilsson i Kungsängen, har i flera år fört fram denna fråga och begärt en uppräkningsvare av anslaget till två miljoner kronor. I år skedde i utskottet en föredragning från skördeskadenämnden, varvid den upplysningen lämnades att en miljon kronor säkert vore den summa som närmast skulle motsvara behovet. Det är denna föredragning, herr talman, som ligger till grund för reservation a, vilken jag ber att få yrka bifall till.

I samma motion har även yrkats att till behandling borde upptagas frågan om en komplettering av skördeskadebidragen med skördeskadelån. Även den frågan har tagits upp vid flera tillfällen, och jag vill framhålla att de yttranden som har förebragts över detta förslag — från RLF och Sveriges lantbruksförbund helt naturligt samt från lantbruksstyrelsen och statens jordbruksnämnd — alla har varit positiva. T. o. m. Landsorganisationen i Sverige har varit inne på liknande tankegångar och har för sin del förordat en statlig kreditgaranti. Såsom ett lämpligt komplement skulle dessa skördeskadelån kunna bli av stort värde, inte minst med tanke på den nya typ av jordbrukare, ofta skuldsatta jordbrukare, i framtidens samhälle som blir ytterst känsliga ekonomiskt sett. Jag tror att en kom-

plettering eller i varje fall den utredning som vi vill ha vore högeligen önskvärd och nödvändig, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation b på denna punkt.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber först att få uttala den tillfredsställelse jag känner över utskottets skrivning beträffande den del av motion I: 239 där vi talar om en undersökning av möjligheterna att få en obligatorisk försäkring, således oberoende av vad man kan riskera genom att man inte på förhand så bestämt kunnat säga att skördeskadebidrag behövde komma i fråga. Det förefaller mig som om utskottets skrivning härvidlag har blivit tillfredsställande, och det är jag tacksam för.

Herr Hermansson har redan berört de två huvudpunkterna i reservationerna. Vad jag särskilt vill understryka är att de, som sysslar med dessa ärenden med de krav som med hänsyn till de små resurserna ställs på dem när de skall göra den individuella granskningen, har en uppgift som är mycket delikat och svår att klara. Det skall inte bara föreligga ett behov på grund av skördeskadan utan vederbörande skall även vara ekonomiskt behövande. Med hänsyn till de små resurserna är det omvittnat från alla håll att denna behovsgranskning bland de ekonomiskt behövande är svår att göra fullt rättvis i de enskilda fallen. Redan ur den synpunkten förefaller det som om beloppet borde vara högre. På den punkten kan jag helt ansluta mig till reservationen. Jag tror att en höjning skulle göra det väsentligt lättare att handha prövningen och lämna bidrag i de individuella fallen.

Vi är alla överens om att försäkringen alltså i viss mån har karaktären av försöksverksamhet. Den förbättras, görs rimligare och riktigare. Men vi måste slå fast att det under den tiden alltid

Ang. kostnader i samband med permanent skördeskadestydd

kommer att föreligga gränsfall som endast genom individuell prövning kan bringas till en rättvis och rimlig lösning. Och man måste säga sig att det inte kan vara rimligt att folk, som har betalat sin försäkring och lidit skördeskador, skall bli berövade det stöd som försäkringen avser att ge, därför att de inte riktigt passar in i de cirklar som är uppdragna. Försäkringen har förbättrats och byggts ut, och jag vill säga att de resultat man kommit till väl ändå har visat att det finns möjlighet att få ett fastare grepp än tidigare på de fall som man har att ta ståndpunkt till. Men vi måste säga oss att detta inte räcker. Man får inte enbart hålla sig till de formella synpunkterna, utan det mänskliga momentet måste också komma in i bilden. Därför måste den individuella prövningen kunna föras vidare.

När det gäller lånen till jordbrukare som har likviditetssvårigheter vill jag betona att de ganska lätt förväxlas med de gamla skördeskadelånen som fanns innan försäkringen hade kommit till — man menar att det är samma sak och att de hade vissa fel och brister. Men saken ligger inte så till, utan vad som här avses är att man skall kunna tänka sig en lånemöjlighet för människor som inte lidit sådana skördeskador att försäkringen bör gripa in men som har en ansträngd ekonomi och behöver lindring i sina svårigheter.

Vi har kreditrestriktioner och vi har mycket höga räntor, beroende på att det inom vissa delar av vårt näringsliv råder en inflatorisk utveckling av sådan art, att man ansett det nödvändigt att dämna upp den med kreditrestriktioner och höga räntor. Men beträffande människor som drabbas av skördeskador — människor som arbetar inom en genom avtal med staten prisreglerad näring — kan ju inte något sådant inflationstryck föreligga. Här kan således inte den motivering anföras som annars brukar tillgripas när det gäller kreditrestriktioner och höga räntor.

Under sådana förhållanden är det rimligt att man här väljer en annan väg, så att inte människorna inom denna del av näringslivet får det svårt därför att andra har att glädja sig åt ett konjunkturläge som ger möjlighet till stora vinster, vilka de människor som drabbas av skördeskador inte har.

Ur dessa synpunkter ber jag att få instämma i herr Hermanssons yrkande om bifall till de i detta sammanhang avgivna reservationerna.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Min partivän herr Hedström började sitt anförande om punkten 19 med att säga att motionerna under den punkten började likna en följetong. Jag skulle kunna säga detsamma när det gäller förevarande ärende, eftersom det har behandlats under en följd av år ända sedan 1961, kanske dock med någon nyansering.

Min vän herr Hermansson anförde att det riktats mycket kritik mot detta försäkringssystem. Jag vill inte bestrida att så varit fallet, men han fortsatte med att säga att ändå mycket gjorts på detta område. Jag vill också gärna intyga att det har skett ständiga förbättringar av systemet.

Såväl herr Hermansson som herr Ferdinand Nilsson förklarade att försäkringssystemet bör utbyggas med möjligheter till lån. Det kan måhända vara motiverat, men å andra sidan får man väl säga att dessa frågor, frågan om lån och frågan över huvud taget om förbättringar av försäkringen, bör ses i ett sammanhang.

Ingen försäkring — bilförsäkring, livförsäkring eller brandförsäkring — täcker ju hundra procentigt den förlust vederbörande lidit. Det gäller väl också denna försäkringsform, och därför måste vi börja från början med att bygga upp systemet. Och det är just vad som här gjorts. Ett system kan inte vara fulländat från början.

Kungl. Maj:ts förslag å denna punkt

Ang. kostnader i samband med permanent skördeskadestydd

innebär ett tillstyrkande av jordbruksnämndens förslag när det gäller anvisandet av 15 miljoner kronor. I fråga om administrationen har emellertid jordbruksministern gått litet längre än vad jordbruksnämnden hade tänkt sig höjt belopp.

Det höjda anslaget gör det ju möjligt att utvecklingsarbetet på detta område kan föras vidare. Utbildningen av provtagare och kontrollen av deras arbete har också härigenom fått en ökad omfattning. Av detta framgår det väl att metodiken med ersättningsberäkningar för uppskattningen av skördeskador kräver ständig uppsyn och fortlöpande utveckling endast i syfte att förbättra skördeskadestyddet. Men det är klart att det, som jag antydde i början, finns de som tycker att det inte går fort nog. Vi i utskottet har som framgår av utlåtandet här haft många motioner som har kommit fram med olika detaljfrågor. Ett av dessa är det individuella skördeskadebidraget — det skall ju nu utgå, som herr Hermansson mycket riktigt påpekade och även herr Ferdinand Nilsson, med högst 400 000 kronor. Detta är ju i överensstämmelse med 1962 års riksdagsbeslut. Motionärerna vill inte nöja sig med det beloppet, utan de vill ha två miljoner kronor, men reservanterna gick ju en medelväg som här antytts med en miljon. Men utskottsmajoriteten har inte ansett att det har kommit några nya omständigheter fram som motiverar en ändring av Kungl. Maj:ts förslag och av de tidigare ståndpunkter som riksdagen i denna fråga har tagit.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag under denna punkt. Vad gäller själva skördeskadelånen vill motionärerna ha en utredning. Denna fråga har också utskottsmajoriteten ansett delvis höra samman med frågan om obligatorisk skördeskadeanmälan och över huvud taget systemets utformning. Man kan säga att denna fråga är under utredning, och den kan prövas först sedan hela systemet helt kan överblic-

kas. Man kanske kan säga att frågan om lån och komplettering sammanhänger med det individuella behovsprövade skördeskadebidraget, och då bör man som jag nyss nämnde se hela frågan i ett sammanhang.

Med hänsyn härtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande i dess helhet. Vi finner inte att det finns anledning att ta upp någon längre debatt om detta, då vi som sagt har hållit på praktiskt taget i fem år och diskuterat denna fråga. Jag tror inte att herr Ferdinand Nilsson och jag kan övertyga varandra i den frågan.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Det är så riktigt som herr Mossberger sagt, att den här frågan har varit uppe flera gånger och att den har kommit igen. Men anledningen är helt enkelt den förbenade konservatism som från regeringspartiets sida har visats i den här frågan.

Vi konstaterar att från den borgerliga sidan blir anslutningen för varje år starkare och starkare på reservationslinjen. Där är man — om jag får använda uttrycket — bildbar. Beträffande regeringspartiet har vi hittills inte kommit så långt, men låt oss inte förtrötta. Jag förstår inte, när man talar om de individuella bidragen och att de har varit fastställda sedan 1962. Vad är det för anledning att behålla dem vid samma belopp? Om anslaget var för litet då och om penningvärdet har försämrats sedan, så finns det väl ingen anledning att bita sig fast vid ett en gång fattat beslut. Vi måste göra klart för oss att systemet ännu är behäftat med svårigheter som gör att det är nödvändigt att utjämna och komplettera det. Under sådana förhållanden blir detta belopp för litet, och därför är det svårt att handskas med det. Så enkelt är det.

Det talas om behovsprövning. Jag vill understryka att om beloppet är mycket litet är det naturligt att man har en mycket sträng behovsprövning.

Ang. kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd

Blir beloppet något större behöver man naturligtvis inte vara lika sträng. Men för närvarande ligger det väl närmast till på det sättet, att man redan inom den grupp där ett absolut behov föreligger måste ge sig till att försöka, inte att gradera men i varje fall att välja ut en del och ge åt dem, men låta andra vara. Det är inte tillfredsställande att ha det på det sättet. Ända tills en ändring kommer till stånd lär väl därför från vår sida komma att hävdas, att så här skall det inte vara.

Herr Mossberger säger att skördeskadelånen sammanhänger med detta. Ja, skördeskadelånen har bitit sig rätt så fast. I motionen skriver vi om »möjligheter till lån för jordbrukare, drabbade av skördeskador». Men vi syftar inte speciellt på katastroffallen, ty människor med mycket svag ekonomi är inte mycket hjälpta med lån utan de måste hjälpas genom att de får del av den försäkring som de betalar för.

Det finns emellertid fall då man inte kan räkna med att det föreligger samma akuta behov. Det är inte katastroffall, men det föreligger likviditetssvårigheter. Då inträffar det att man sitter illa till på grund av den allmänna kreditpolitiken här i landet. Det är för att få ett hål i denna onda cirkel som dessa lån har sin stora betydelse. Att man på grund av överhettning i näringslivet har kreditrestriktioner är ingenting att kritisera. På grund av överhettning i näringslivet har man höga räntor. Man kan diskutera hur höga de skall vara, men i princip är det naturligt att man vidtar generella åtgärder för att dämpa inflationsshotet. Men de människor som det här är fråga om — jordbrukare inom en statligt prisreglerad näring vilka inte kan utöva något inflationstryck redan därför att vi har en statlig prisreglering, människor som drabbats av skördeskador — utgör rimligtvis ingenting som motiverar den saken. Det är inte egentligen skördeskadelån utan likviditetslån åt människor som på grund av skördeskador fått en ansträngd lik-

viditet men vilkas ekonomi dock inte tagit sådan skada att försäkringen bör utfalla.

Så ligger det till, och herr Mossberger får förstå att har man den inställningen, då biter inte herr Mossbergers argumentation. Hans enda egentliga argumentation är majoriteten i första kammaren som brukar avslå våra krav. Majoriteten slår troget vakt om regeringens proposition, och det är det som är det beklagliga. Så småningom lär väl även det motståndet komma att uppläckras.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Jag behöver inte lita till majoriteten i första kammaren, ty det fanns majoritet redan i utskottet. Vi behöver därför inte diskutera den saken. Sedan vill jag säga att det är beklagligt för de jordbrukare som råkar ut för dessa skördeskador, men det är som jag sade tidigare att de är inget undantag. Det gäller för dessa försäkringar liksom för alla andra att man ej får gottgörelse till 100 procent.

Sedan skulle jag vilja fråga, om man kan lita på herr Ferdinand Nilsson. Han har i sin motion om individuella skördeskadebidrag yrkat på 2 miljoner, men nu ser det ut som om han skulle kunna nöja sig med 1 miljon. Vilket är det riktiga — räcker det med 1 miljon, eller måste det vara 2 miljoner?

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Det talades i en tidigare debatt om oro och osäkerhet. Herr Mossberger har gripits av denna allmänna oro och osäkerhet och tycks vara orolig för mig. Var inte det, herr Mossberger! Tänken på eder själva och edra barn, höll jag på att säga.

För min del ser jag klart på detta problem. Alla som sysslar med saken vittnar om att det är för trångt med nuvarande anslag. De människor som ute i länen arbetar med graderingen säger

Ang. kostnader i samband med permanent skördeskadestydd

att det är ett pinsamt göra att väga av på detta vis. Det är klart att det måste innebära en förbättring om man kan få upp beloppet till 1 miljon. Lita på det, herr Mossberger!

Herr **MOSSBERGER** (s):

Det betyder bara att vi nästa gång herr Ferdinand Nilsson motionerar först och främst skall pruta 50 procent och sedan ytterligare 50 procent.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Var inte så säker på det! Det beror i stor utsträckning på hur de som har hand om penningvärdet handskas med det.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. a.

I vad gällde mom. b, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som inefattades i den av herr Carl Eskilsson m. fl. vid punkten avgivna, med b be-tecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkan-den och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemstäl-lan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hermansson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 31 mom. b, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som inefattas i den av herr Carl Eskilsson m. fl. vid punkten avgivna, med b be-tecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-nen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom upprensning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hermansson* be-gärde rösträkning, verkställdes nu vo-tering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;
Nej — 47.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkän-nagivit, att de avstode från att rösta.

Herr andre vice talmannen *Ivar Jo-hansson* anmälde, att han vid den nu företagna voteringen avsett att rösta nej men av misstag röstat för ja-propo-sitionen.

Vidare gjorde herr talmannen jäm-likt de rörande mom. c framkomna yr-kandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som in- nefattades i den av herr Carl Eskilsson m. fl. vid punkten avgivna, med a be-tecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava uppre-pat propositionen på bifall till utskot-tets hemställan, sig anse denna propo-sition vara med övervägande ja besva-rad.

Herr *Hermansson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 31 mom. c, röstar

Ja;

Ang. visst statsbidrag till praktiskt vetenskaplig växtförädling

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Carl Eskilsson m. fl. vid punkten avgivna, med a be-tecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hermansson* begärde rösträkning, verkställdes nu vötering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;
Nej — 63.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i mom. d hemställt.

Punkterna 32—53

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 54**Ang. visst statsbidrag till praktiskt vetenskaplig växtförädling**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 610 000 kronor.

Av detta anslag skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag utgå ett bidrag av 30 000 kronor till Algot Holmberg & Söner AB.

I samband härmed hade utskottet behandlat två likalydande motioner, nämligen I: 603, av herr *Eskilsson m. fl.*, och II: 749, av herr *Gustafsson i Kårby m. fl.*, i vilka motioner hemställt, att riksdagen måtte under nionde huvudtiteln till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling bevilja

ett bidrag av 70 000 kronor till Algot Holmberg & Söner AB.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 603 och II: 749, till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 610 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Carl Eskilsson, Hermansson, Isacson, Persson* i Heden och *Sundkvist* samt fru *Sundberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 603 och II: 749, till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 650 000 kronor.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! Under punkten Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling behandlas bl. a. frågan om ett anslag till växtförädlingsföretaget Algot Holmberg & Söner utanför Norrköping. Algot Holmberg & Söner har haft bidrag sedan budgetåret 1944/45 för det förädlingsarbete, som företaget har bedrivit beträffande sojaväxter. Bidraget har sedan flera år tillbaka utgått med 20 000 kronor, och jordbruksministern föreslår att det skall höjas till 30 000 kronor.

Företaget bedriver emellertid utöver denna förädlingsverksamhet — som för övrigt fick en särskild aktualitet under avspärrningsåren — även annan växtförädlingsverksamhet. Det är sådan verksamhet som är av särskilt intresse för jordbruken i de mellansvenska bygderna — inom skogs- och mellanbygden — där de naturliga förutsättningarna för spannmålsodling inte alltid är så goda. Där föreligger ju bl. a. på

Ang. visst statsbidrag till praktiskt vetenskaplig växtförädling

grund av klimatet betydligt svårare skördeförhållanden än ute på de egentliga slättbygderna, vilket vi tyvärr haft erfarenhet av under senare år. Nu har Algot Holmberg & Söner under senare år även inriktat sin verksamhet på att försöka få fram sorter, som är mer lämpade för de klimatiska förhållanden under vilka de odlas. Man har målmedvetet arbetat för att få fram sorter med mindre benägenhet för groning i samband med skörden, s. k. groningströga sorter, och man har nått goda resultat genom detta arbete.

Förädlingsarbetet hos Algot Holmberg & Söner har med undantag för sojaväxtförädlingen hittills helt utförts genom företagets egna insatser. Det har emellertid fått en sådan omfattning att företaget nu ser det svårt att fullfölja arbetet utan stöd från det allmännas sida. Algot Holmberg & Söner begärde därför under fjolåret ökat statsbidrag till sin förädlingsverksamhet. Denna ansökan har emellertid endast så till vida bifallits att anslaget till sojaväxtförädlingen har ökats med 10 000 kronor, men i övrigt har ansökan lämnats utan åtgärd. Den var föremål för sedvanlig remissbehandling, och bl. a. uttalade sig jordbrukets forskningsråd om Algot Holmberg & Söners verksamhet på växtförädlingens område. Jag skall be att få citera hur forskningsrådet sammanfattar sina intryck av det arbete, som har bedrivits hos företaget.

»Sammanfattningsvis blir intrycket, att den livliga växtförädlingsverksamhet, som under senare år bedrivits av bolaget, motiverar ett i viss omfattning utökat stöd från statens sida under en av bolaget självt angiven övergångstid av cirka 4—5 år framöver. Växtförädlingsverksamheten har enligt bolagsledningens uttalande begränsats till att i första hand avse mellersta Sveriges spannmålsodlande områden och att för dessa arbeta på en bättre genetisk anpassning till där rådande klimat samt för en starkare motståndskraft mot vanligen förekommande skörde-skador. Man

strävar alltså efter att få fram specialsorter med i första hand särskilt tidig mognad, hög stråstyrka, god mälningsresistens och även hög sjukdomsresistens med en tillfredsställande avkastning i huvudsak bibehållen. Otvivelaktigt torde med denna konsekventa låt vara specialiserade förädlingsinriktning viktiga praktiska resultat kunna erhållas. Dessa kan bli en värdefull tillgång för främst de mellansvenska slättjordbruken.»

Forskningsrådet har ställt i utsikt möjligheten att lämna bidrag av växtförädlingsmedel till Algot Holmberg & Söner AB, och den möjligheten understrykes av utskottet, vilket jag tycker man kan notera med tillfredsställelse. Tyvärr har de medel som forskningsrådet har till sitt förfogande för att stödja sådan växtförädlingsverksamhet varit av alltför ringa storlek för att man skulle kunna lämna några större bidrag. För att tillförsäkra företaget det belopp som forskningsrådet tillstyrkt har vi, några motionärer, föreslagit att anslaget skall höjas med 40 000 kronor till 70 000 kronor. Den motionen har vi fullföljt i en reservation. Jag tror att om kammaren ville bifalla denna reservation, skulle det innebära ett värdefullt stöd åt en verksamhet som kan vara ett led i strävandena att motverka skörde-skador och att få fram sorter som är mer motståndskraftiga mot de klimatiska besvärligheter som vi har att brottas med framför allt i mellersta Sverige.

Jag vill därför, herr talman, sluta med att vädja till kammaren att bifalla reservationen nr 5.

Häri instämde herr *Svanström* (cp).

Herr AUGUSTSSON (s):

Herr talman! Även jag har all respekt för den försöksverksamhet som pågår inom detta företag, liksom jag även förmodar att utskottsmajoriteten har det. Det återspeglas också i utskottets förslag som går ut på bifall till —

Ang. visst statsbidrag till praktiskt vetenskaplig växtförädling

märk väl — det av Kungl. Maj:t föreslagna anslaget, som innebär en 50-procentig höjning, från 20 000 kronor till 30 000 kronor. Inom utskottet har vi ansett att denna höjning är väl avvägd, och jag vill t. o. m. säga välvilligt avvägd i förhållande till andra önskemål. I utskottsutlåtandet sägs också, att även om det kanske blir svårt, finns det ändå chanser för detta företag att få medel från jordbrukets forskningsråd, givetvis under vissa förutsättningar. Lönsamheten för företaget som sådant kanske inte är vad den borde vara rent affärs-mässigt. Detta bör kanske ses mot den bakgrunden att en försöksverksamhet inte ger några omedelbara resultat.

Men med det förslag som utskottet här har tillstyrkt anser vi ändå att företaget med hänsyn till det läge som vi nu befinner oss i, har bemötts på ett mycket generöst sätt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **ESKILSSON** (h):

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga i debatten.

Jag vill bara påminna herr Augustsson om att Algot Holmberg & Söner AB, fick statsbidraget till sojaväxtförädlingen första gången 1944. Anslaget har sedan 1948 utgått med 20 000 kronor årligen. Märk väl att enligt bestämmelserna skall detta anslag utgå till sojaväxtförädlingen och inte till annan förädlingsverksamhet. Om man jämför 20 000 kronor 1948 med 30 000 kronor under kommande budgetår, måste man väl konstatera att det bara skett en mycket liten anpassning till den förändring av penningvärdet som skett under dessa 18—19 år. Om man i det yrkandet spårar en särskilt välvillig hållning, har jag litet svårt att förstå det välvilliga.

Om reservationen inte bifalles av kammaren, skall jag emellertid be att få uttala den bestämda förhoppningen att Kungl. Maj:t beaktar utskottets påpekande, att forskningsrådet har ställt

i utsikt bidrag av växtförädlingsavgifter till företaget. Det är också ett sätt att lämna ett ökat bidrag till verksamheten. Om den möjligheten realiserats, blir det ju ett ökat stöd till företaget i jämförelse med tidigare förhållanden. Om alltså kammaren — vilket man har anledning befara — inte skulle bifalla reservationen, vill jag uttrycka den förhoppningen att jordbrukets forskningsråd skall få möjligheter att på annat sätt stödja verksamheten hos Algot Holmberg & Söner AB.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;
Nej — 41.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Punkterna 55—113

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 114

Anslag till rikets allmänna kartverk

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 337, av herr *Wikberg m. fl.*, och II: 759, av herr *Larsson i Norderön m. fl.*, till Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 057 000 kronor.

I motionerna I: 337 och II: 759 hade anhållits, att riksdagen måtte besluta att höja förevarande anslag med 300 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Nils Hansson, Hermansson, Gunnar Pettersson* och *Isacson*, fru *Hultell*, herrar *Antby, Nilsson* i Lönsboda, *Sundkvist* och *Persson* i Heden samt fru *Sundberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 337 och II: 759, till Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 357 000 kronor.

Herr **HANSSON, NILS**, (fp):

Herr talman! Det gäller här ett anslag till rikets allmänna kartverk för kartarbeten.

Anslag till rikets allmänna kartverk

Kartverkets verksamhet är ju främst inriktad på att tillgodose behovet av ekonomiska och topografiska kartor. Dessa kartor är, som alla vet, ovärderliga för samhällsplaneringen och rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och skogsbrukets områden, kanske speciellt just nu när en intensiv rationaliseringsverksamhet pågår som bäst. Kartor behövs även för den geologiska kartläggningen samt för vägbyggnader, försvarsväsende, friluftsliv, turism o. s. v. Var och en som har sysslat inom de områden som jag nu nämnde kan intyga vilken ofantlig nytta och arbetsbesparing tillgången på ett gott kartmaterial utgör.

I medvetande härom framhöll jordbruksutskottet föregående år vikten av att kartläggningsverksamheten intensifierades och att gällande kartläggningsprogram blev föremål för översyn. Riksdagen beslöt även att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att en sådan översyn måtte komma till stånd. Kungl. Maj:t har uppdragit åt kartverket att verkställa översynen, och kartverket har påbörjat detta arbete. Verket anser sig dock redan nu kunna meddela, att några väsentliga förändringar i det fastställda programmet inom ramen för de anvisade medlen inte är att förvänta. En förstärkning av anslaget med 400 000 kronor, alltså för rationalisering och vidareutveckling av kartframställningen samt för viss teknisk utrustning och personalförstärkning, skulle, säger kartverket, medföra, att den totala kartläggningstiden kunde minska inemot ett år. Av den begärda förstärkningen har departementschefen beviljat 100 000 kronor.

Utskottet har beretts tillfälle att besöka såväl kartverket som Svenska reproduktionsanstalten i deras nya lokaler. Byggnaderna är påfallande vackra och välbyggda och, såvitt en lekman kan bedöma, i alla avseenden av hög klass. Man arbetar nu under helt andra förhållanden än tidigare. Kammarren vet kanske att dessa institutioner

Anslag till rikets allmänna kartverk

förut hade gammalmodiga lokaler utspridda på olika håll. Vi kan nu uttala vår tillfredsställelse över att de får arbeta under moderna och rationella former. Med hänsyn till att i dessa byggnader har investerats flera tiotal miljoner kronor frågar man sig, om det kan vara ekonomiskt försvarbart att låta kartverket arbeta med begränsad kapacitet när det med ett tillskott, som i förhållande till investeringskostnaderna är så pass litet som 400 000 kronor, är möjligt att avsevärt rationalisera och vidareutveckla kartframställningen. Dessutom är ju känt, att det föreliggande behovet av kartor är betydande och att varken behovet eller efterfrågan går att täcka.

Departementschefen och utskottsmajoriteten föreslår som sagt att anslaget för ändamålet höjes med 100 000 kronor, medan vi reservanter anser att fullgoda skäl föreligger för att bevilja kartverkets begäran om en ökning med 400 000 kronor. Vår ståndpunkt grundar sig också på att vi anser att detta inte behöver medföra en reell utgift för staten. Vi tror nämligen att behovet av och intresset för kartor är så stort att en motsvarande höjning av kartpriserna bör väl kunna täcka anslagshöjningen. Jag kanske bör påpeka att vissa kartpriser har varit oförändrade i över 10 års tid. En översyn av prissättningen är angelägen och skulle säkerligen kunna ge betydande inkomster.

Herr talman! Av vad jag har anfört, vilket till stor del grundar sig på praktisk erfarenhet, framgår att vi reservanter har funnit alla skäl tala för att kartverkets begäran om uppräknig av anslaget till intensifierad kartläggningsverksamhet bör bifallas. Det gäller en förstärkning med av verket begärt belopp, alltså 300 000 kronor utöver vad departementschefen föreslagit, och det blir en summa under anslaget på 4 357 000 kronor. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr OLSSON, MANNE, (s):

Herr talman! När herr Hansson började att tala för reservationen fick jag den uppfattningen att han var uppe för att tala för utskottet — de motiv han anförde för reservationen kan ju precis lika gärna åberopas för utskottets utlåtande.

Låt mig med några ord konstatera — liksom herr Hansson tidigare har gjort — att 1961 års riksdag godkände en plan för framställningen av den ekonomiska och topografiska kartan för tiden fram till 1970. I anledning av ett vid föregående års riksdag framställt motionsyrkande, som herr Hansson också har talat om, med begäran om en ytterligare medelsanvisning för att påskynda genomförandet av 1961 års kartläggningsprogram, beslöt riksdagen att hos Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av programmet, och nu har kartverket och kartverkskommissionen anmodats inkomma med av översynen föranledda förslag. Att nu, innan denna översyn är gjord, höja anslaget utöver vad departementschefen hemställt har utskottet inte funnit anledning till.

Kartverket har anfört att om de begärda 400 000 kronorna kunde ställas till förfogande så skulle kartorna kunna färdigställas ett år tidigare. Vi vet emellertid att det i dagens läge i samhället finns många betydande anspråk som vi får lov att skjuta på, eftersom vi inte har ekonomiska möjligheter att genomföra dem. Vi måste exempelvis ställa sjukhusbyggen på framtiden därför att det saknas personella och ekonomiska resurser.

Vi behöver också bygga vägar — de som suttit i bilköer under påskhelgen har nog önskat att staten skulle kunna ge större anslag och därmed snabbare förbättra vägförhållandena. Faktum är att vi på många områden måste göra vissa nedskärningar. Och om man nu säger att fördröjningen när det gäller detta kartmaterial uppgår till ett år så är ju det en mycket liten fördröjning. Reducerar man den med de 100 000

kronor som departementschefen har föreslagit så rör sig fördröjningen faktiskt bara om nio månader. I dagens läge får man väl säga att det är en synnerligen kort period.

Herr talman! Jag har därför all anledning att yrka bifall till utskottets hemställan under punkten 114.

Herr **HANSSON, NILS**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har nog ett ganska gott begrepp om våra bristande ekonomiska resurser — det var just därför jag bl. a. framhöll att vi har möjligheter att justera kartpriserna så att inkomsterna kommer att täcka anslagshöjningen. Sjukhus- och vägbyggen tror jag inte att vi behöver blanda in i detta sammanhang. Det är ju för planeringen av samhället i stort som kartor behövs och är så oerhört angelägna.

Jag kan inte underlåta att här citera vad kartverkets chef sade till utskottet när vi besökte verket. Han anförde bl. a. följande:

»Som mina åhörare väl känner till, så är trycket på en snabbare kartframställning mycket starkt här i landet. Den omflyttning som äger rum mellan olika näringar och befolkningsströmmen till allt större städer och tätorter är väl bekant. Detta medför behov av en ökande planläggningsverksamhet. Skogsbrukets och jordbrukets omgestaltning kräver ökad planering. Redan den hittillsvarande takten i skogs- och jordbruksrationaliseringen har bromsats upp bl. a. av bristande planläggningsresurser. Om den takten dessutom skall starkt öka så kommer trycket t. ex. på framställningen av ekonomiska kartor att accentueras. Vägväsendets utbyggnad och friluftslivet fordrar också ökat kartmaterial. På samma sätt är det med utvecklingen på den militära sidan. Icke minst förändringarna på det militära området synes under senare år ha lett till ett markant ökat krav på ytterligare kartmaterial och kanske så småning-

Anslag till rikets allmänna kartverk om också ändrat material. Det gäller därför för kartverket och dess ansvariga ledning att göra allt vad som kan göras inom tillgängliga resurser för att möta denna efterfrågan. Självklart är emellertid också att vi genom våra anslagskrav slåss om ökad tilldelning av medel. Vi skall inte klaga på tilldelningen under senare år, men jag skulle illa fylla min uppgift som ansvarig för detta område inom samhället om jag förklarade mig nöjd. Jag kommer också att fortsätta och kräva ökade medel, eftersom en ökad kartframställning» — och här ber jag kammaren att lyssna särskilt — »och en ökad utbyggnad av den geodetiska och fotogrammetriska verksamheten inom verket på ett markant sätt förbilliga och rationaliserar planläggningen i senare skeden. Uppfattningen att det är så, delas av de företrädare för olika myndigheter och samhällsområden, som är representerade i kartverkskommissionen.»

Jag har citerat detta i stället för att söka ur egen fatatur förstärka min motivering. Jag tror att vi gör ett misstag om vi inte ser till att kartframställningen forceras i den takt det är möjligt. Jag tror att vi kommer att bli lidande på det och att det är ekonomiskt oklokt att icke bevilja det begärda högre anslaget.

Jag vidhåller alltså mitt yrkande, herr talman.

Herr **OLSSON, MANNE**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hansson halkade väl in även på punkten 117, men när det gäller den punkten har vi ju blivit eniga inom utskottet.

Det måste ändå sägas att det här rör sig om en mycket blygsam fördröjning — det har nämnts att kartframställningen skulle försenas nio månader. Jag var med bara vid besöket hos Reproduktionsaktiebolaget, men vid det besöket kunde vi konstatera att verksamheten var mycket rationellt plan-

Anslag till rikets allmänna kartverk

lagd och att bolaget genom de gjorda investeringarna snabbt kan återhämta vad man tidigare förlorat.

Jag finner ingen anledning att vi beviljar ett högre anslag än vad departementschefen har föreslagit. Jag vidhåller därför mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Det kan naturligtvis vara onödigt att upprepa fjolårets debatt. Då jag emellertid hör till dem som kan vittna om den ekonomiska kartans mycket stora betydelse inte minst ur lantmätarisynpunkt — i det avseendet har vi ett bekymmersamt läge och släpar efter avsevärt — kan jag inte underlåta att understödja den reservation som det här är fråga om.

På plussidan sedan förra årets debatt kan anföras att Kungl. Maj:t har uppdragit åt kartverket att utreda behovet av att förstärka de geodetiska riksnäten samt att framlägga därav föranledda förslag. Utredning av behovet kan väl anses vara en enkel sak då detta behov för den praktiskt verksamme varit aktuellt i varje fall under de snart 36 år som jag har varit verksam inom mättningsområdet. Vi har ständigt saknat fixpunkter inom riksnätet. Vad man väntar på är således att de förslag som kan komma från denna utredning skall komma i praktisk verkställighet så snart som möjligt.

När det gäller kartläggningsverksamheten för den ekonomiska kartan står vi på ungefärligen samma ståndpunkt som förra året. Jag noterar att jordbruksministern gått med på en ökning av anslaget med 100 000 kronor. När nu kartverket har kommit in i nya lokaler och anser sig kunna öka takten i kartframställningen skulle jag gentemot herr Olsson vilja fråga: Har vi råd att inte göra en verklig kraftanstängning på detta område för att få fram ett kartmaterial som vi behöver för jordbruksrationaliseringen, för riks- och regionalplaneringar och för andra

planeringar av olika grader samt för en mängd andra uppgifter, inte minst när det gäller vägbyggnader — en sak som herr Olsson var inne på. Vi skall vara på det klara med det förhållandet att Sverige aldrig haft en användbar ekonomisk karta över hela sitt territorium. Danmark t. ex. har sin katasterkarta, som ger möjlighet att göra den förberedande planläggningen på byråplanet; de behöver inte ge sig ut i någon mättningsverksamhet först utan har möjlighet att direkt avläsa olika förhållanden på sitt kartverk. Vi har icke några sådana möjligheter när det gäller stora delar av vårt land.

Jordbruksministern sade i förra årets debatt att vi kunde resonera om en ökad takt i kartframställningen. Är inte 100 000 kronor en alltför liten skärv som ett debattinlägg för en så viktig uppgift?

Jag skall, herr talman, inte fördjupa mig i detaljer beträffande denna angelägna uppgift utan inskränker mig till att yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmanen i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmanen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hansson, Nils*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 114, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Om ianspråktagande av domänverkets markfond för ersättningar till markägare, m. m.

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hansson, Nils*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;
Nej — 64.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 115—135

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 136

Om ianspråktagande av domänverkets markfond för ersättningar till markägare, m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Naturvård: Ersättningar till markägare m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1. de likalydande motionerna I: 609, av herr *Pettersson, Arne, m. fl.*, och II: 754, av herr *Henningsson m. fl.*;

2. de likalydande motionerna I: 613, av herr *Skårman*, och II: 766, av herr *Tobé m. fl.*; samt

3. de likalydande motionerna I: 617, av herr *Sveningsson*, och II: 762, av herr *Magnusson* i Tumhult *m. fl.*, såvitt nu vore i fråga.

I motionerna I: 609 och II: 754 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att det måtte uppdragas åt statens naturvårdsnämnd att med användande av medel, som anvisats under rubriken »Ersättningar till markägare m. m.», träffa uppgörelse med AB Kullabergs natur, så att tillträdet till området befriades från avgift.

I motionerna I: 617 och II: 762 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta

att avslå Kungl. Maj:ts hemställan att till Naturvård: Ersättningar till markägare m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor;

att av behållningen på domänverkets markfond anvisa 3 000 000 kronor till fonden för ersättning till markägare.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) lämna motionerna I: 609 och II: 754 utan åtgärd,

b) avslå motionerna I: 613 och II: 766, såvitt de avsåge viss vidgad medelsanvändning,

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 613 och II: 766 samt motionerna I: 617 och II: 762, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Naturvård: Ersättningar till markägare m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor,

d) lämna motionerna I: 617 och II: 762 utan bifall, såvitt de avsåge ianspråktagande av domänverkets markfond för nämnda ändamål.

Reservation hade anförts av herrar *Carl Eskilsson* och *Isacson* samt fru *Sundberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under c och d hemställa, att riksdagen måtte med avslag å

Om ianspråktagande av domänverkets markfond för ersättningar till markägare, m. m.

Kungl. Maj:ts framställning och motionerna I: 613 och II: 766 samt med bifall till motionerna I: 617 och II: 762, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att medel ur domänverkets markfond finge användas för ersättningar till markägare m. m. i anledning av naturvårdslagen och att för budgetåret 1966/67 finge disponeras 3 000 000 kronor ur sagda fond för det i statsverkspropositionen angivna ändamålet Naturvård: Ersättningar till markägare m. m.

Vid punkten hade därjämte fogats ett särskilt yttrande av herr *Hansson* i Skegrie, herr *Pettersson*, *Harald*, och herr *Jonasson*.

Herr **ESKILSSON** (h):

Herr talman! Det har vid ett par tidigare tillfällen under dagens debatt om jordbrukshuvudtiteln talats om att yrkandena i reservationerna påminner om en följetong. Även den fråga som behandlas i reservationen under punkt 136 har behandlats många gånger tidigare av riksdagen. Jag skall därför försöka begränsa mitt anförande så mycket som möjligt. Det är kanske litet svårt att få fram några nya synpunkter på problemen.

Syftet med det yrkande som framställts i reservation nr 7 är inte att minska anslaget till ersättningar till markägare m. m., utan att för ändamålet använda pengar ur domänverkets markfond i stället för att anslå medel över budgeten.

Bakom detta förslag ligger tanken att, eftersom markfonden har byggts upp med medel som domänverket fått genom försäljning av markområden bl. a. för bebyggelse i våra tätorter, kunde det vara lämpligt att man använder dessa pengar för att för de människor som har bosatt sig i de nya områdena tillgodose behovet av fritidssysselsättning och friluftsliv. Man skulle alltså ta de pengar som inflyter genom do-

mänverkets försäljning av mark och använda dem för att fylla ett behov som människorna i tätorterna har.

Det andra motivet för förslaget är att det numera blir allt svårare att fasthålla vid distinktionen mellan hur pengarna ur markfonden skall få användas och inte användas. De skulle ursprungligen användas för inköp av skogsbärande mark för domänfonden, men under årens lopp har detta ändamål sammanvävts med önskemål om att också tillgodose allmänhetens behov av fritidssysselsättningar, strövområden och liknande. Då kan man fråga sig om det är nödvändigt att ha en särskild fond för att köpa in mark för skogsändamål och en annan fond för att köpa in mark för naturvårdsändamål.

Jag tycker att frågan har fått en stark belysning i en artikel som stått i en av de många skrifter som vi riksdagsmän får. Det gäller en skrift från domänverkets PR-avdelning, som heter Skogsnäringen. Nr 10 för i år innehåller en artikel under rubriken »De nya herrarna på Jädersbruk lovar strövområden kring Arboga». Vad är det för nya herrar som kommit till Jädersbruk? Jo, det är domänverket, som efter riksdagens beslut med utnyttjande av markfondens medel har inköpt samtliga aktier i Jädersbruk och nu bl. a. skall tillgodose behovet av strövområden och fritidsområden kring Arboga och över huvud taget lösa naturvårdsfrågor som kan vara av intresse för allmänheten i bygden.

Jag tyckte det var en illustration till att de gamla bestämmelserna, som tillåter användning av domänverkets markfond endast för inköp av skogsbärande mark, är i behov av översyn. Nu får vi senare vid årets riksdag ta ställning till den frågan, eftersom det förutom högerns motioner i detta ärende föreligger motioner också från centerpartiet med delvis samma yrkande. De kommer emellertid inte att behandlas förrän under höstriksdagen. Frågan om

Om ianspråktagande av domänverkets markfond för ersättningar till markägare, m. m.

ett ändrat användningsområde för markfonden får alltså anstå till hösten, men jag tycker att det bl. a. mot bakgrund av den inköpspolitik som domänverket redan bedriver är befogat att omedelbart ta ställning till frågan, om en del av markfondens medel kan användas för detta ändamål.

Herr talman! Detta var i korthet motiveringen till våra yrkanden, och jag ber att få yrka bifall till reservationen. Jag kommer senare med samma motivering att yrka bifall också till reservationen när vi kommer till punkt 158.

Herr MAGNUSSON (s):

Herr talman! Även jag skulle kunna fatta mig mycket kort i detta ärende.

Det är riktigt som herr Eskilsson säger, att vi är överens om storleken av anslaget till statens naturvårdsnämnd. Statens naturvårdsnämnd begärde i sitt äskande att anslagen till ersättning åt markägare m. m. skulle ökas med 3 miljoner till 6 miljoner kronor, men departementschefen föreslår att anslaget skall utgå oförändrat med 3 miljoner plus ett reservationsanslag på 2 miljoner kronor. Utskottsmajoriteten delar departementschefens uppfattning. Reservanterna herrar Eskilsson, Isacson och fru Sundberg anser också att anslaget bör vara 3 miljoner kronor.

Det är bara i frågan, varifrån anslaget skall tas, som det föreligger delade meningar. Vi anser att det bör gå över statsbudgeten i vanlig ordning, men högern vill taga anslaget från domänverkets markfond och därmed minska statens utgifter. Centerpartiet delar högerns uppfattning, att domänverkets markfond bör användas till andra ändamål än den är avsedd för. Nu kommer frågan om domänverkets markfond att behandlas under höstriksdagen, och av den anledningen har centerpartiets företrädare i utskottet gjort ett särskilt uttalande, vari de tills vidare ansluter sig till utskottsmajoriteten beträffande anslaget för naturvårdsändamål.

Eftersom vi till hösten får en debatt om användningen av markfonden, kan vi väl vara överens om att nu låta denna fråga vila. Jag vill emellertid för fullständighetens skull ge uttryck åt utskottsmajoritetens åsikt angående domänverkets markfond, och jag vet att den helt sammanfaller med domänverkets önskemål beträffande markfondens användning.

Den dominerande uppgiften för domänverket måste vara att driva ett ekonomiskt skogsbruk. Att belasta verkets ekonomi och dess markfond med utgifter som icke klart hör hemma inom den affärsmässiga rörelsen är att starkt försämra verkets möjligheter till en effektiv ekonomisk förvaltning.

Herr Eskilsson nämnde att tomtköpare i närheten av städerna har bidragit till markfondens ökning och att det därför borde vara riktigt att de människor, som har betalat tomterna, också skulle få tillgång till fritidsmark, rekreation och att komma ut till frisk luft. Det är klart att man kan ha den åsikten när det gäller staten, men jag undrar vilken privat tomtförsäljare som skulle anlägga sådana synpunkter. Jag tror inte det finns någon som säger: Nu har jag sålt ett markområde och fått betalt för det; jag skall använda pengarna till att köpa mark så att de människor som köpt tomterna av mig får tillfälle att komma ut i naturen. Jag tror att staten som markägare får anlägga samma synpunkter som en privat markägare, såvida vi vill att staten skall bedriva en företagsekonomisk verksamhet.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr HERMANSSON (cp):

Herr talman! Centerpartiets synpunkter på denna fråga har redan antytts dels av en av reservanterna, dels av utskottets talesman. På sätt och vis kunde jag kanske ha avstått från att yttra mig, men eftersom jag redan fått ordet vill jag lägga några synpunkter på ärendet.

Om ianspråktagande av domänverkets markfond för ersättningar till markägare, m. m.

Jordbruksutskottets centerledamöter har vid punkterna 136 och 158 fogat ett särskilt yttrande i anledning av högermotionerna om att behållningen på domänverkets markfond skulle användas till ersättningar åt markägare och till markförvärv för naturvårdsändamål.

Vi delar uppfattningen att markfondsmedlen bör få användas även till andra ändamål än för närvarande. Dessa synpunkter har vi anfört i en särskild motion, som kommer att behandlas av riksdagen i ett senare sammanhang. Härvid har vi framför allt riktat uppmärksamheten på naturvårds- och fritidspolitiken. Det måste anses vara en angelägen uppgift för samhället att medverka till att de stora värden som naturen representerar kan bevaras och komma befolkningen till godo. Särskilt för tätortsbefolkningen är det av vikt att organiserade rekreativmöjligheter ställs till förfogande inom någorlunda bekvämt räckhåll. Detta kräver en aktivare naturvårdspolitik.

En sådan har också inletts genom riksdagsbeslutet om en ny naturvårdsorganisation och en ny naturvårdslag. De största kostnaderna kommer att gälla inköp av naturområden och ordnande av olika friluftsanläggningar. Såsom vi framhållit i den nämnda motionen, bör markfondens medel kunna få användas för detta ändamål. Det skulle enligt vår mening vara i god överensstämmelse med vad riksdagen tidigare uttalat beträffande domänverkets uppgifter på naturvårdens område. På detta sätt skulle staten också kunna påta sig en större del av det ekonomiska ansvaret, och bördan på kommunerna skulle därigenom kunna lättas.

För närvarande lägger emellertid de gällande dispositionsreglerna för markfonden hinder i vägen. Enligt gällande bestämmelser skall markfondens medel användas till inköp av mark för skogs- och jordbruksproduktionen. Inte minst genom försäljning av tomtmark i tät-

orter och annan mark för tätorternas behov har markfonden vuxit till ett avsevärt belopp, för närvarande cirka 30 miljoner kronor. Enligt vår mening finns det inte anledning att använda dessa pengar till ett ökat statligt skogsinnehav. Men medlen bör alltså med fördel kunna disponeras för t. ex. inköp av natur- och fritidsområden och ordnande av friluftsanläggningar.

Med de nuvarande dispositionsreglerna hänger högeryrkandena under punkterna 136 och 158 i luften. Reglerna måste ju ändras, innan markfondsmedlen kan användas till nya ändamål. Vi har i vår motion begärt en sådan ändring av dispositionsreglerna.

Jag skall inte gå närmare in på denna fråga i detta sammanhang. Riksdagen får ju tillfälle att senare behandla förevarande motion. I nuvarande sammanhang har jag inte något särskilt yrkande.

Herr PETERSSON, ARNE, (s):

Herr talman! Jag skall inte blanda mig i den diskussion som här har pågått om markfonden, utan jag skulle vilja säga några ord om de av utskottet avstyrkta motionerna I: 609 och II: 754 som gäller avstängningen av Kullaberg.

Det är en fråga som kanske i och för sig egentligen bara bör angå oss som bor i Skåne — en del kanske tycker det — men det är också en fråga av principiell betydelse. Det är en fråga om allmänheten skall ha rätt att fritt röra sig inom naturen eller omvänt, om man så vill, om det skall finnas möjligheter att avspärra speciellt begärliga utsiktsområden och turistområden och ta ut avgifter av dem som besöker dessa områden. Detta är naturligtvis speciellt besvärligt i ett landskap av Skånes natur med den stora folktätheten, med dess tyvärr mycket små fria ytor och därigenom begränsade möjligheter till rörligt friluftsliv. Det är inte bara detta det gäller, utan vi har dessutom

Om ianspråktagande av domänverkets markfond för ersättningar till markägare, m. m.

— som länsstyrelsen i Malmöhus län mycket riktigt har påpekat — ett stort inslag av utländska medborgare som rör sig på de strövområden som finns i Skåne. Det är närheten till Danmark, framför allt till Stor-Köpenhamn, som gör att dessa områden blir mycket begärliga.

Kommunerna i Skåne vidtar nu på sikt långtgående åtgärder för att klara öppethållandet av dessa begärliga turistområden för allmänheten. Framför allt Malmöhus läns landsting har redan nu satsat stora pengar på markförvärv, Malmö stad har gjort likadant, och därtill kommer att man för hela Skåne håller på att organisera en stiftelse, som har till uppgift att trygga människornas möjligheter att nå fram till begärliga strövområden och områden för friluftsliv. Det skall också tilläggas, att intresset hos de danska kommunerna är så starkt, att de under de allra senaste dagarna uttalat att de är beredda att också vara med och betala pengar för att hålla dessa begärliga områden i Skåne öppna för allmänheten.

I detta speciella fall gäller det avstängningen av Kullabergshalvön. Det är en i och för sig mycket märklig historia, som innebär att ett enskilt företag tar ut avgifter av dem som passerar med bil eller som gående söker sig in till ett mycket stort och mycket attraktivt friluftsområde. På spetsen av en mycket säregen naturformation ligger Kullabergs fyr, och här gäller det dessutom ett område som ägs av staten. För att nå fram till detta av staten ägda område och till den av ingen ägda, utomordentligt vackra utsikten, måste man i dag betala en entré av 75 öre för varje besökare som skall passera och dessutom en speciell avgift för bil.

Utskottet har sänt motionen på remiss. Länsstyrelsen i Malmöhus län har avstyrkt, med hänvisning till att området nu är utomordentligt välskött. Fysiografiska sällskapet, som är huvudaktieägare i det bolag som äger och dri-

ver området, har också avstyrkt bl. a. med den något kufiska motiveringen, att någon allmän opinion mot avstängningen — som vi påtalar i motionen — inte existerar. Som bevis för detta hänvisar man till ett utlåtande från Brunnby kommun, där det sägs att det inte finns någon opinion mot avstängningen. Det finns det säkert inte heller i Brunnby, ty dess medborgare har en särställning genom att de inte behöver erlägga avgift i motsats till alla andra. Landstinget i Malmöhus län och Malmö stad, som har rådfrågats av landstinget, tillstyrker däremot motionen.

Jag kommer inte att yrka bifall till motionen, ty jag anser att naturvårdsnämnden i sitt yttrande till utskottet visar att vi här kanske har kommit på fel anslagspost. Det innebär, herr talman, inte att denna fråga därmed skulle vara avfärdad, utan vi lovar eller hotar — vilket man nu vill — att återkomma med en något »finurligare» motion nästa år. På sikt är det nämligen fråga om huruvida enskilda personer, enskilda företag eller enskilda sällskap har rätt att stänga av attraktiva områden och ta ut avgifter av besökare — avgifter som inte enbart används till att underhålla den mark det är fråga om. Vi är alldeles ense med det yttrande som säger, att folk som parkerar sin bil eller utnyttjar vissa anordningar skall betala för det. Men ett markområde eller en utsikt av denna typ skall vara tillgänglig för allmänheten utan avgifter.

Jag har alltså nu inget yrkande, herr talman! Men jag lovar att återkomma.

Herr HANSSON, NILS, (fp):

Herr talman! Jag hade inte väntat ett försvarstal för denna motion, ty jag får erkänna att jag har mycket svårt att förstå den. Jag är därför inte heller beredd att på ett helt nöjaktigt sätt eller i den form som jag hade önskat klargöra läget för området Kullaberg. — Det

Om ianspråktagande av domänverkets markfond för ersättningar till markägare, m. m.

är alldeles riktigt, som herr Pettersson sade, att det är ett ovanligt vackert område, ett säreget område och ett ur många synpunkter mycket intressant område, inte minst ur vetenskaplig synpunkt.

Förhistorien är att Kullaberg avstyc-kades år 1914 från den egendom, som det tillhörde, i syfte att där skulle ske dels brytning av berg, dels bebyggelse. Detta upprörde folket i Skåne, och en insamling gjordes för att rädda området. Jag vet inte exakt hur många som satsade pengar, men i varje fall inköptes området för att bevaras genom de insamlade pengarna.

Året därpå, d. v. s. 1915, bildades Aktiebolaget Kullabergs Natur. Det var enskilda ägare då. Men som herr Pettersson sade har aktierna successivt donerats till Fysiografiska sällskapet i Lund, som alltså nu har aktiemajoriteten och svarar för områdets skötsel. Alla aktier är ännu inte donerade, men ägarna har lovat att aktierna successivt skall överföras till Fysiografiska sällskapet, som därmed blir ensam ägare.

Vid sidan av de naturvårdande åtgärderna på området sker också fortlöpande en hel del vetenskapliga undersökningar; det gäller zoologiska, entomologiska — det finns en rätt intressant insektsflora — liksom växtbiologiska, geologiska och arkeologiska undersökningar. Samtidigt släpps alltså den stora allmänheten in på området för att studera det och njuta av dess naturscenerier.

Som herr Pettersson nyss sade, är området ovanligt välskött. Det har fått epitetet det mest välskötta naturskyddsområdet i Sverige. Visserligen tror jag domänverket kan konkurrera på en del håll, men jag tror nog vi kan säga, att man inte kan begära en bättre skötsel på ett naturvårdsområde.

Allmänheten äger fritt tillträde till området under större delen av året. Det är bara när högsäsongen kommer och tillströmningen är stor — som herr Pet-

tersson påpekade kommer folk även från utlandet — som man tar entréavgifter. Dessa avgifter är så avvägda, att de nätt och jämt täcker kostnaderna. Vi har en kostnad per dag under högsäsongen som rör sig omkring 1 000 kronor. Det betalas avtalsenliga löner till dem som arbetar och något netto syftar man inte till.

Man har ordnat parkeringsplatser, anlagt promenadvägar, byggt en kaffestuga och ett värdshus. Man har också badanläggningar dit folk får komma. Man har soffor utmed vägarna. Man har vattenledning — för övrigt mycket viktig i sammanhanget, ty eldfaran är mycket stor däruppe på de grunda bergmarkerna under sommaren och därför måste man ständigt ha beredskap för skogseld. Det finns också en golfbana i närheten.

Jag kan inte tillräckligt om entrépriser och sådant, men herr Pettersson gjorde ingen erinran emot att man tar avgifter för bilparkering. Det tar man ju överallt på t. ex. campingplatser. Jag vill minnas att det finns parkeringsplats för tusen bilar.

Sedan talade herr Pettersson om »kronans område». Jag minns inte riktigt hur det är, ty jag har inte hunnit förbereda mig ordentligt för detta ärende, men jag vill minnas att det rör sig om ungefär en hektar jord omkring fyren, som kronan äger. De av kammarens ledamöter som är intresserade kan ju se efter i remissyttrandena. Det är alltså en obetydlig bit, där vi möjligen kunde få rum med några bilar, som herr Pettersson avsåg med kronans område, som man inte kunde nå utan avgifter — jag skall inte gå närmare in på det.

Jag kanske bör tillägga, att de vetenskapliga undersökningarna har ett betydande värde. Fysiografiska sällskapet ger ut en tidskrift, i vilken man kan följa dess arbete. Jag vill minnas att det har kommit ett dussin nummer under årens lopp, och de rent vetenskapliga undersökningarna fortsätter.

Om ianspråktagande av domänverkets markfond för ersättningar till markägare, m. m.

Nu påpekade herr Pettersson, att landstinget och min gode vän herr Ahlkvist står under yttrandet. Att denna kloke man har kunnat sätta sitt namn under landstingets yttrande förvånar mig. Länsstyrelsen och alla andra remissmyndigheter avstyrker ju.

Jag skulle till slut vilja be herr Pettersson besinna, huruvida han bör komma med den »finurliga motionen» nästa år. Jag skulle vilja råda honom att slå de tankarna ur hägen.

Herr **PETTERSSON, ARNE**, (s):

Herr talman! På en punkt är herr Hansson och jag alldeles ense, och det är om f. d. kammarledamoten Ahlkvists utomordentliga klokskap. Den visar han inte minst genom att sätta sitt namn under en tillstyrkan till denna motion. Jag tror inte heller att det råder den ringaste tvekan om att vi är ense också på en annan punkt, nämligen att detta område skall skötas på minst samma förträffliga sätt i fortsättningen som det har skett hittills.

Även om jag inte känner värdet av de vetenskapliga undersökningar som pågår i området kan jag även vara ense med herr Hansson att dessa bör fortsätta. Behövs det medel härtill bör man emellertid på sedvanligt sätt skaffa fram dessa. Det skall inte vara så, att besökarna skall betala en del av kostnaderna för forskningen. De två tingen skall hållas isär.

Den »obetydliga fläck» som herr Hansson talade om och som ligger längst upp på spetsen, vid Kullabergs fyr, är visserligen liten, men det är främst dit folk söker sig. Den vidunderliga utsikten därifrån är lockelsen för människor att söka sig dit. De som strövar omkring överallt är inte så många. Det är framför allt dit upp den stora strömmen av människor går.

Detta är för mig, herr Hansson, mindre en sak om Kullaberg utan mera en fråga om en princip. Om det inte vore

en så stor tillströmning av människor till området som det är, lockade dit av utsikten ifrån trakten kring fyren, skulle det icke löna sig att hålla några vakter som tog upp avgifter. På en lång rad områden i Skåne kan vi ganska snart befinna oss i samma belägenhet, att tillströmningen av människor till begärliga områden blir så stor, att det lönar sig att ta upp avgifter. Det är detta jag är rädd för. Det är därför jag vill ha området lika väl skött som nu, men öppet utan avgift — liksom andra vackra områden i Skåne och i landet i övrigt.

Herr **HANSSON, NILS**, (fp):

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga.

Utsikten finns väl inte bara vid fyren, herr Pettersson! Nu är det några år sedan jag var på Kullaberg, men vid hela klippområdet utmed Skälderviken, där vi har fiskarna och där vi har badanläggningarna, finns det mycket vackra utsikter. De tusentals besökarna där står inte enbart på den lilla fläcken vid fyren.

Det viktiga är här principen, om vi skall tänka oss avgiftsbeläggning eller inte. Jag tror inte, det vill jag ha sagt, att vi kan klara naturvårdsfrågorna och förhindra utslitning av oersättliga värden utan en viss begränsning av besöks-trafiken. Om det skall ske under tiden för den högsta tillströmningen genom avgifter och bevakning, såsom i detta fall, eller om det skall ske på annat sätt skall jag kanske lämna öppet, men jag vill hålla med herr Pettersson om att det är en fråga som kan diskuteras.

Här har vi det kanske ömtåligaste området i hela Skåne och där tror jag att vi inte kan släppa lös en okontrollerad invasion under de vackraste sommar-månaderna.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad

Ang. markförvärv för naturvårdsändamål

därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående mom. a och b samt därefter särskilt rörande mom. c och d.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. a och b hemställt.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande mom. c och d framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 136 mom. c och d, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 110;

Nej — 24.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 137—157

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 158**Ang. markförvärv för naturvårdsändamål**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Markförvärv för naturvårdsändamål, m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 2 500 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet behandlat två likalydande motioner, I: 617, av herr *Sveningsson*, och II: 762, av herr *Magnusson* i Tumhult *m. fl.*, vari hemställdes, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta

att avslå Kungl. Maj:ts hemställan att till Markförvärv för naturvårdsändamål m. m. för budgetåret 1966/67 måtte anvisas ett investeringsanslag av 2 500 000 kronor samt

att av behållningen på domänverkets markfond anvisa 2 500 000 kronor till Markförvärv för naturvårdsändamål.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 617 och II: 762, såvitt nu vore i fråga, till Markförvärv för naturvårdsändamål, m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 2 500 000 kronor,

b) lämna motionerna I: 617 och II: 762 utan bifall, såvitt de avsåge ianspråktagande av domänverkets markfond för nämnda ändamål.

Reservation hade avgivits av herrar *Carl Eskilsson* och *Isacson* samt fru *Sundberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen

Om rätt för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse till skatteavdrag för forskningskostnader

måtte med avslag å Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 617 och II: 762, såvitt nu vore i fråga, medgiva att medel ur domänverkets markfond finge användas för statens förvärv av ur naturvårdssynpunkt värdefull mark och att för budgetåret 1966/67 2 500 000 kronor finge disponeras ur sagda fond för det i statsverkspropositionen angivna ändamålet Markförvärv för naturvårdsändamål, m. m.

Vid punkten fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herr *Hansson* i Skegrie, herr *Pettersson*, *Harald*, och herr *Jonasson*.

Herr **ESKILSSON** (h):

Herr talman! Med hänvisning till mitt anförande vid behandlingen av punkten 136 ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr **MAGNUSSON** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 158, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 159—168

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 169

Lades till handlingarna.

Om rätt för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse till skatteavdrag för forskningskostnader

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 23, i anledning av väckta motioner om rätt för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse till skatteavdrag för forskningskostnader.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 511, av herr *Eskilsson m. fl.*, och II: 618, av herr *Hedin m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära sådan översyn av skattelagstiftningen, att jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse medgäves avdragsrätt för kostnader för forskning, som hade karaktär av målforskning, inom jordbruket.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet hemställt, att de likalydande motionerna I: 511, av herr *Eskilsson m. fl.*, och II: 618, av herr *Hedin m. fl.*, om rätt för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse till skatteavdrag för forskningskostnader, måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Om rätt för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse till skatteavdrag för forskningskostnader

Å sid. 7 i det tryckta betänkandet hade utskottet framhållit, att det av motionärerna aktualiserade spørsmålet kunde lösas genom vissa organisatoriska åtgärder. Härvid hade utskottet anfört följande: »Om exempelvis jordbrukets riksorganisationer bildar ett särskilt aktiebolag med uppgift att omhändera forskningsuppgifter och det vidare beslutas att viss — även efter generell grund bestämd — del av de från underlydande föreningar till riksorganisationerna erlagda avgifterna skall utgå såsom vederlag till forskningsbolaget, kan de underlydande föreningarna erhålla avdrag för vederlaget, om detta anses utgivet för sådant ändamål att det enligt bestämmelserna i 29 § kommunalskattelagen kan hänföras till driftkostnad i de underlydande föreningarnas rörelse.»

Utskottet hade därjämte hemställt, att förevarande ärende måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Herr HÜBINETTE (h):

Herr talman! I bevillningsutskottets betänkande nr 23 har över två sidor använts för att redogöra för hur ärendet tidigare har behandlats, och det är minsann ingen uppbygglig läsning. Jag tog förra året kammarens tid i anspråk för att påpeka detta och jag kan inte låta bli att göra det även i år. Det förefaller mig kanske mera angeläget i år än vad det har gjort tidigare.

Om man ser på hur bevillningsutskottet har redovisat frågans tidigare behandling, finner man på sidan 3 i betänkandet, att det redan år 1959 väcktes en motion i detta ärende. Bevillningsutskottet ansåg då att det förelåg skäl för en omprövning av frågan. Utskottet föreslog riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning i ämnet.

På nästa rad står det: »Den av riksdagen begärda utredningen har ännu inte kommit till stånd.» Ändå skriver vi 1966 i år. Det är ju ganska betänkligt att det drar ut sju år på tiden innan någonting sådant här kan effektueras.

Sedan har motioner i ärendet väckts undan för undan. År 1961 sade bevillningsutskottet på samma sätt — det står redovisat i betänkandet — att frågan kommer kanske så småningom att tas upp till prövning, då den av riksdagen begärda utredningen äger rum. År 1965 hoppades utskottet bara, att Kungl. Maj:t hade spørsmålet under uppmärksamhet.

I andra kammaren har herr Hedin ställt en enkel fråga till finansministern — det redovisas i utskottets eget yttrande — och i svaret sade finansministern att det är frågans »problematiske natur» som gjort att det hela dragit ut på tiden. Detta förvånar mig i allra högsta grad, men jag skall inte nu ta upp en polemik på den punkten — det gjordes förmodligen när frågan besvarades. Jag måste dock säga att det är ganska underligt — anses frågan problematisk bör man väl om någonsin utreda den och se till att det blir något resultat.

Jag tar upp detta av den anledningen att man i diskussionen kring jordbruksutredningen talar om undervisning och forskning och är överens om att jordbruket har en svår ställning — då borde man väl i alla händelser försöka medverka till den utredning som här begärs, så att jordbruket lättare kan anpassa sig till de nya riktlinjer som dras upp av jordbruksutredningen. Det finns kolossalt många saker att peka på här. Jag vill bara hänvisa till en understreckare i Svenska Dagbladet i går om de s. k. mellanbygdernas stora problem; man kunde alternativt tänka sig en konstituerad kommission för att tillgodose den ranch-

Om rätt för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse till skatteavdrag för
forskningskostnader

betonade göddjursuppfödning som skulle ske i dessa mellanbygder.

Alla förstår att problemen är stora när jordbruket skall anpassa sig till den situation som kommer. Man har ingenting att gå efter, ingen vägledning. Då begär jordbrukets organisationer att få starta forskning för att kunna ge jordbrukarna en fingervisning beträffande alla problem. Men det nonchaleras fullständigt av statsmakterna — man bryr sig inte ens om att tillsätta den utredning som många av er, mina damer och herrar, varit med om att förorda här i riksdagen. Det tycker jag är en nonchalans som måste påtalas.

Jag hoppas verkligen att det ändå till sist skall lyckas för oss att få till stånd den utredning som riksdagen har begärt.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Jag vet inte riktigt hur jag skall fatta herr Hübinette. Han kritiserar själva den metodik utskottet använt vid uppsättandet av sitt betänkande, men det kan väl inte vara den omständigheten att antalet sidor är ganska litet som gör att han kritiserar oss; betänkandet är ju inte så överdrivet mångordigt som inläggen här i kammaren ofta kan bli. Och i synnerhet som herr Hübinette säger att frågan är viktig, borde det väl vara angeläget att kammarens ledamöter får uppgifter om hur ärendet tidigare har behandlats.

Herr Hübinette använde uttrycket att ärendet »är problematiskt». Ja, det är ett bekymmersamt ärende rent tekniskt sett. Jag lägger inte vikt vid det stycke i betänkandet som herr Hübinette hänvisade till utan tänker på vad ett enhälligt utskott har tagit sig före — det är kanske tveksamt — då vi på sidan 7 talar om hur man kan undvika svårigheterna genom vissa organisatoriska åtgärder, så som har skett på en mängd områden av näringslivet i övrigt. Man säger att detta kanske går, men att det är omständligt.

Å andra sidan kan det ju inte vara fråga om något motstånd i och för sig när det gäller själva saken, eftersom staten lämnar många och stora anslag till forskning. Det är inte det saken gäller utan helt enkelt att denna fråga är skattetekniskt besvärlig. Det är också av den anledningen som det tar tid att utreda frågan.

Under sådana förhållanden har vi väl trots att vi gjorde en god gärning när vi skrev som vi gjorde på sid. 7 i betänkandet. Men det uppskattas tydligen inte av herr Hübinette.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr HÜBINETTE (h):

Herr talman! Jag beklagar om jag uttryckte mig så dunkelt som herr John Ericsson ville göra gällande. Jag kritiserade inte alls bevillningsutskottets sätt att skriva sitt betänkande, utan jag sade att det inte var någon uppbygglig läsning; på två sidor i betänkandet redovisas bara hur ärendet tidigare har behandlats, och ändå har det inte hänt någonting. Jag fritar helt herr Ericsson för den saken. Jag riktade mig mera mot dem inom regeringen, som borde ha tagit ställning till denna fråga och förordnat om den utredning som riksdagen har beställt.

Jag är fullt medveten om vad utskottet skriver på sid. 7 i betänkandet, nämligen att det hela skulle kunna kringgås genom bildandet av ett bolag. Det har nog också tacksamt noterats av dem som berörs av denna fråga, att bevillningsutskottet nu verkligen har uttalat sig för att de inte beskattningsmässigt kommer att drabbas. Detta betänkande kommer säkert att sättas inom glas och ram och bevaras för framtida behov!

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Ang. hemarbetande kvinnors pensionsrätt

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckta motioner om vissa familjepolitiska åtgärder.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 574 i första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* samt nr 698 i andra kammaren av herr *Bohman m. fl.*

Motionerna hade nu behandlats endast såvitt avsåge yrkandet om pensionsår för hemarbetande kvinnor. I övrigt upptoges motionsyrkandena till behandling i annat sammanhang.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag, med beaktande av vad i motionerna anförts, om rätt för hemarbetande kvinnor att tillgodoräkna sig pensionsår inom ATP för år, då de vårdade barn i de tidigare uppväxtåren.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att förevarande motioner, I: 574 och II: 698, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Dessutom hade utskottet hemställt,

B. att förevarande ärende måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Reservationer hade avgivits

vid utskottets hemställan under A

I. av herrar *Edström, Erik Filip Petersson, Blomquist, Anderson* i Sundsvall, *Ringaby* och *Jonsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa,

1) att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 574 och II: 698,

såvitt nu vore i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför, samt

2) att förevarande motioner, I: 574 och II: 698, såvitt nu vore i fråga, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna under 1) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. av herr *Eric Carlsson* och herr *Gustafsson* i Alvesta, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

I den med I betecknade reservationen hade bland annat anförts, att frågan om de hemarbetande kvinnornas ställning i pensionssystemet borde bli va föremål för en förutsättningslös utredning; denna borde enligt reservanterna lämpligen verkställas av den år 1962 tillsatta pensionsförsäkringskommittén.

Med bifall till utskottets i punkten B gjorda hemställan beslöt kammaren, på gjord proposition, att förevarande ärende nu skulle företagas till avgörande.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Den fråga som vi nu har att behandla har varit på riksdagens bord varje år sedan ATP:s införande. Orsaken därtill är, att de hemarbetande kvinnornas ställning i detta pensionssystem icke lösts på ett helt tillfredsställande sätt. Å andra sidan medges villigt, att det inte synes vara så lätt att få till stånd en ur försäkrings-teknisk synpunkt acceptabel lösning av denna fråga.

Svårigheterna framgår klart av vad utskottets majoritet skrivit. Det gäller ju här inte bara att göra en rättvisande uppskattning i penningar av värdet av husmödrars arbete i hemmet samt att sedan bedöma, vilket inkomstbortfall som uppkommer då en försäkrad husmor drar sig tillbaka från arbetslivet, utan även hur utgifterna för en sådan form av ATP skall täckas och i vilken utsträckning avgifterna härför kan

komma att bli alltför belastande på mannens arbetsförtjänst.

Reservanterna har även insett detta och hemställer därför, att frågan skall bli föremål för en förutsättningslös utredning, då närmast av den pågående pensionsförsäkringskommittén. Men vi vägrar att ge tappt utan en sådan grundlig utredning. En fråga av denna art bör inte vara svårare än att man skall kunna åstadkomma en praktiskt god lösning.

Föregående åren har denna uppfattning omfattats inte bara av folkpartiets och högerns utan även av centerpartiets ledamöter i utskottet. Vi vann ju till och med förra året lottningen, så att vår mening blev utskottets skrivning. I år har centerpartiets ledamöter valt att inte motivera sin reservation, vilket jag beklagar, men såvitt jag förstår, har vi fortfarande i grunden samma uppfattning.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Kajser* (h).

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Det är klart att man kan skriva under på att pensionsfrågan för hemmafruarna är löst på ett otillfredsställande sätt, eftersom det över huvud taget inte finns anslutningsrätt för hemmafruarna till ATP.

Men nu är det inte den frågan som är aktuell i de motioner, som reservanterna ansluter sitt yrkande till. De sträcker sig ju inte längre än att en kvinna som stannar hemma för att sköta om barnen i de lägre åldrarna skall tillgodoföras pensionsår under den tid hon håller sig hemma.

Tidigare har vi talat om att de skulle tillgodoföras pensionspoäng. Här är det bara fråga om att kvinnorna skulle tillgodoföras vissa år för att de sedermera en gång i tiden, då de hade intjänat pensionsrätt på det sätt som pensions-

Ang. hemarbetande kvinnors pensionsrätt

systemet förutsätter, nämligen genom att ha inkomst som är pensionsberättigande, skulle få räkna åren såsom pensionsår. Följaktligen skulle de kunna tillgodogöra sig bestämmelsen om de bästa åren för full pensionsrätt även om de, för att ta det som exempel, endast hade femton inkomstår men ett antal tillgodoförda år att räkna med.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att den, som fortsätter att vara hemmafru efter det att barnen har nått den ålder då rätten för modern att tillgodoföras pensionsår hade upphört, inte skulle få någon pension alls den dagen hon nådde pensionsåldern. Då hade hon ingen pensionsgrundande inkomst i botten för några år. Ett sådant system som här föreslås skulle kunna ge mycket stor utdelning för den som såväl före som efter dessa år i hemmet hade inkomst av ganska betydande omfattning. Hon kunde till de intjänade många pensionspoängen under dessa år också lägga de tillgodoförda åren och därmed få ett större antal år såsom bas för en högre pensionsberäkning.

Det skulle däremot ge ganska litet åt dem som hade små inkomster vid pensionsberäkningen, ty då är ju pensionsrätten också obetydlig.

Jag tycker nog inte att det finns någon som helst anledning att spekulera över att gå in för ett system som det som skisseras i ifrågavarande motioner.

Vad har förresten en hemmavarande kvinna för glädje av att de besvärligheter hon har under den tid hon fostrar barn, kompenseras när hon fyller 67 år genom en något bättre pension på grund av det föreslagna tillgodoförandet av pensionsår under förutsättning att hon under annan tid haft pensionsgrundande förvärvsinkomst? Förmenar man, att det är förenat med sådana kostnader att fostra barnen att det innebär betydande uppoffringar från modern att hålla sig hemma under dessa år — skulle man då inte försöka finna något system att ge henne en hjälp under tid då hon är hemma? Så får hon försöka att klara sig

Ang. hemarbetande kvinnors pensionsrätt

på den intjänade pensionsrätten när hon når 67 år baserad på den arbetsinkomst hon har haft under de år hon haft förvärvsarbete.

De här motionerna är en dålig upplaga av de tidigare ställda yrkandena om att man under vissa förutsättningar skulle tillförsäkra hemmavarande hustrur pensionspoäng, därför att de ger ändå ett pensionsunderlag. Men pensionsåren det innebär inte någonting annat än att kvinnorna under förutsättning att de har förvärvsarbete och därmed pensionsgrundande inkomst för andra år får ett större antal år som underlag vid beräkningen av pensionen. Det tycker jag är en dålig lösning — ett dåligt uppslag över huvud taget.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag yrkar inte bifall till motionerna utan till reservationen.

Det är alldeles riktigt, att de motioner, på vilka detta utlåtande grundats, är något olika de motioner, vi har haft förr om åren. Vissa punkter har här poängterats på annat sätt än tidigare, däribland det som utskottets ordförande nyss talade om, nämligen att samhället skulle markera sin uppskattning av kvinnans arbete i hemmet genom att låta de kvinnor, som under barnens tidiga uppväxtår stannar i hemmet och själva vårdar sina barn, tillgodoräkna sig särskilda pensionsår för ATP.

Det förhåller sig alltså så, att detta problem har många olika aspekter, som under olika år på olika sätt tagits upp i olika motioner. Det är därför som reservationen nu går ut på, att vi skall få en förutsättningslös utredning av dessa besvärliga problem för att så småningom komma till en praktisk lösning, oberoende av vilka detaljproblem som tagits upp i olika motioner under senaste år.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att reservationen inte tar samma direk-

ta ställning till det sätt, på vilket detta problem skall lösas, som den motion som ligger bakom reservationen. Motionen syftar ju, som herr Edström nyss framhöll, till att man skall försöka stimulera en kvinna som är i yrkesarbete att lämna yrkesarbetet för den tid hon behöver för att sköta sina barn medan de är i låg ålder genom att kompensera henne med en något bättre pension. Dessa kvinnor skall inte förlora de pensionsmöjligheter som skulle erbjudas dem för den händelse de var kvar i sitt yrkesarbete. Man skulle därför ge dem gratisår inom pensionen.

Det är detta, som förste vice talmanen anser vara så helt oriktigt.

Det är riktigt att riksdagen tidigare tagit avstånd från gratisår i samband med annan verksamhet, såsom studier och värnpliktstjänstgöring. Å andra sidan kan man säga att något liknande tillämpades under ATP-systemets tidigare år. Det erfordrades då 20 år för att man skulle få en viss pension. Sedan, när pensionsystemet slagit igenom med full kraft, behövdes det 30 år. Man skulle alltså kunna säga, att de som varit med från början och får full pension redan efter 20 år på det sättet i viss mån får 10 gratisår. Det är kanske något avancerat att resonera på detta sätt, men det finns i alla fall en möjlighet att göra det.

Vi är emellertid fullt på det klara med att det inte går att genomföra detta förslag efter det nuvarande systemet så som det nu är konstruerat trots att förslaget enligt vår uppfattning ändå på sätt och vis skulle innefatta något av värde. Det är därför som vi varit helt med om den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande och som syftar till en förutsättningslös utredning på området just för att lösa pensionsfrågan för de hemarbetande kvinnorna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Om jag fattade herr förste vice talmannen rätt, skulle tillfredsställelsen över att kunna vara hemma och sköta barnen under några år vara tillräcklig för kvinnorna, och de skulle alltså inte behöva stimuleras av att en gång i framtiden få pension även för de åren.

I så fall måste jag säga att kvinnorna skulle vara den enda grupp som inte med tillfredsställelse skulle hälsa en framtida högre pension. Det är möjligt att jag missuppfattat detta. Men det var egentligen inte för att säga det som jag begärde ordet.

I det familjepensioneringssystem vi har med ATP och folkpension finns det vissa grupper av medborgare som är sämre ställda än andra. Dit hör de under en viss del av livet hemarbetande kvinnorna. Det anser jag vara en orättvisa. Jag anser emellertid att hela familjepensioneringssystemet är felaktigt och att vi i framtiden måste försöka komma fram till en egenpension. Då bortfaller orättvisorna såväl för hemarbetande kvinnor som för vissa andra grupper inom pensionssystemet. Men så länge vi har detta pensionssystem tycker jag, även om man bygger på det i en riktning som jag i och för sig inte finner tilltalande, att man måste försöka bättre tillgodose de i pensionshänseende sämst ställda grupperna. Förslaget här är alltså ett led i försöken att skapa större rättvisa, och därför, herr talman, kommer jag att rösta för reservationen.

Herr **CARLSSON, ERIC**, (cp):

Herr talman! Jag har antecknat en blank reservation till detta utskottets utlåtande. Enär jag nästan blivit uppfordrad att delta i debatten, skall jag be att få ange motiven till att jag har låtit anteckna denna blanka reservation.

Om vi vill försöka hjälpa de hemarbetande kvinnorna och särskilt de

Ang. hemarbetande kvinnors pensionsrätt

hemarbetande kvinnorna med barn, bör vi försöka komma till rätta med deras problem via familjepolitiska åtgärder. Ett bifall till motionerna som ligger till grund för reservationen skulle medföra konsekvenser som vi inte kan överblicka. Inom utskottet var det motionerna vi röstade om. Att sedan reservationen är något annorlunda utformad än motionerna är en följd av den debatt som förekom i utskottet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få ge min anslutning till utskottets utlåtande.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Jag har tagit fasta på motionernas innehåll och utgått från att reservanterna inte kunde avse någonting annat än en utredning om det problem som ställts i motionerna. Utskottet har ju ingen initiativrätt i detta avseende, så vi måste räkna med att ett utredningsyrkande ansluter sig till motionsyrkandet. Följaktligen fattade jag det så, att det var det yrkande om utredning som ställes i motionerna som skulle behandlas.

Jag hoppas att jag inte uttryckte mig så illa att kammaren i övrigt fick den uppfattningen att jag utgick från att den glädje kvinnorna känner under barnens uppväxtår skulle vara tillräcklig så att de inte skulle behöva någon särskild kompensation i form av en bättre pension. Jag sade att de har föga glädje av möjligheten att få en bättre pension när de uppnått 67 års ålder. Ville man hjälpa dem, bör man hjälpa dem i någon form under den tid då de fostrar barnen. Detta gäller väl inte speciellt hemmafruarna, eftersom de är inställda på att sköta hemmet, utan framför allt de förvärvsarbetande kvinnorna, som måste vara hemma och sköta barnen under längre tid än de får ersättning från sjukkassan i form av moderskapspenning och tilläggssjukpenning. De borde möjligen ha ett särskilt bi-

Ang. hemarbetande kvinnors pensionsrätt

drag under den tiden, men det kan de inte få enligt det förslag som här föreligger.

Sedan har jag rent principiellt den uppfattningen att folkpensioneringen ger större möjligheter att visa särskild välvilja mot vissa grupper än ett pensionsystem som bygger på avgifter, där vissa bestämda förutsättningar måste föreligga för att avgift skall betalas. Jag kan mycket väl tänka mig att man en gång i tiden finner ett system som går ut på att kvinnans arbete i hemmet värderas i penningar, så att det kan räknas utgöra pensionsgrundande inkomst till den del det överstiger basbeloppet, men det är väl svårt att göra ett antagande om en sådan inkomst utan att man med samma belopp minskar mannens inkomst. Det är ju han som skall betala henne ersättning för att hon sköter hemmet, och följaktligen skulle det väl bli fråga om en uppdelning av mannens inkomst. Det ger ingen större förbättring i pensionshänseende för makarna, i vissa fall kanske ett sämre totalresultat.

Herr talman! Jag hemställer fortfarande om bifall till utskottets hemställan.

Herr **EDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Det är inte ovanligt här i riksdagen att en reservation till ett utlåtande inte helt ansluter sig till de motioner om vilka utlåtandet handlar. Så är fallet även denna gång.

Vad vi har att votera om är reservationen och utskottsutlåtandet. Reservationen avser en förutsättningslös utredning av hela detta problemkomplex på grundval inte bara av årets motioner utan också av riksdagens behandling under flera år av frågor som sammanhänger med detta ärende.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr förste vice talmannen sade, att ATP-systemet är knutet till vissa avgifter, men pensionsrätten löper inte

alldeles parallellt med avgifterna. Det finns korttidsanställda för vilka det betalas in pensionsavgift men som, om deras inkomst under året inte kommer över basbeloppet, inte får någon pension för avgiften. Vi har samma problem också med dem som å ena sidan är korttidsanställda i tjänst och å andra sidan har ett eget arbete — inte heller där är det exakt parallellitet mellan de avgifter som betalas och den pension som kommer att falla ut.

I dessa fall får man alltså betala in mer än som motsvarar det som kommer att falla ut i pension. Detsamma gäller också för många av dem som har två tjänster. Jag menar att det kanske inte vore principiellt alldeles otänkbart — även om jag har fullt klart för mig att det är en helt ny princip — att gå den motsatta vägen, så att det i vissa fall kunde betalas ut pensioner för vilka någon avgift under vissa tidsperioder inte betalats. Riksdagen har tagit avstånd från ett sådant system för dem som studerar och för dem som gör militärtjänst, men det vore kanske inte omöjligt att en utredning kunde finna någon utväg, som gav en lösning efter denna princip.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Jag trodde faktiskt inte att det skulle bli någon debatt i detta sammanhang om pensionsystemet, om avgiftsbetalningen, om deltids- och korttidsarbete och allt sådant, eftersom vi har haft tillfälle att tidigare diskutera dessa saker. Jag tycker emellertid inte att jag kan låta herr Kaijsers förvirrade uttalande stå oemotsagt. Det bygger i bästa fall på ett missförstånd. Det är nämligen inte alls något fel på avgiftsbetalningen — det betalas inte avgift för någonting annat än den pensionsgrundande inkomsten. Är det någonting som möjligen kan ge anledning till funderingar, är det naturligtvis den frikostiga bestämmelse som finns i pensionsystemet och som innebär att man

får räkna pension för de 15 bästa åren, under förutsättning naturligtvis att man har 30 pensionsgrundande tjänsteår. Detta kan mycket väl ge en fördelaktig beräkning för den som har ett korttidsarbete eller deltidsarbete som ger honom en låg pensionsgrundande inkomst vissa år. Han måste dock komma upp över basbeloppet för att det skall bli pensionsgrundande inkomst och året komma med vid beräkningen. Detta är fördelaktigt, ty avgifter påföres allenast för den årliga pensionsgrundande inkomsten.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! För mig betalas i alla fall två avgifter, dels från riksdagen och dels från min arbetsgivare när det gäller min tjänst. Jag kan väl bara räkna med att få *en* pension.

Jag skulle vilja framhålla att om någon har korttidsanställning under låt oss säga ett kvartal och uppbär en inkomst av låt oss säga 4 000 kronor, betalas för det kvartalet — om vi utgår från det ursprungliga basbeloppet som var 4 000 kronor — pensionsavgift för 3 000 kronor. Det dras av en fjärdedel av basbeloppet, eftersom det här bara gäller ett kvartal, men när pensionsunderlaget skall beräknas görs det för hela året. Då kommer han för hela året inte högre upp än till 4 000 kronor, som är jämnt basbeloppet, och för de 3 000 kronorna — för vilken avgiften erlagts — får han icke någon pensionsgrundande inkomst. Jag tror att båda dessa exempel visar att det ibland kan betalas litet större avgifter än som motsvarar underlaget till pensionen.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Jag tror att finansministern någon gång här i kammaren har sagt: »Jag trodde inte att det skulle vara nödvändigt att tala om denna fråga rent elementärt. Men att döma av det som har sagts här i dag är det nog nödvändigt att göra det.» Jag skall emel-

Ang. hemarbetande kvinnors pensionsrätt

lertid inte ta upp tiden med att söka ge några tips åt herr Kaijser hur han skall kunna sätta sig in i pensionssystemet litet bättre än han tydligen har gjort, om man skall döma efter vad han här anfört.

Först och främst är det fel att dubbla avgifter skall betalas för den pensionsrätt som tillkommer honom. Är det riktigt att så sker, är det inte pensionssystemets fel. Riksdagen betalar nämligen avgifter för riksdagsarvodet som om vederbörande riksdagsman haft anställning under två tredjedelar av året. Begagnar sig herr Kaijsers arbetsgivare av den uppgiften, behöver arbetsgivaren inte betala för mer än en tredjedel. Riksdagen gör avdrag med två tredjedelar av basbeloppet, och det återstår då en tredjedel för den arbetsgivare, som herr Kaijser är anställd hos. Det behöver inte betyda att denne är omedveten om den tillämpning jag nämnde utan är så välvillig att han betalar avgift för inkomsten beräknad på hela året. Om så sker är det inte pensionssystemets fel.

Om någon har anställning under ett kvartal och tjänar 4 000 kronor, betalar arbetsgivaren avgift för inkomsten minskad med en fjärdedel av basbeloppet. Har vederbörande inte någon ytterligare inkomst under året blir ingen inkomst tillgodoräknad för hans del, eftersom han måste tjäna mer än basbeloppet. Arbetsgivaren betalar dock inte en krona mer än vad han skall i avgift. Han drar heller inte av mera på basbeloppet än han har rätt att göra. Den som har råkat ut för något sådant ett år kan sannolikt räkna med en utjämning under de trettio åren. Sannolikheten talar för att han får sin rätt fullt ut.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de beträffande punkten A i utskottets hemställen framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande

Om inrättande av en s. k. underleverantörsbörs för mindre företag

av det förslag, som innefattades i den av herr Edström m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Edström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Edström m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarrens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Edström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 53.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 6, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss staten tillhörig fast egendom.

Om inrättande av en s. k. underleverantörsbörs för mindre företag

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner om inrättande av en s. k. underleverantörsbörs för mindre företag.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 106, av herr *Olsson, Johan, m. fl.*, samt II: 105, av herrar *Sjönell* och *Johansson* i Dockered, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av frågan om inrättande av en s. k. underleverantörsbörs för de mindre företagen i enlighet med motionernas syfte.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 106 och II: 105 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Svanström, Sörenson, Wirtén, Rimås, Johansson* i Växjö, *Nilsson* i Agnäs, *Andersson* i Örebro och *Josefson* i Arrie, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 106 och II: 105, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om inrättande av en s. k. underleverantörsbörs för de mindre företagen.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 18 behandlar förslaget om utredning beträffande inrättandet av en s. k. underleverantörs-

Om inrättande av en s. k. underleverantörsbörs för mindre företag

börs, speciellt då med tanke på de mindre företagen.

Vad är då en underleverantörsbörs? Kort uttryckt kan det sägas vara en inrättning, som förmedlar arbetsobjekt mellan företag som önskar lägga ut en del av sina arbeten, och företag som har kapacitet ledig och önskar ytterligare arbetsuppgifter. För mindre och medelstora företag synes en sådan förmedlingsverksamhet synnerligen angelägen. I den utveckling vi nu upplever, med ökad koncentration, stordrift och krav på långa serier i tillverkningen, är det svårare för mindre företag att konkurrera. Men de många goda egenskaper och de värdefulla uppgifter, som dessa företag har, kan ändå komma till sin rätt om man specialiserar sig, om man till en del ägnar sig åt att leverera detaljer och specialartiklar för den större industrien.

En sådan underleverantörssverksamhet pågår redan. Men en utveckling av systemet skulle innebära en produktivitetsvinst för näringslivet. Man befrämjar en utveckling av produktion mot lönsammare objekt, man utnyttjar maskin- och lokalresurser bättre.

I vårt land, där vi i dag talar om överhettade områden och undersysselsatta områden, skulle en ökad satsning på underleverantörssystemet få en verksam sysselsättningsbefrämjande och utjämnande effekt. Man skulle i ökad omfattning kunna slussa över produktiva uppgifter från övertrycksområdena till den icke helt utnyttjade kapaciteten i de s. k. stödområdena.

Betydelsen av en utveckling av underleverantörssystemet är man också enig om. Detta framgår icke minst av remissyttrandena till ifrågavarande motion. Meningarna skiljer sig dock i fråga om vilka åtgärder som bör företagas och om angelägenheten av ytterligare åtgärder.

Man har i remissyttrandena påpekat att det inom Sveriges mekanförbund under år 1965 inrättats en underleverantörsbörs. Detta är ett intressant för-

sök och sammanfaller helt med motionens syfte. Emellertid når man inte här alla företag. Mekanförbundet har som medlemmar endast cirka 30 procent av antalet företag i verkstadsindustrien. Flertalet mindre företag är inte medlemmar i Mekanförbundet. Dessutom har man här ännu inte den lokala förankring som torde vara väsentlig för att arbetet skall bli effektivt.

Det är med tanke på dessa synpunkter motionärerna har fört in företagarföreningarna i bilden. De har kontakt med små och medelstora företag, de har den lokala förankringen med god personkännedom och inblick i de enskilda företagens speciella förutsättningar för skilda produktionsuppdrag. De har dessutom en riksorganisation bakom sig som skulle ge den erforderliga omfattningen och effektiviteten åt verksamheten.

Det är möjligt och troligt att ett samarbete t. ex. mellan Mekanförbundet och företagarföreningarna kunde vara en lämplig väg att vidareutveckla underleverantörssystemet, men detta kunde ju den föreslagna utredningen undersöka.

I sitt utlåtande har utskottet med anledning av vissa remissyttrandena uttalat att en grundläggande förutsättning för användning av underleverantörssystemet skulle vara en långt driven standardisering och normering av kvaliteter, material o. s. v. Man skulle alltså inom vissa branscher ännu inte kunna vidareutveckla och dra fördel av underleverantörssystemet på grund av brist på standardnormer. Jag tror att detta är att alltför försiktigt närma sig problemet. En standardisering och normering är självfallet av stort värde, och detta arbete bör alltså fortgå och utvecklas vidare. Men det är inte en förutsättning för underleverantörssystemet. Det kanske nu erfordras ett utförligare och omständligare kontraktsförfarande, men det hindrar inte att frågan om utveckling av underleverantörssystemet nu aktualiseras.

Om inrättande av en s. k. underleverantörsbörs för mindre företag

Flera av remissyttrandena har ställt sig positiva till en utredning av frågan, och i den reservation som fogas till utlåtandet föreslås att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning av frågan om inrättande av en s. k. underleverantörsbörs för de mindre företagen.

Reservanterna har tagit fasta på utskottets påpekande att motionens förslag om tilläggsdirektiv till den s. k. företagarföreningsutredningen eventuellt kunde försena utredningens arbete och har därför endast anfört som en tänkbar väg att nämnda utredning kunde få detta uppdrag som ett fortsättningsarbete.

I flera sammanhang har på senare tid uttalats angelägenheten av att vi ökar vår produktion, att vi utnyttjar arbetskraftsreserver och maskinresurser för att vi skall vara i stånd att behålla vår höga standard och genomföra flera reformer och förbättringar. Jag vill gärna instämma i sådana uttalanden, och i medvetandet att det förslag vi här diskuterar är ett led i den riktningen vill jag yrka bifall till den reservation av herr Svanström m. fl. som föreligger i ärendet.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Att utskottet inte ansett sig kunna tillstyrka den motion för vilken herr Olsson nu har talat har berott på argument och motiv som vi har funnit bärande och som även framgår av remissinstansernas uttalanden. Jag ber i första hand att få hänvisa till vad kommerskollegium och Sveriges industriförbund anfört.

Huruvida behov finns av nya underleverantörsbörser, utöver den som finns inom verkstadsindustrien och som har varit mycket framgångsrik, har utskottet inte kunnat bedöma, och vi har heller inte haft i uppgift att göra detta. Om det är så att det inom ytterligare branscher finns verkliga behov av att bilda underleverantörsbörser kommer

dessa behov säkert att ta sig uttryck i initiativ från företagen och branschorganisationerna. Det är förvånande att det hittills inte har kommit fram initiativ den vägen utan att sådana förslag kommer via riksdagsmotioner.

Det är en väsentlig förutsättning för en leverantörsbörs att den omfattar en hel bransch. Därför är det en olämplig metod motionärerna föreslagit när de vill basera en underleverantörsbörs eller flera sådana på regional basis, knutna till de länsvis organiserade företagareföreningarna. Olämpligheten därav intygas också med styrka och övertygelse av kommerskollegium.

Företagareföreningsutredningen finner sig dessutom i slutskedet. Motionärerna har önskat att den skulle göra utredningen. Vi har hos utredningens sekretariat inhämtat att den avser att inom kort framlägga sitt betänkande och att de i och för sig inte är särskilt tilltalade av tanken att få en ny utredningsuppgift till sig skickad.

Dessa motiv tillsammans har gjort att utskottet har ansett att motionen bör avslås. Därvid har det vägt tyngst att själva den metodik motionen förordar måste anses vara olämplig, nämligen att basera underleverantörsbörserna på länsvisa, regionala föreningar.

Om företagen går fram via sina branschorganisationer tror jag att man kan hoppas på snabbare och effektivare resultat. I den förhoppningen föreställer jag mig att det är lämpligt att följa utskottet, varför jag tillstyrker dess utlåtande.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag vill bara förtydliga motionen på en punkt, eftersom herr Möller så starkt motiverar sitt ställningstagande med att företagareföreningarna är länsorganisationer. Vi har dock i motionen uttryckligen framhållit att det är angeläget att företagareföreningarna samarbetar, så att man får en landsomfattande organisation.

Om studiesocialt stöd till vuxna studerande

Jag tror att vi är fullt överens med remissinstanserna om att det måste finnas ett stort underlag för en underleverantörsbörs. Vad som är viktigt i detta sammanhang är att man verkligen har den lokala kännedomen om företagen, och det har företagareföreningarna. Anledningen till att initiativ från näringslivet inte har förekommit i större utsträckning på det här området är svårigheterna att organisera dessa ting. Jag tror säkert att näringslivet kommer att bli mera aktivt efter hand, men när man från det allmännas sida finner anledning att underlätta och främja produktionen i olika avseenden bör detta också göras, och ett sätt är att så säga effektivisera småindustrien och dess möjligheter framför allt genom att anknyta företagareföreningarna till en sådan här börs.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Herr Olsson och jag är alltså ense på den väsentliga punkten, nämligen att en underleverantörsbörs måste organiseras branschvis på en landsomfattande basis. Det styrker mig i uppfattningen att det är olämpligt att utgå ifrån att de regionala företagareföreningarna bör vara huvudmän. I stället bör man börja så att säga från andra änden, d. v. s. med branschorganisationerna, som omfattar hela riket. Sedan kan man i möjligaste mån anknyta till företagareföreningarna och få den lokala förankring som herr Olsson önskar. Jag har inte blivit övertygad av herr Olssons förnyade argumentering om att det är en lämplig metod motionen anvisar.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat

propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;

Nej — 40.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om studiesocialt stöd till vuxna studerande

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckta motioner om studiesocialt stöd till vuxna studerande m. m.

Till behandling hade andra lagutskottet förehaft sex inom riksdagen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 25 i första kammaren av herrar *Wall-*

Om studiesocialt stöd till vuxna studerande

mark och Schött samt nr 42 i andra kammaren av herrar *Carlshamre* och *Nordgren*,

2) de likalydande motionerna nr 94 i första kammaren av fru *Olsson, Elvy, m. fl.* och nr 129 i andra kammaren av herr *Elmstedt m. fl.*, ävensom

3) de likalydande motionerna nr 396 i första kammaren av herr *Larsson, Thorsten*, och herr *Dahlén* samt nr 499 i andra kammaren av herrar *Westberg* och *Larsson* i Hedenäset, såvitt motionerna avsåge fråga om utredning rörande ett studiosocialt system för vuxenstuderande och yrkande om vuxenutbildningsbidrag till vissa korrespondensstuderande.

I motionerna I: 396 och II: 499 hade, såvitt nu vore i fråga, yrkats, dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om skyndsamt utredning i syfte att behandla frågan om ett effektivt studiesocialt system för vuxenstuderande, vilket gäve dem möjlighet att på hel- eller deltid uteslutande ägna sig åt studier, dels att riksdagen skulle besluta, att vuxenutbildningsbidrag enligt de regler, som nu gällde för elever vid statliga vuxengymnasier, statsunderstödda kvällsgymnasier m. fl. läroanstalter, från och med läsåret 1966/67 skulle utgå även till korrespondensstuderande, som bedreve motsvarande studier, för beivrande av preparandkurser.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att följande motioner, nämligen

- 1) I: 25 och II: 42,
- 2) I: 94 och II: 129, samt
- 3) I: 396 och II: 499, såvitt nu vore

i fråga,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Edström, Thorsten Larsson, Anderson* i Sundsvall, *Jönsson* i Ingemarsgården och *Elmstedt*, vilka ansett, att utskottets

yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen med bifall till motionerna I: 396 och II: 499, såvitt anginge yrkandet om vuxenutbildningsbidrag till vissa korrespondensstuderande, måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till förordning om ändrad lydelse av 19 § studiehjälpsreglementet den 4 juni 1964 (nr 402);

B. att följande motioner, nämligen

- 1) I: 25 och II: 42,
- 2) I: 94 och II: 129, samt
- 3) I: 396 och II: 499, såvitt anginge yrkandet om utredning om ett studiesocialt system för vuxenstuderande,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **EDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Andra lagutskottets utlåtande nr 34 behandlar det studiesociala stödet till vuxna studerande. Såsom framgår av utlåtandet är utskottets majoritet och reservanterna ense om att vuxenutbildningsfrågorna snarast bör lösas och att därvid det studiesociala stödet även för dessa vuxna studerande bör utformas på ett bättre sätt än fallet är i dag.

Från början hade vi också enats om en gemensam skrivning. Det som sedan komplicerade ärendet vid justeringen var dock att en ny proposition då hade framlagts av inrikesministern angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken m. m., varav framgick att förslag om studiesociala förmåner till vuxna studerande skulle komma att föreläggas nästa års riksdag. Majoriteten ansåg det då inte nödvändigt att göra något positivt uttalande i samband med motionerna.

Av den angivna propositionen framgår emellertid inte hur framför allt de korrespondensstuderande kommer att behandlas beträffande det studiesociala stödet, vilket ju dock är en mycket vik-

Om studiesocialt stöd till vuxna studerande

tig fråga. Där skriver utskottet: »Då korrespondensundervisning i den framtida vuxenutbildningen sannolikt kommer att spela en viktig roll, kan det förutsättas att även de studiesociala problem som sammanhänger med denna form av undervisning kommer att beaktas.» Eftersom det här gäller en proposition rörande arbetsmarknadsfrågor samt omskolning o. d. i anslutning därtill och dessa frågor när det gäller korrespondensundervisningen långt ifrån är någon viktig faktor, vet vi inte någonting om huruvida det kommer att bli några ändringar till det bättre på den punkten.

Därjämte — något som jag tycker är ändå viktigare — är det synnerligen angeläget att det studiesociala stödet just för de vuxna studerande som bedriver korrespondensstudier snarast ordnas på ett bättre sätt än som nu är fallet. Skall vi nu vänta först till nästa år på en proposition och sedan ytterligare ett år på de nya bestämmelser som i anledning av det på propositionen följande riksdagsbeslutet sannolikt skulle gälla först året därpå, dröjer det ju två hela år innan en ändring kommer till stånd. Reservanterna har därför ansett att de måste reservera sig för att omedelbara åtgärder i detta avseende må vidtagas.

Såsom framgår av den framlagda reservationen har vi där även lämnat ett förslag till text i en ny förordning. Vi visar där att det varken är så lagtekniskt märkvärdigt eller innebär så stor ekonomisk belastning på statskassan att redan nu ge de korrespondensstuderande bättre förmåner i form av ett förbättrat studiesocialt stöd. Även ur rättvisesynpunkt är det högeligen motiverat att så snart som möjligt sker.

Med denna motivering till reservationen ber jag att få yrka bifall till densamma.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Den reform på det studiesociala området som genomfördes

vid 1964 års riksdag tog främst sikte på de yngre studerandena, men i vissa avseenden berördes även vuxenutbildningen.

Tillsammans med utbyggandet av universitetsorganisationen har frågan om vuxenutbildningen i övrigt kommit att tilldra sig en betydande uppmärksamhet under de senaste åren. Förväntningar om snara lösningar har också väckts. Motiven för en genomgripande reform när det gäller vidareutbildning av vuxna och omskolning, för att inte säga ren grundutbildning, är att söka på många områden, men den arbetsmarknadspolitiska aspekten är ett av de främsta.

Redan i årets finansplan angavs vuxenutbildningens organisation och finansiering vara en av de reformuppgifter som kunde tillmätas mycket hög prioritet.

De aktuella motionerna är ett uttryck för samma intresse. Gymnasieutredningens förslag till vuxenutbildning har remissbehandlats, och yrkesutbildningsberedningens förslag är för närvarande ute på remissbehandling. Därigenom har debatten tillförts ett fylligt och omfattande sakmaterial som gör det möjligt att snabbt lägga fram förslag om en vuxenutbildningsreform. I gymnasieutredningens betänkande diskuteras för övrigt korrespondensstudiernas ställning i vuxenutbildningen, varför herr Edströms förmodan att utskottet på den punkten skulle ha skrivit alltför vagt inte är riktig.

Studiefinansieringen vad det gäller vuxenutbildningen är en fråga som hör nära samman med reformens målsättning: dess inriktning och omfattning samt takten i genomförandet. Därav följer att ett samlat förslag till studiesocialt stöd för vuxenutbildningen bör utarbetas.

I den proposition om arbetsmarknadspolitiken som herr Edström nämnde, nr 52 vid årets riksdag, har regeringen signalerat att förslag om vuxenutbildningens organisation och finan-

Om studiesocialt stöd till vuxna studerande

siering skall läggas fram vid nästa års riksdag. Därmed är ju alla önskemål om en snabb behandling av dessa frågor uppfyllda. Det kan i sammanhanget också förtjäna att påpekas vad departementschefen i denna proposition säger om själva problematiken liksom utformningen av studiestödet. På sidan 207 heter det:

»En lösning av studiefinansieringsfrågorna bör i första hand syfta till att hjälpa den studerande att komma över de svårigheter som är förenade med bortfallet av normal förvärvsinkomst under studietiden. Stödet bör vidare vara så konstruerat att det inte påverkar det individuella valet mellan olika studievägar liksom inte heller valet mellan en sammanhängande utbildning direkt efter grundskolan och en successiv utbildning i etapper under den yrkesverksamma perioden.

Studiestödets utformning påverkar de enskildas efterfrågan på utbildning. Ett mer eller mindre fullständigt övertagande av kostnaderna inte bara för utbildningsapparaten utan även för elevernas försörjning under studietiden kan sålunda skapa stora svårigheter att omedelbart tillgodose den därav stimulerade efterfrågan på utbildning och försvåra en lämplig avvägning såväl inom utbildningssektorn som mellan denna och andra sektorer. Det är önskvärt att stödet utformas så att efterfrågan på utbildning kan mötas med bibehållande av en samhällsekonomiskt lämpligt dimensionerad utbildningsapparat och så att produktionsbortfallet under utbildningstiden inte blir för stort.»

Mot bland annat denna bakgrund har utskottet ansett att motionerna inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Ett förslag i frågan är ju att vänta inom kort.

Den detalj som återstår och beträffande vilken enighet inte kunnat uppnås i utskottet gäller, som herr Edström nämnde, det utgående studiestödet till dem som studerar per korrespondens

med sikte på t. ex. en studentexamen. Reservanterna vill redan nu tillskapa en ändring utan att avvakta det signerade förslaget — i vilket man på goda grunder kan anta att korrespondensundervisningen kommer att få en mera betydande plats i vuxenutbildningen än för närvarande.

Reservanterna vill byta ut de nu utgående förmånerna i form av stipendier på upp till 600 kronor vid sista årets studier i samband med beivrande av preparandkurs samt utgående ordinarie studiebidrag jämte tillägg under samma tid mot vuxenutbildningsbidrag. Eleverna har genom brevskestipendier även sina kurskostnader betalda, och den nuvarande stipendiegivningen är en klar förbättring mot vad som gällde före 1964 års riksdagsbeslut.

Efterfrågan på detta studiestöd är för närvarande ringa, och jag finner det ganska märkligt att man på ett avsnitt där studiestödet inte är sämre än för andra med motsvarande studier vill åstadkomma en förändring — jag är inte säker på att det blir en förbättring — ett år innan man kommer att pröva vuxenutbildningens organisation och studiesociala utformning i ett sammanhang.

Jag ber att med det anförda få yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 34.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepats propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Edström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Edström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 43.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckta motioner om förläggande av idrottsinstruktörsutbildning till Kiruna;

nr 20, i anledning av väckt motion angående koncessionsgivningen för inrikes flygtrafik; och

nr 21, i anledning av väckta motioner angående utformningen av en allmän hälsokontroll.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om abonnemang för offentliga organ på tidningar och tidskrifter

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckt motion om abonnemang för offentliga myndigheter och organ på tidningar och tidskrifter.

I en inom första kammaren väckt och till allmänna beredningsutskottet hänvisad motion I: 339, av herr *Hernelius* och fröken *Mattson*, hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte låta utreda frågan om anvisning av medel till offentliga myndigheter och organ för abonnemang på tidningar och tidskrifter.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionen I: 339 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Låt mig först för undvikande av missförstånd säga att denna fråga väsentligen berör landsortspressen.

I motionen har hemställts att Kungl. Maj:t måtte överväga anvisning av medel till offentliga myndigheter och organ för abonnemang på tidningar och tidskrifter. Anledningen till detta yrkande är främst att många offentliga organ under åberopande av att medel icke finns hemställer hos tidningarna om att erhålla tidningsexemplar gratis eller till starkt reducerade priser. En av Tidningsutgivareföreningen gjord statistik som åberopas i utskottets utlåtande har visat att det är ganska betydande sådana abonnemang. Enligt 55 % av dagstidningsupplagorna skulle gratisabonnemangen vara 6 000 exemplar och de starkt rabatterade 4 000.

Nu skulle det, herr talman, vara ganska intressant att närmare granska utskottets motivering. Det finns åtskilligt där som jag har mycket svårt att acceptera. Man jämför prenumeration av tidningar med vanlig upphandling enligt

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

upphandlingsförordningen, och jag måste ju säga att jag har svårt att se sambandet mellan upphandling av galoscher t. ex. och prenumeration på tidningar. Man säger också att det är att ge pressen stöd om man betalar fullt för en tidning. Så kan man naturligtvis se saken, och det kan ju hända att någon formulering i motionen har lett utskottets skribent på villospår. Men normalt i det dagliga livet är det inte så att den som betalar ett fullt pris för en vara därmed anses speciellt stödja fabrikanter, utan det anses väl vara tämligen normalt att så sker. Man talar också om att dessa rabatter, ja rentav gratisexemplaren, skulle vara överensstämmande med helt vanliga kvantitetsrabatter av det slag som allmänt tillämpas i affärlivet. Ja, jag måste ju säga, att när man talar om kvantitetsrabatter till 100 procent, då har man kommit utanför det normala affärlivet, då vet jag inte vilket affärliv man har hamnat i.

Men, herr talman, jag skall inte fortsätta att analysera den här skrivningen därför att det finns ett sista stycke i skrivningen. Där hänvisar beredningsutskottet till vad konstitutionsutskottet nyligen förordat och riksdagens båda kamrar biträtt, nämligen en utredning om allmänt pressvänliga åtgärder. Jag förutsätter att yrkandet i motionen kommer att falla under denna utredning, och därför, herr talman, skall jag inte besvära kammaren med något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner angående sysselsättning och arbetsvillkor för den äldre arbetskraften m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på driftbudgeten för budgetåret 1966/67 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9**Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader**

Kungl. Maj:ts förslag till medelsanvisning för budgetåret 1966/67 under de skilda väganlagen innebar,

att till Vägunderhållet skulle anvisas ett reservationsanslag av 527 000 000 kronor;

att till Byggnad av vägar och broar skulle anvisas reservationsanslag av sammanlagt 610 000 000 kronor, varav till Byggnad av riksvägar 340 000 000 kronor, till Byggnad av länsvägar 214 000 000 kronor, till Byggnad av ödebygdsvägar 12 000 000 kronor samt till Byggnad av storbroar 44 000 000 kronor;

att till Bidrag till underhåll av vägar och gator skulle anvisas ett förslagsanslag av 87 000 000 kronor;

att Bidrag till byggande av vägar och gator skulle anvisas ett reservationsanslag av 270 000 000 kronor;

att till Bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m. skulle anvisas ett reservationsanslag av 42 500 000 kronor och att under budgetåret 1966/67 statlig lånegaranti för lån avseende inköp av vägunderhållsmaskiner för vissa enskilda vägar skulle beviljas intill ett belopp av 100 000 kronor;

samt att till Bidrag till byggande av enskilda vägar skulle anvisas ett reservationsanslag av 20 000 000 kronor.

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Einar Persson m. fl.* (I: 79) och den andra inom andra kammaren av herr *Mossberg m. fl.* (II: 117),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Strandberg m. fl.* (I: 180) och den andra inom andra kammaren av herr *Bengtson* i Solna *m. fl.* (II: 236),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson* (I: 438) och den andra inom andra kammaren av herr *Vigelsbo m. fl.* (II: 553),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 440) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 540),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 441) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 541),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Isacson* (I: 444) samt den andra inom andra kammaren av herr *Bengtson* i Solna och herr *Nilsson* i Agnäs (II: 530),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eric Gustaf Peterson* och herr *Nils Theodor Larsson* (I: 448) samt den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.* (II: 545),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svanström* och herr *Nils-Eric Gustafsson* (I: 451) samt den andra inom andra kammaren av herrarna *Johansson* i Växjö och *Gustavsson* i Alvesta (II: 542),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrarna *Sveningsson* och *Ottosson* (I: 453) samt den andra inom andra kam-

maren av herrarna *Oskarson* och *Akerlind* (II: 549),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wikberg* (I: 455) samt den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Norderön och herr *Jönsson* i Ingemarsgården (II: 546),

dels ock en inom andra kammaren av herr *Franzén* i Träkumla och herr *Gustafsson* i Stenkyrka väckt motion (II: 534).

I motionerna I: 79 och II: 117 hade hemställts, att frågan om en mellanriksväg Dalarna—norra Värmland—Oslo måtte bli va föremål för utredning.

I motionerna I: 180 och II: 236 hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig och förutsättningslös utredning på sätt som i motionerna närmare angäves om vägväsendets framtida finansiering — lånefinansiering respektive avgiftsfinansiering — vad avsåge starkt kapitalkrävande anläggningar såsom motorvägar, och storbroar, inom pågående utredningars ram eller som en ny utredning.

I motionerna I: 440 och II: 540 hade föreslagits, att riksdagen skulle vid sin behandling

a) av Byggnade av riksvägar under sjätte huvudtiteln för budgetåret 1966/67 bevilja ett reservationsanslag av 366 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen,

b) av Byggnade av länsvägar under sjätte huvudtiteln under budgetåret 1966/67 bevilja ett reservationsanslag av 218 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen, samt

c) av Bidrag till byggande av vägar och gator under sjätte huvudtiteln för budgetåret 1966/67 bevilja ett reservationsanslag av 285 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

I motionerna I: 441 och II: 541 hade hemställts, att riksdagen vid sin behandling av anslaget Bidrag till byg-

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

gande av enskilda vägar under sjätte huvudtiteln för budgetåret 1966/67 måtte bevilja ett reservationsanslag av 25 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

I motionerna I: 444 och II: 530 hade anhållits, att riksdagen måtte anvisa för budgetåret 1966/67 följande reservationsanslag, att avräknas mot automobilskattemedlen, nämligen till

a) Byggande av riksvägar, länsvägar, ödebygdsvägar och storbroar 640 miljoner kronor; samt

b) Bidrag till byggande av vägar och gator 290 miljoner kronor.

I motionerna I: 448 och II: 545 hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära tilläggsdirektiv till bilskatteutredningen rörande en allsidig utredning om trafikledsfinansiering genom avgiftsbeläggning speciellt för vissa motorvägsavsnitt och för större broar.

I motionerna I: 453 och II: 549 hade föreslagits, att riksdagen skulle till Byggande av vägar och broar för budgetåret 1966/67 anvisa följande reservationsanslag, att avräknas mot automobilskattemedlen, nämligen till Byggande av riksvägar 356 000 000 kronor, Byggande av länsvägar 218 000 000 kronor, Byggande av ödebygdsvägar 12 000 000 kronor samt Byggande av storbroar 44 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 455 och II: 546, till Vägunderhållet för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 527 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 440 och II: 540, I: 444 och II: 530 ävensom I: 453 och II: 549, samtliga motioner såvitt nu vore

i fråga, till Byggande av riksvägar för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 340 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 440 och II: 540, I: 444 och II: 530 ävensom I: 453 och II: 549, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Byggande av länsvägar för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 214 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

IV. att riksdagen måtte till Byggande av ödebygdsvägar för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 12 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

V. att riksdagen måtte till Byggande av storbroar för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 44 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

VI. att riksdagen måtte till Bidrag till underhåll av vägar och gator för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 87 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

VII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 440 och II: 540 ävensom I: 444 och II: 530, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till byggande av vägar och gator för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 270 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

VIII. att riksdagen måtte

a) till Bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 42 500 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

b) medgiva, att under budgetåret 1966/67 statlig lånegaranti för lån avseende inköp av vägunderhållsmaskiner för vissa enskilda vägar finge beviljas intill ett belopp av 100 000 kronor;

c) godkänna i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

3 januari 1966 förordade ändringar rörande statsbidragsgivningen till det enskilda vägunderhållet;

IX. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 441 och II: 541 till Bidrag till byggande av enskilda vägar för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 20 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

X. att motionerna I: 451 och II: 542 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XI. att motionerna I: 79 och II: 117 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XII. att motionerna I: 438 och II: 553 icke måtte av riksdagen bifallas;

XIII. att motionerna I: 180 och II: 236 samt I: 448 och II: 545 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XIV. att motionen II: 534 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande anslaget till byggande av riksvägar

a) av herrar *Ivar Johansson, Bengtson, Gustafsson* i Kårby och *Mattsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 444 och II: 530 ävensom I: 453 och II: 549 samt med bifall till motionerna I: 440 och II: 540, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Byggande av riksvägar för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 366 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

b) av fröken *Andersson* samt herrar *Strandberg, Bohman* och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 444 och II: 530

ävensom I: 440 och II: 540 samt med bifall till motionerna I: 453 och II: 549, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Byggande av riksvägar för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 356 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

2) beträffande anslaget till byggande av länsvägar, av fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Johansson, Bengtson, Strandberg, Bohman, Gustafsson* i Kårby, *Cassel* och *Mattsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 444 och II: 530, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 440 och II: 540 samt I: 453 och II: 549, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Byggande av länsvägar för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 218 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

3) beträffande anslaget till bidrag till byggande av vägar och gator, av herrar *Ivar Johansson, Bengtson, Gustafsson* i Kårby och *Mattsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under VII hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 444 och II: 530 samt med bifall till motionerna I: 440 och II: 540, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till byggande av vägar och gator för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 285 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

4) beträffande anslaget till bidrag till byggande av enskilda vägar, av herrar *Ivar Johansson, Bengtson, Gustafsson* i Kårby och *Mattsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava i denna reservation angiven lydelse, samt att utskottet bort under IX hemställa, att riksdagen måtte, i anled-

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

ning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 441 och II: 541, till Bidrag till byggande av enskilda vägar för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 25 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskatte-medlen;

5) beträffande mellanriksväg Dalarna—norra Värmland—Oslo, av herr *Einar Persson*, utan angiven mening;

6) beträffande avgiftsbelagda trafik-anläggningar m. m.

a) av fröken *Andersson* samt herrar *Eric Gustaf Peterson*, *Strandberg*, *Bohman* och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under XIII hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 180 och II: 236 samt I: 448 och II: 545, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anfört beträffande utredning av frågan om låne- och avgiftsfinansiering av väg- och brobyggnader; samt

b) av herr *Ståhl*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Under ett antal år förde 1961 fördes en vägpolitik som inte kunde accepteras av det parti jag företräder. Väganslagen utgick i viss mån på så sätt att de fick anpassas efter arbetskraftstillgång och resurser i övrigt. Vi kunde inte anse att det var riktigt. Vägväsendet har så stor betydelse att man inte kan använda det som någon sorts regulator för hur arbetsmarknaden skall utveckla sig. Att man använder det för vissa beredskapsarbeten utsluts inte, men det måste finnas en viss fast ram för hur man skall kunna investera i vägväsendet, om man över huvud taget skall kunna arbeta på ett målmedvetet sätt på att få bättre vägar.

Riksdagen har flera gånger uttalat sig mycket bestämt för att man borde ha en ordning som gjorde att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade större

kontroll över hur man skulle behandla dessa frågor. 1962 föreslog väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att det skulle för de tre närmaste budgetåren fastställas en viss plan för statliga vägbyggnadsarbeten. Investeringarna förutsattes öka med 60 miljoner kronor under vart och ett av budgetåren 1962/63—1964/65. Utskottet skrev sedan: »Utskottet vill för sin del understryka angelägenheten av att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens planering och samordning av vägbyggnadsverksamheten i görligaste mån underlättas genom att riktlinjer för vägpolitiken under ett begränsat antal år uppdrages.»

Departementschefen hade också det året tillmötesgått väg- och vattenbyggnadsstyrelsens krav på medel. Denna plan blev inte accepterad formellt, men i stort sett ansåg man att dessa riktlinjer kunde vara vägledande för vilka anslag som skulle beviljas. Detta skedde också så att under åren därefter beviljades i två år 60 miljoner kronor som man förutsatt. Det tredje året prutade emellertid departementschefen på summan och man stannade vid 50 miljoner kronor. I år var det väl litet dålig start för den nuvarande kommunikationsministern, ty nu stannade man kvar vid det gamla i fråga om byggnadsanslagen. Av vilka skäl man kan göra det är ganska svårt att förstå, ty fordonsparken ökar på ungefär normalt sätt. Trafiken blir allt intensivare vad gäller både last- och persontrafiken, och då finns det ingen anledning att inte fortsätta i ungefär liknande takt med de ökade anslagen. Att det sedan finns beredskapsarbeten, det har jag redan antytt, och det får man fästa stor vikt vid. Det betyder mycket att de kommer att utföras, men den där fasta planen har vi på sätt och vis förlorat, i det vi stoppat upp med de fasta anslagen och genom att de inte kommer att ökas. I realiteten kan man med hänsyn till kostnadsstegringar som publicerades i början av detta år tala om att det blir en viss minskning av de medel som

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

finns tillgängliga för vägbyggandet. Vi inom centerpartiet anser att det måste ges mer åt vägväsendet, och vi har i motion framfört förslag om ökningar med sammanlagt 50 miljoner kronor. De förslagen har tagits upp i de första reservationerna.

Det är väl ingen som vill bestrida vägväsendets oerhört stora betydelse. Jag vill understryka vikten av att vägbyggandet inte används enbart som en reserv vid eventuell arbetslöshet. Transportkostnaderna spelar en så väsentlig roll för näringslivets sammanlagda kostnader, att vi ständigt måste söka förbättra vårt vägväsen, som ingalunda har kommit upp i en standard som kan anses tillfredsställande.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1 a av herr Ivar Johansson m. fl., till reservation 2 av fröken Andersson m. fl., till reservation 3 av herr Ivar Johansson m. fl. och till reservation 4 av herr Ivar Johansson m. fl.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Det är klart att man principiellt kan instämma i vad herr Bengtson nyss sade om det önskvärda i en väsentlig upprustning av våra vägar. I reservationen betecknad 1 b har vi också gjort en uppräknings, men den sträcker sig icke lika långt som reservation 1 a. Reservation 1 b skall ses sammantagen med reservation 2. Den sammanlagda uppräknings som vi har förordat uppgår till 16 + 4 miljoner kronor, d. v. s. totalt 20 miljoner. Ur allmän ekonomisk synpunkt har vi inte kunnat sträcka oss längre, och det är de facto fråga om en omfördelning inom totalramen för anslag till vägbyggande och till icke lönsamma järnvägar.

Jag ber först, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1 b, och jag instämmer i herr Bengtsons yrkande om bifall till reservation 2.

Jag återkommer till reservation 6 beträffande avgiftsbelagda trafikanläggningar m. m., som siktar in i framtiden.

Under de närmaste decennierna kommer det med all sannolikhet att ställas väsentligt ökade anspråk på medel till väg- och gatubyggnader. Den långsiktiga bedömningen av vägväsendets finansieringsproblem borde få ske förutsättningslöst, så att olika system kunde prövas och deras fördelar och nackdelar närmare belysas.

Trafiken på våra vägar fördubblas på en tioårsperiod. Det kan i ett sådant läge starkt ifrågasättas, om man i framtiden kan tillämpa den nuvarande kontantprincipen, som innebär att väginvesteringarna samma år som de utförs avräknas mot inkommande bilskattemedel. Man borde därför närmare få belyst hur en finansiering över kapitalbudgeten skulle kunna gå till. I särskild grad skulle detta gälla anläggningar som är speciellt kapitalkrävande och har lång livstid. Bland sådana anläggningar återfinns motorvägar, omfartsleder kring större städer och tunnelbanor — som blev aktuella förra året — samt storbroar.

Herr talman! I 1957 års vägplan beräknades att motorvägnätet här i landet år 1975 skulle vara utbyggt till en längd av cirka 1 800 kilometer. I år har endast omkring 200 kilometer härav avklarats. Ett utökat byggnadsprogram synes nödvändigt. Samma är förhållandet med omfartslederna kring större städer och tillfarterna till dessa, vilka i många fall kräver utbyggnad till motorvägsstandard, särskilt med hänsyn tagen till den alltmer ökade trafikvolymen inom just dessa områden.

Om kostnaderna för dessa kapitalkrävande byggen finansierades över kapitalbudgeten och avskrivningar, räntor och underhållskostnader redovisades, skulle det troligen visa sig att de är mycket lönsamma. Genom sin snabba trafik och sin stora kapacitet ger de god transportekonomi, vartill kommer att trafiksäkerheten väsentligt förbättras.

Jag såg en uppgift att olycksantalet minskar till cirka hälften vid jämförlig

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

trafikintensitet på motorvägar i förhållande till riksvägar. För det nya motorvägssystem som håller på att byggas i göteborgsregionen räknar man med en olycka per 1 miljon fordonskilometer mot sju olyckor på vanliga riksvägar.

Intresset för att vissa större väg- och broföretag skall tillkomma är nog också så stort, att trafikanterna är beredda att genom avgiftsbeläggning bekosta dessa anläggningars tillkomst. Det kan knappast resas några invändningar häremot vare sig från sakliga eller från principiella synpunkter. De trafikanter som är villiga att underkasta sig ett speciellt avgiftssystem för att få trafikledsbehovet snabbt tillgodosett kan antas ha sådan nytta av anläggningarna, att avgifterna har mindre betydelse.

I motionen 180 i denna kammare har vi tagit upp dessa frågor, och liknande synpunkter har framförts i motion I: 448 av folkparti- och centerpartiledamöter. Motionerna yrkar på utredningar och/eller tilläggsdirektiv till pågående sådana.

Vi hade förra året att ta ställning till motsvarande motion. Vad blev då riksdagens beslut? Jag kan inte underlåta att citera vad riksdagen föregående år godtog. Det står i statsutskottets utlåtande nr 6 för 1965 på sid. 25: »Vad slutligen angår vägväsendets finansieringsfrågor finner även utskottet vissa skäl tala för att dessa, såsom motionsledes yrkats, i sin helhet utredes antingen genom någon av de redan verk samma utredningarna på väg- och vägtrafikområdet eller i annan ordning. Chefen för finansdepartementet har emellertid nyligen tillsatt en särskild utredning angående vägtrafikbeskattningen, vilken angivits skola ske bl. a. mot bakgrund av den s. k. kostnadsansvarighetsprincipen. Vid sådant förhållande finner utskottet någon framställning i ämnet från riksdagens sida ej påkallad.»

Statsutskottet slutar på följande sätt: »Genom utskottets i det föregående intagna ståndpunkt synes motionärernas

önskemål i väsentliga delar tillgodosedda samt därutöver icke böra föranleda någon riksdagens särskilda åtgärd.»

Nu har, herr talman, denna utredning tillsatts av finansministern, och en särskild expertgrupp har också tillkallats av kommunikationsministern. Men ingen av dessa utredningar har erhållit sådana direktiv, att frågan om låne- och avgiftsfinansiering kommer att upptas till prövning av utredningen. Om riksdagen vidhåller föregående års uttalande, som jag nyss citerat, synes alla skäl tala för ett bifall till reservationen.

Jag ber, herr talman, att med det sagda få yrka bifall till reservationen vid punkten i fråga.

Herr **PETERSON, ERIC GUSTAF**, (fp):

Herr talman! Jag ber att få instämma i herr Strandbergs yrkande om bifall till den med 6 a betecknade reservationen vid denna punkt.

De två motionspar, som ligger till grund för reservationen, går ut på ytterligare utredning i någon form av frågan om avgiftsbelagda trafikleder, ty vi har inte någon motsvarighet till de senaste årens utländska erfarenheter av det s. k. tullvägssystemet. Vi har inte heller någon uppfattning om i vilken utsträckning detta system används i olika länder. På grund av de uteblivna investeringsökningarna och med tanke på den tid som det tar att inhämta denna eftersläpning måste det vara angeläget att även andra finansieringsformer får prövas.

Låt mig också säga att tanken bakom motionerna ingalunda är att lägga ytterligare pålagor på bilismen — snarare tvärtom. Givetvis skulle systemet med avgiftsbelagda trafikleder användas undantagsvis, t. ex. för att avhjälpa besvärande och kostnadskrävande flaskhalsar. En snabb alternativled ger tidsvinst, och detta betyder mycket inte minst för nyttotrafiken. Om man för

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

denna tidvinst måste betala en viss trafikavgift, synes mig systemet ändå vara till fördel både för trafikanterna och för vägväsendet i stort. Att frågan tidigare varit föremål för utredning behöver ju inte heller vara ett alltför tungt vägande skäl för avslag i dag. Det händer ju ibland att riksdagen gör om utredningar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med 6 a betecknade reservationen.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Vid denna punkt i statsutskottets utlåtande nr 6 har jag fogat en blank reservation. Anledningen till denna är en motion, som jag jämte några andra ledamöter av denna kammare och medkammaren har väckt angående frågan om bättre vägförbindelser Mora—Malung—Torsby—Kongsvinger—Oslo, alltså en mellanriksväg Dalarna—norra Värmland—Oslo.

Frågan är inte ny, även om det är första gången den förs fram här i riksdagen. Vid ett flertal sammanträden har denna fråga behandlats av representanter för av vägen berörda kommuner.

Sammanträden har också hållits, där representanter för norska statens vägväsende i Hedmarks fylke och från Kongsvingers stad varit närvarande. Stort intresse för frågan föreligger från berörda orter på såväl den svenska som den norska sidan när det gäller upprustning av den redan befintliga vägen till en betydligt högre standard, som motsvarar kraven på en mellanriksväg. Det är ett krav som vi motionärer anser vara mer än motiverat.

Som bekant tillhör den bygd på svenska sidan som berörs av denna väg de områden där staten satsat stora belopp i form av lokaliseringsmedel för att klara det avfolkningsproblem som uppstått genom framför allt rationaliseringen av skogsbruket. En satsning på bättre landsvägsförbindelse med osloområdet skulle skapa ökade försättningar för den lokaliseringspoli-

tik som är på gång i de bygder på den svenska sidan som berörs av ifrågavarande mellanriksväg.

För turismen skulle den nya mellanriksleden få särskilt stor betydelse genom att restiden skulle förkortas avsevärt mellan befolkningscentra i Norge och turistområdena i Värmland och Dalarna. Turismen har som bekant blivit en stor industri. Särskilt gäller det för de orter i Värmland och Dalarna som berörs av den i motionen föreslagna mellanriksleden.

För näringslivet i berörda bygder skulle en upprustning av denna mellanriksväg få stor betydelse. Redan nu försiggår enligt uppgift en väsentlig transitotrafik från Nordnorge med långträdare över Oslo och till Sverige efter denna vägsträckning. Betydande transporter av skogsprodukter till Norge fraktas även denna väg. I en nära framtid torde goda landsvägar komma att spela betydligt större roll än för närvarande när det gäller just transport av skogsprodukter.

Enligt vad representanter för norska vägväsendet uppgivit skulle kostnaden för ett fullt färdigställande av ifrågavarande väg till en högre standard på den norska sidan uppgå till cirka en miljon norska kronor. Vad det skulle kosta att upprusta vägen på den svenska sidan har jag ingen uppgift om. Jag tror dock det är en investering som på litet längre sikt säkert skulle betala sig. Nu framhåller utskottet i sitt utlåtande: »Då emellertid spørsmålet härom bör behandlas i den för prövning av vägförbindelse stadgade ordningen anser utskottet motionerna i fråga inte böra föranleda någon riksdagens särskilda åtgärd samt avstyrker följaktligen desamma.»

Jag har inte mycket att invända mot denna utskottets skrivning, men det bör ändå inte utesluta att riksdagen kan ta ett initiativ, grundat på en i riksdagen väckt motion i denna vägförbindelse, liksom riksdagen även i övriga frågor tar vissa initiativ.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Det är väl ingen som inte i och för sig önskar, att anslagen till vägbyggande och vägunderhåll skulle kunna höjas kraftigt år från år. Nu har ju departementschefen i statsverkspropositionen förordat anslag till det statliga, kommunala och enskilda väg- och gatubyggandet med i förhållande till föregående budgetår oförändrat belopp, nämligen 900 miljoner kronor. Den omständigheten att någon ökning av detta anslag i år inte har föreslagits av departementschefen, får givetvis anses ha som bakgrund det samhällsekonomiska läget, som kräver återhållsamhet inte bara i fråga om vägbyggande, utan som alla vet också på en rad andra områden.

Man bör emellertid i detta sammanhang komma ihåg, att kraftiga ökningsar skedde av anslagen till den statliga, kommunala och enskilda väghållningen genom riksdagens beslut att bifalla Kungl. Maj:ts förslag för de två föregående budgetåren. För budgetåret 1964/65 ökades anslagen med 103 miljoner kronor och för budgetåret 1965/66 med cirka 120 miljoner kronor.

Att man i år stannar för samma anslag till vägbyggandet som förra året innebär ju inte att detta byggande stannar av. Vi är uppe i mycket stora anslag för detta ändamål. Den omständigheten att man under ett år inte medger någon höjning innebär väl ingen katastrof, efter vad jag kan förstå.

De statliga utgifterna för statligt och kommunalt väg- och gatubyggande uppgår för åren 1958—1966 till cirka 7,4 miljarder, d. v. s. ungefär 300 miljoner högre belopp än som förutsattes i den vägplan, som man så ofta åberopar. Jag undrar hur många planer det är som kunnat fullföljas bättre än vad den planen har fullföljts. Alla prognoser och planer rubbas ju ofta av verkligheten, de liksom desavoueras av utvecklingen, och man får räkna med justeringar undan för undan.

Nu kan man hänvisa till — och det

gör man ofta — att penningvärdet under denna tid har försämrats kraftigt och att anslagen därför icke har samma reella värde, som de hade tidigare. Men man måste ändå räkna med att det ständigt pågår en rationalisering i denna verksamhet, liksom inom all annan verksamhet, och man får väl förutsätta, att åtminstone en del av penningvärdeförsämringen kompenseras genom den rationaliseringen.

Herr Bengtson har sagt, att det här måste anses vara en dålig start för kommunikationsministern. Men jag tycker nog att det är en god prestation att i detta ekonomiska läge kunna bibehålla de höga anslag som vi har kommit upp till under föregående år. Det har sagts mig att man i en aftontidning redan refererat denna debatt och sagt, att den animositet som skulle kunnat råda mot statsrådet Palme visade sig försvunnen under denna debatt, eller åtminstone var mindre kraftig än tidigare. Dessutom har kommunikationsministern ju föreslagit en betydande höjning av underhållsanslaget, vilket väl också måste anses som en god prestation.

I de angivna reservationerna 1 a, 2, 3 och 4 vid punkten 9 i utskottets utlåtande har föreslagits ökningsar av anslagen för olika vägbyggnadsändamål med sammanlagt 50 miljoner kronor. Herr Bengtson sade i sitt anförande att vi genom att anta förslagen från kommunikationsministern kommer vid sidan av och inte kan fullfölja den fasta plan som man måste ha för vägbyggnadsändamål. Jag undrar om ett belopp på 50 miljoner kronor kan sägas innebära en sådan förstärkning, att vi därigenom åstadkommer en fast plan och en säkerhet för vägbyggnadsverksamheten i fortsättningen. Jag är inte säker på att det är på det sättet. Jag tror för min del att man måste godtaga de förslag som departementschefen i detta avseende har lagt fram. Vi måste också på detta område iakttaga återhållsamhet. Vi får ändå vara nöjda att man kunnat

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

komma så långt att man bibehåller de höga anslag som vi har blivit vana vid till vägbyggandet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande på denna punkt.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag kan för min del instämma i det allra mesta som redan har sagts i årets vägdebatt ifrån oppositionssidan.

Även om det, som herr Fritz Persson har sagt, är stora belopp som utskottet här föreslår skall ställas till förfogande för vägunderhåll och vägbyggande, så kommer vårt vägväsende under nästa budgetår att sättas på en ännu hårdare svältkost än tidigare. Vägarna kommer inte att byggas ut och förbättras på det sätt som borde ske. Vi har hört att det är det samhällsekonomiska läget som är orsaken härtill, och det har vi hört många gånger förr.

Statsutskottets förslag, som innebär att majoriteten på alla punkter tillstyrker vad som föreslagits i statsverkspropositionen, innebär en höjning av underhållsbidraget med sammanlagt 50 miljoner kronor. I verkligheten blir det på grund av inflationen och de ständiga kostnadsstegringarna en mycket obetydlig förbättring, om det i verkligheten blir någon förbättring alls.

Här har redovisats att det finns i landet 11 000 kilometer grusvägar som det skulle vara ekonomiskt att belägga med oljegrus, men med det nu föreslagna underhållsanslaget blir det i realiteten säkert en obetydlig utökning av oljegrusbeläggningen. Säkert är eftersläpningen i vägunderhållet mycket större än vad som redovisas, ty man har aldrig orkat med att göra en undersökning av det tillstånd som alla vägar befinner sig i. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen redovisar och framhåller att eftersläpningen på underhållssidan rör sig om inte mindre än 500 miljoner kronor. Man uttalar att om inte en allvarlig försämring av vägarnas underhållsstan-

dard och vägunderhållets ekonomi skall ske i framtiden är det viktigt att denna eftersläpning efter hand inhämtas. Inte kan det vara någon som tror att någon del av eftersläpningen på underhållssidan återvinnes genom vad som nu föreslås. Underhållsanslagen används, tror jag, i rätt stor utsträckning som förstärkt underhåll — man gör även med dessa medel en del förbättringar som inte direkt är underhållsarbeten. När det nu inte ens blir en höjning av vägbyggnadsanslagen som svarar mot kostnadsutvecklingen och inflationen, blir behovet av förbättringar med underhållsmedlen så mycket större. Under de senaste åren har vägbyggnadsanslagen ökat med 60 miljoner kronor om året, så att ett alltför litet vägbyggande har ändå inte minskat. När det nu i år inte blir någon höjning alls utan alla förslag om höjda statsanslag till vägbyggande hänsynslöst har strukits bort på byggnadssidan, så blir det i verkligheten, såsom redan har påpekats i debatten, en betydande minskning i byggnadsvolymen och detta samtidigt som trafiken ökar.

Det är inga stora anslagshöjningar som högerpartiet föreslår — endast 20 miljoner kronor, som herr Strandberg redan har sagt. Men vi har med detta förslag velat visa vårt intresse för ett ökat vägbyggande. Nog finns det skäl för uppfattningen att utskottet borde ha tillstyrkt detta förslag. Många motioner lämnas varje år med anledning av väganslagen, men de socialdemokratiska ledamöterna är på ett fullkomligt otroligt sätt parti- och regeringstroga i fråga om investeringar och andra anslag för vägändamål. När så många motioner lämnats, verkar det ändå rätt underligt att inte någon enda av de idéer som där förts fram skulle vara så värdefull att den befunnits lämplig att upptagas till prövning och omsättas i praktisk handling. Orsaken kan inte vara den att det bara är värdelösa synpunkter som förs fram från annat håll än från regeringen, utan orsaken är

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

helt naturligt den att man inte på minsta sätt vill ändra på vad Kungl. Maj:t föreslagit. Det betraktas som en högre visdom än någonting annat.

Om man nu inte litar på vad enskilda ledamöter och de andra partierna föreslår, borde man ändå fästa något avseende vid vad det för vägarna ansvariga ämbetsverket kommit till för resultat. Om jag inte räknat fel, har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen fått sina förslag nedprutade med cirka 150 miljoner kronor. Beträffande anslaget till riksvägar finner utskottsmajoriteten en höjning av medelsanvisningen i och för sig välmotiverad, men med hänsyn till främst det samhällsekonomiska läget anser sig utskottet böra godtaga Kungl. Maj:ts förslag om ett anslag till riksvägarna på 340 miljoner. Inte kan det vara möjligt att riksdagen, om den godtar vårt förslag om en höjning med 16 miljoner kronor, skulle rubba den samhällsekonomiska balansen.

I riksdagsarbetet ligger det nära till hands — jag tror att det är rätt vanligt — att man tar exempel från sin egen bygd. Vägdirektören i Älvsborgs län har nyligen sagt i en tidningsintervju att nära hälften av alla vägar i länet omedelbart behövde byggas om. Han har vidare sagt — och jag tror bestämt att han känner till förhållandena — att vägstandarden i länet är bland de sämsta i landet. Detta uttalande kanske förklarar en del av att jag ofta brukar vara kritisk mot statens sätt att sköta vägarna. I uttalandet konstaterades vidare att bara 30 procent av riksvägarna i länet är av godtagbar standard. Av landets alla riksvägar är 36 procent i icke godtagbart skick, därför att de inte svarar mot dagens trafikintensitet, men i Älvsborgs län står det ännu sämre till, ty av verkställda utredningar har framgått att 45 procent av riksvägarna där borde byggas om ofördröjligen. Den bedömningen har nyligen gjorts av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Vårt omskrutna välstånd till trots ligger stora delar av vägnätet mer eller mindre för

fäfat, uttalades i detta sammanhang av vägdirektören, enligt tidningsintervjun.

Ett känt socialdemokratiskt kommunalråd i Göteborg har nyligen framhållit: »Vad hjälper det, vad tjänar det till att industrierna rationaliserar och moderniserar för största möjliga effektivitet, när det blir allt svårare att möta en ny arbetsdag med full bemanning, eftersom minsta extra påkänning i trafiken vållar försenad ankomst till arbetsplatserna, när lastbiltransporterna får allt längre körtid genom köerna.» Detta kommunalråd framhöll också med tanke på vägar och gator att de kommunala investeringarna har blivit allt större, inte minst när det gäller sådana projekt som egentligen skulle byggas för statliga medel. Det rationaliseras och centraliseras så mycket på alla områden och alla anser vi att ett livsvillkor för vårt välstånd är att produktionen kan förbilligas, men vad vägväsendet beträffar tillämpas inte dessa metoder. Det är inte riktigt tilltalande med tunga och hårda bilskatter och därtill avgiftsbelagda vägar. Men när staten inte orkar med att bygga ut vägarna i takt med trafikens ökning, tycker även jag att det förslag som i år och även tidigare har lagts fram om avgiftsbelagda vägar och dito större broar är något som borde prövas. Förslaget borde inte möta så starkt motstånd som nu är fallet.

I Älvsborgs län har på flera håll uppstått avsevärda bekymmer med vägarna i och med grundskolans genomförande. Det har förekommit och förekommer alltfjämt att föräldrar vägrar att låta barnen resa med skolbuss, då de anser det vara alltför stor risk för barnens liv att dag efter dag forslas på den dåliga och mycket bristfälliga väg som skolskjutsen måste trafikera.

I ett område i södra delen av Älvsborgs län är de dåliga vägarna ett hinder för en storkommunbildning. En av delkommunerna, Kindaholms kommun, som enligt blockbildningen skall sammanläggas med Svenljunga köping, har

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

länge men förgäves kämpat för att få vägarna något förbättrade. Trots de ansträngningar som länsstyrelsen gjort för att kommunsammanslagningen skall kunna godtagas i år vidhåller kommunalmännen i Kindaholms kommun sin uppfattning att den inte vill ta på sitt ansvar en utökad trafik till centralorten med skolbarn eller en utökad trafik i andra sammanhang på de ytterst dåliga vägar som förekommer inom kommunen.

Jag har många gånger förr påtalat det underliga sättet och det meningslösa i att såsom här förekommer använda oriktiga jämförelser mellan väginvesteringarna och de förslag som den vägplan innehöll som utarbetades för 10 år sedan. För att bevisa att all rättfärdighet skulle vara uppfyllt i förhållande till vägplanen redovisas i det förslag som utskottsmajoriteten helt och fullt har anslutit sig till att det här skulle vara fråga om ett försprång på något hundratal miljoner kronor. Om emellertid vägens sedan år 1958 indexberäknas, visar detta att det råder en eftersläpning på 1 000—1 200 miljoner kronor i väginvesteringarna.

Det var intressant att höra utskottets talesman, herr Fritz Persson, i sitt anförande erkänna, att vi nu inte har samma penningvärde som vi hade på 1950-talet, då vägplanen utarbetades. Jag tror det är första gången ett sådant erkännande har lämnats. Han menade att udda kunde vara jämnt. Så mycket har rationaliserats vid vägbyggandet, att det ena jämnar ut det andra, ansåg han. Jag tror emellertid inte att det är på det sättet. En stor del av vägarbetena har utförts såsom beredskapsarbeten. Finge vi en redovisning för vad dessa arbeten har kostat, skulle vi nog finna att det har blivit dyrbara arbeten. Dessutom har vi fått en utökad trafik även med tyngre lastfordon. Mycket talar för att det råder en betydande eftersläpning i förhållande till vad som i vägplanen 1957/58 ansågs vara ett minimiprogram.

Jag uttalade för något år sedan att Sverige när det gäller vägarna är ett underutvecklat land. Den uppfattningen finns det alltjämt anledning att vidhålla. Det är ett berättigat missnöje med statens sätt att sköta vägarna som bilister och andra trafikanter liksom näringslivet och kommunerna känner och ger uttryck åt vid så många tillfällen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de reservationer beträffande vägens anslagen som är undertecknade av fröken Andersson m. fl.

Herr BENGTSO (cp):

Herr talman! Herr Sveningsson brukar i dessa årligen återkommande debatter tala varmt för bättre vägar, och det syftet är enligt min mening vällovt. Men jag förstår inte riktigt logiken i hans resonemang när han stannar vid att nämna högerens förslag om en ökning med 20 miljoner — det finns en reservation för ökning med 50 miljoner som betydligt bättre överensstämmer både med hans tal och med vad som tidigare sagts, när vi räknade med en ökning på 60 miljoner om året.

Herr Fritz Persson, utskottets ärade talesman, sade att det ju ändå var en god prestation att man har kunnat bibehålla oförändrade anslag till vägbyggandet. Ja, med hänsyn till penningvärdet innebär ju detta i realiteten en anslagsminskning, inte något reellt bibehållet anslag.

Man tillgriper här som så ofta annars argumentet om det samhällsekonomiska läget. Jag vill säga till herr Persson att detta är min sjuttonde riksdag, och jag vet att han har varit här ännu litet längre. Men kan vi peka på ett enda år under denna långa tid då man förklarar, att nu är det samhällsekonomiska läget så gott att vi kan göra det eller det eller det? Hänvisningen till samhällsökonomien kommer fram vid alla möjliga tillfällen och har blivit så utsliten att det argumentet egentligen inte är riktigt användbart längre.

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

Herr Persson säger att ett års paus med anslagsökningen inte kan innebära något brytande av planen. Men egentligen är det så — avsikten var ju att genomföra en årlig ökning med omkring 60 miljoner och det har inte blivit någon stagnation i bilinköpen eller trafiken. Skulle man ha hållit väg- och vattenbyggnadsstyrelsens planläggning borde man ha fortsatt med ungefär så stor årlig höjning för att komma i takt med trafikens ökning. Underhållsbidraget har visserligen ökat — såsom vi konstaterat — men det är väl rätt självfallet med tanke på den allt intensivare trafiken.

Herr Persson frågar om 50 miljoner kan betyda så mycket. Ja, detta är ungefär det belopp som vägplanen räknade med. Vi har kanske varit litet för snälla mot kommunikationsministern då han förra året prutade av 10 miljoner; därför stannade vi nu vid beloppet 50 miljoner. Men det skulle vara av mycket stor betydelse om vi hade fått det anslaget, som nu begäres i reservationerna.

Herr Einar Persson talade för sin speciella motion om en mellanriksväg Dalarna—norra Värmland—Oslo. Eftersom han inte framställde något yrkande har jag kanske inte anledning att säga så mycket. Förslaget är i sin helhet väl motiverat och man kan inte göra så stora invändningar. Men herr Persson nämnde ju själv att frågan bör prövas i vanlig ordning. Och jag vill till det foga den kommentaren att konsekvenserna skulle kunna bli vådliga om intressenter på olika håll skulle börja att här i riksdagen framföra aldrig så välmotiverade förslag om vägbyggen och vi eventuellt helt hastigt skulle besluta om den ena eller andra vägen. Den föreliggande motionens syftemål har jag alltså ingenting att invända mot, det är bara det att vi nog inte kan följa sådana här principer vid handläggningen utan bör ta det den vanliga vägen.

Herr Strandberg och även herr Eric

Gustaf Peterson har talat för reservationen om lånefinansiering och avgiftsbelagda vägar.

Jag tycker att man egentligen här gått vid sidan av frågan. Problemet är ju inte att vi i dag saknar kapital. För bankerna gäller rätt hårda restriktioner i fråga om kassareserverna, och från riksbankens sida förs en hård politik när det gäller att strypa åt krediterna. Vad det här gäller är alltså inte svårigheterna att skaffa kapital — jag kan dock medge att detta är en budgetfråga — utan vad det gäller är tillgången på arbetskraft. Vi har i vårt land en arbetslöshet på bara 1,5 procent, som dessutom till stor del är en överflyttningsarbetslöshet. Detta tyckte jag att båda talarna gled förbi. De nämnde inte att det är den sidan av resurserna, d. v. s. arbetskraften som gör att vi inte kan bygga ut våra vägar i önskvärd omfattning. Jag medger att det kan bli en situation med ökad arbetslöshet och att det budgetmässigt kan bli ett besvärligt läge, så att man kan behöva gå lånevägen. Men i dagens situation är detta knappast aktuellt.

Beträffande den gamla diskussionen om avgiftsbelagda vägar vill jag först och främst konstatera att i princip blir en avgiftsbelagd väg dyrare att driva, eftersom det behövs en administration som skall sköta upptagandet av avgifter, bokföring och allt vad därmed sammanhänger. Härtill kommer ytterligare den kostnad, som förorsakas av den uppstannande trafiken. Vid infarten på en sådan tullväg måste trafiken stanna. Det är en rätt väsentlig skillnad om trafiken kan löpa fritt oberoende av dylika spärrar. Dessa avgiftsbelagda vägar blir därför ofta inte förmånligare ur ekonomisk synpunkt, utan tvärtom dyrare.

En annan synpunkt kan vara den att det i dagens läge kunde vara gynnsamt om införandet av avgiftsbelagda vägar skulle leda till en viss minskning av konsumtionen. Om någon som tänkt använda fem kronor för en konsumtions-

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

utgift i stället använder dessa pengar för att åka på en avgiftsbelagd väg, skulle det vara förmånligare för samhällsekonomien. Men i övrigt kan jag inte se att det på något sätt skulle vara fördelaktigare med avgiftsbelagda vägar.

När vi tittade på de amerikanska vägarna — vi besökte ju som både herr Strandberg och herr Peterson vet den centrala vägförvaltningen i Washington — framkom därvid att det egentligen bara var i de östra staterna som avgiftsbelagda vägar förekom men däremot praktiskt taget inte i de västra. Man kunde icke heller förutspå att det skulle bli flera sådana vägar. Den speciella väg som vi såg på hade under alla förhållanden kommit att byggas även om det skett något senare. Från det hållet fick vi faktiskt inte någon rekommendation att införa tullvägar i Sverige. Jag bortser här från sådana speciella fall som då det gäller en bro till Öland — det har också nämnts i utskottsutlåtandet — men i övrigt blir det inte förmånligare med dessa vägar.

1960 års vägtrafiksakkunniga utreder frågan om avgiftsfinansierade vägar, och dessutom har motioner av liknande innebörd, såsom framgår av utlåtandet, prövats åren 1964 och 1965 utan att vinna riksdagens bifall.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, vilket alltså innebär det samma som avslag på motionerna. Även i de punkter som herr Einar Persson tog upp, fastän han inte framställde något yrkande, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag skall inte förlänga diskussionen så här på eftermiddagen.

Jag tycker att herr Bengtson borde ha observerat vad vi har begärt i våra motioner då det gäller avgiftsfinansieringen, nämligen att hela frågekomplexet skall prövas. Jag kan inte gå med

på att det, som herr Bengtson tydligen vill göra gällande, i dag finns någon utredning som har denna uppgift. Herr Bengtson känner mycket väl till att jag vid ärendets realbehandling i utskottet konkret ställde denna fråga och då fick klart besked om att någon utredning med sådana direktiv icke föreligger i dag. Men det är en sådan utredning vi begär. När den utredningen eventuellt kommer, är jag beredd att ta upp en sakk Diskussion både vad gäller östra Amerika, västra Amerika, kapitalfrågorna och den uppstoppande trafiken, som ingalunda hejdas på det sätt som herr Bengtson här i dag vill göra gällande.

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Jag skall inte bemöta herr Sveningsson.

Jag anser att det enda riktigt vederhäftiga uttalande han gjorde var när han yrkade bifall till högerns förslag om höjning av vägbyggnadsanslagen med 20 miljoner kronor. Men om han tror att man kan förvandla vårt land från ett i väghänseende underutvecklat till ett välutvecklat land genom en anslagsökning med 20 miljoner kronor är han ute på villovägar.

Herr Bengtson säger att när det gäller väganlagen har man alltid i de diskussioner vi haft här i riksdagen hänvisat till det samhällsekonomiska läget, precis som man gör i år. Jag tycker att det är riktigt att man vid varje tillfälle varje år tar hänsyn till det samhällsekonomiska läget när man skall besluta om anslag till det ena eller andra ändamålet här i riksdagen. Det skulle för mig och många andra vara mycket egendomligt om man skulle bortse från förhållandena i samhällsekonomien när man fattar beslut om anslag här i riksdagen. Herr Bengtson måste ändå erkänna att läget är något annorlunda i år än vi har varit vana vid. Vi vet att vi måste anstränga oss att se till att vi inte förlorar balansen i samhällsekonomien. Det måste man ta hänsyn till, när man i år fattar beslut i detta hus.

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Jag vill för herr Fritz Persson nämna att skulle man ta hänsyn till det samhällsekonomiska läget och till finansministerns propåer i detta sammanhang så bör vi särskilt söka tillmötesgå industriens behov av förbättrade transportmöjligheter, vilket överensstämmer med den ställning vi intar i denna fråga. Men i så fall borde man följa centermotionärerna, vilkas strävan är att öka produktionen, bl. a. genom förbättrade kommunikationer.

Till herr Strandberg vill jag säga att i direktiven för utredningarna fanns inte något om lånefinansiering och avgiftsfinansierade vägar. Men utredningarna kommer i alla fall att tangera dessa problem, även om det inte blir en direkt beröring.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag skall följa herr Bengtsons exempel att inte något vidare förlänga debatten ytterligare.

Jag är väl medveten om att de 20 miljoner kronor som vi föreslagit i ökat byggnadsanslag inte kan göra några underverk, att de inte kan upprusta och avhjälpa all den eftersläpning som finns både i fråga om vägbyggnad och underhåll. Men så har jag velat visa att det behövs mera pengar, och jag har, herr Persson, inte någon högre önskan än att regeringen och det socialdemokratiska partiet skulle vara mera bil- och vägvänliga än vad man nu är.

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Till herr Sveningsson vill jag bara säga att om dessa 20 miljoner inte betyder så mycket i detta sammanhang så tycker jag att det är onödigt att som herr Sveningsson gjorde i sitt första anförande utmåla detta land som underutvecklat när det gäller våra vägar. Det är inte riktigt, och det vet herr Sveningsson.

Sedan vill jag hänvisa herr Bengtson

till vad som står skrivet i statsverkspropositionen 1966, bilaga 8, kommunikationsdepartementet, sid. 4. Bengtson talade om att man borde se till att vi får förbättrade möjligheter när det gäller transporter, ty man skulle satsa särskilt på industrien under den närmaste framtiden.

Det heter i bilaga 8: »I första hand inriktas vägbyggnadsverksamheten på att förbättra de delar av vägnätet som är av särskild betydelse för näringslivets transporter samt på de viktigare trafiklederna i de större tätortsregionerna. Även upprustningen av europavägarna till internationell standard ges hög prioritet i vägbyggnadsverksamheten. Bärigheten på landsbygdens vägnät har successivt förbättrats. Ett axeltryck av 10 ton och ett boggitryck av 16 ton var under år 1965 tillåtet på 11 procent av det allmänna vägnätet mot 5 procent år 1964.»

Såvitt jag kan förstå är detta en förbättring, en tjänst åt näringslivet som man här utfört och som man skall fortsätta att utföra också i framtiden.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Det går bra att läsa trevliga citat ur statsverkspropositionen, men det förbättrar inte vägarna. Vad som står där överensstämmer inte med verkligheten.

Herr Fritz Persson påstår att jag målat ut situationen i fråga om vägarna på ett sätt som inte överensstämmer med verkligheten. Kom hem till mina bygder så skall jag visa herr Persson hur vägarna ser ut där! Jag skall ta ett enda exempel. Mellan ett par mindre samhällen i min hemsocken, Tranemo, går en skolbuss med omkring 50—60 skolbarn och där går inte att forsla skolbarnen på ett trafiksäkert sätt. Den vägen har inte nämnvärt förbättrats sedan bilismens barndom, och då var hastigheten begränsad till 15 km i timmen. Det har varit en rad opinionsmöten om den vägen, uppvaktningar på länssty-

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

relsen o. s. v. i vinter. Vi har varit ett antal riksdagsmän från valkretsen hos generaldirektören på väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för att få de värsta bristerna avhjälpta. Om Fritz Persson kommer till mina bygder på besök ska jag visa att vad jag har sagt om vägar-na inte är någon överdrift.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp):

Herr talman! Jag har lyssnat till denna debatt och speciellt fäst mig vid diskussionen angående frågan om ny utredning om avgiftsbelagda vägar och broar. Under fjärde avdelningens resa i Förenta staterna föregående höst fick vi mycket fylliga upplysningar om situationen i Förenta staterna på det området. Där är ju förhållandet det att när man blir färdig med den stora allmänna utbyggnadsplanen år 1972 så tänker man att fortsätta ta in medel i samma utsträckning som förut för att med skattepengar inlösa de nu avgiftsbelagda vägarna och broarna. Det systemet kommer alltså att så småningom mer eller mindre försvinna.

När man jämför amerikanska förhållanden på detta område med de svenska så skall man lägga märke till att det finns speciella förutsättningar i Förenta staterna för att gå den här linjen med avgiftsbelagda vägar och broar, byggda i förtid och därför avgiftsbelagda. I Amerika finns inte brist på arbetskraft och kapital för ändamålet, utan man kan där i förväg ta i anspråk samhällets resurser för utbyggnad av särskilt trafik-ansträngda vägar inom Förenta staternas tätbebyggda områden. Men man tänker inte fortsätta med det för all framtid.

I Sverige har vi det förhållandet i stället att vi har icke arbetskraft och vi har icke kapitalresurser för att bygga i förväg utöver den plan som vi kan bli överens om här i riksdagen — som regel måste det ju också ske med regeringens medverkan och på dess initiativ.

Alltså, det går inte att jämföra i det här avseendet svenska och amerikanska förhållanden. Förutsättningarna är helt olika i de båda länderna.

Därför finner jag, herr talman, att yrkandet på en ny utredning nu om avgiftsbelagda broar och vägar inte har aktualitet för vårt vidkommande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt beträffande ettvar av mom. II, III, VII, IX och XIII samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om *mom. II*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Bengtson*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid punkten avgivna, med 1 a betecknade reservationen; samt

3:o), av herr *Strandberg*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten anförda, med 1 b betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bengtson* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Bengtson*s yrkande.

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

Herr *Strandberg* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 6, punkten 9, mom. II antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid punkten avgivna, med 1 a betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits reservationen 1 b av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 21;

Nej — 27.

Därjämte hade 87 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 6 punkten 9 mom. II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson

m. fl. vid punkten avgivna, med 1 b betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 35.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de rörande mom. III framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bengtson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 6 punkten 9 mom. III, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;
Nej — 42.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de angående *mom. VII* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid punkten avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bengtson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 6 punkten 9 mom. VII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid punkten avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och be-

funnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 114;
Nej — 19.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende å *mom. IX*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid punkten avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bengtson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 6 punkten 9 mom. IX, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid punkten avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 115;
Nej — 18.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Anslagen till vägunderhåll och vägbyggnader

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de beträffande *mom. XIII* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 6 a betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 6 punkten 9 mom. XIII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 6 a betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 96;

Nej — 36.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet *i övrigt* hemställt i denna punkt.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta föredragningen av detta utlåtande ävensom handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till kammarens sammanträde fredagen den 15 april.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 84, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 32 § och 39 § 2 mom. lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingsstyrelse;

nr 85, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 90, med förslag till lag om ändrad lydelse av 35 § 2 och 4 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 91, angående viss ändring i statens pensionslöneförordning, m. m.;

nr 95, angående vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden;

nr 98, med förslag till virkesmätningsslag;

nr 100, med förslag till lag om föreläggande av ordningsbot m. m.;

nr 101, angående överlåtelse av viss staten tillhörig mark i Trollhättan;

nr 102, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 62 § lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse;

nr 103, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 106, med förslag rörande de värnpliktigas utbildning m. m.;

nr 107, med förslag till lag om vapenfri tjänst m. m.;

nr 111, angående förordning om rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och skattefritt, m. m.;

nr 112, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 113, med förslag om förbättrad sjukpenningförsäkring;

nr 114, med förslag till lag om kontinentalsockeln m. m.;

nr 115, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 68 § uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272) m. m.;

nr 116, angående viss utbildning av läkare med utländsk medicinsk examen m. m.;

nr 117, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 17 och 34 §§ lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar;

nr 118, med anhållan om yttrande över förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 30 december 1959 (nr 612); och

nr 119, med förslag till lag om Sveriges sjöterritorium.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till internationell biståndssverksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till finansiellt utvecklingsbistånd jämte i ämnet väckta motioner;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till allmänna kultur- och bildningsändamål jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningar och omkostnader för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för budgetåret 1966/67;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 26, i anledning av väckta motioner om restitution av skatt på bensin för motorsågar;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta om vissa postavgifter jämte i ämnet väckta motioner;

nr 28, i anledning av väckta motioner om ökat rättsskydd för den enskilde i skattefrågor m. m.;

nr 29, i anledning av väckta motioner om rätt till avdrag vid beskattningen för vissa driftslån inom jordbruket;

nr 30, i anledning av väckta motioner om viss ändring av 22 § kommunalskattelagen; samt

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal med ändring och komplettering av avtalet den 20 december 1956 mellan Sverige och Italien för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt valuta-reglering jämte motioner i ämnet; samt

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m., jämte motioner i ämnet;

jordbruksutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängning av giltighetstiden för 1962 års internationella veteavtal; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckta motioner angående ungdomens bostadsfråga;

nr 25, i anledning av väckta motioner om rådgivning i televisionen angående vården av utvecklingsstörda; samt

nr 26, i anledning av väckta motioner om forskning angående ungdomens situation i dagens samhälle.

Interpellation ang. lokaliseringspolitiska åtgärder vid ändrad jordbrukspolitik

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Trots att 1960 års jordbruksutredning ännu inte framlagt sitt huvudbetänkande har meddelanden om delar av utredningens ställningstaganden redan orsakat en livlig debatt. Av auktoritativa uttalanden från regeringens sida har framgått hur man i stort tänker sig det framtida jordbrukets utformning.

Vid ett realiserande av utredningsmajoritetens och regeringens intentioner kommer en avsevärd minskning av antalet i jordbruk sysselsatta att ske. På 10—15 år torde antalet nedgå från nuvarande 8 procent till omkring hälften. Med den inriktning som den nya jordbrukspolitiken tycks få torde minskningen av jordbruksarealerna bli relativt sett störst i skogsbygderna och de sämre jordbruksområdena. I dessa områden är småbruket den dominerande brukningsformen. Till dessa brukningsenheters svårigheter att i framtiden kunna klara sig kan också småbrukarstödet avskaffande bidra.

För de i jordbruket sysselsatta kommer omställningsprocessen att medföra många och stora problem. Dessa gäller främst frågan om nya sysselsättningar. Genom att rationaliseringen inom skogsbruket går snabbt minskas också där behovet av arbetskraft, vilket försämrar möjligheterna för de från jordbruket friställda att få sin utkomst genom skogsarbete.

Det ligger nära till hands att antaga att en ökad nödtvungen omflyttning av arbetskraft kommer att bli följden. Omflyttningen kommer i stor utsträckning att gälla personer i relativt höga åldrar med betydande omställningsproblem. För de större tätortskoncentrationer dit omflyttningen sker, förvärras en redan prekär bostadssituation och ökade köproblem på olika områden uppkommer.

En stor del av landets tätorter är i dag beroende av ett omland med starkt

inslag av jordbruksbefolkning. En kraftig minskning av jordbruksnäringen skulle för dessa tätorter äventyra befolkningsunderlaget. Investeringar i skolor, bostäder och serviceanordningar skulle komma i fara. Denna utveckling för med sig kedjereaktioner av olika slag, vilka kan starkt försvåra fortsatt lokalisering. En tillbakagång skulle bli följden. En sådan utveckling skulle ur samhällets synpunkt vara synnerligen betänkelig. Den skulle avsevärt försvåra dagens svåra bristproblem och leda till ökade kostnader för samhället.

För att få en både ur samhällets och de enskilda människornas synpunkt tillfredsställande lösning av de problem som kan uppstå i samband med en eventuell större omläggning av den förda jordbrukspolitiken är det nödvändigt att redan nu planera lokaliseringspolitiska och sysselsättningsbefrämjande åtgärder inom de områden som kommer att omfattas av strukturförändringarna. Det synes då vara nödvändigt att vidtaga sådana åtgärder även utanför det norra stödområdet. Målsättningen för åtgärderna bör vara att de inom jordbruket sysselsatta skall kunna beredas en meningsfull och inkomstbringande sysselsättning inom rimliga avstånd från sina bostäder och sin invanda miljö. Därmed förbättras också möjligheterna för en fortsatt framgångsrik utveckling i våra tätorter och storkommuner ute i landet.

Med hänvisning till det anförda hemställas om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet, i anledning av de planerade förändringarna av jordbrukspolitiken, beredd att vidtaga lokaliseringspolitiska åtgärder i syfte att bereda de från jordbruket friställda utkomstmöjligheter inom rimliga avstånd från befintliga bostäder?

2. Vill statsrådet lämna en redogörelse för hur avvägningen bör vara mellan omflyttningsbefrämjande och lokaliseringspolitiska åtgärder?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 686, av herr *Elofsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 39, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation;

nr 687, av herr *Lundström* och herr *Larsson, Lars*, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 39, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation;

nr 688, av fru *Segerstedt Wiberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 39, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation;

nr 689, av herr *Gustafsson, Nils-Eric*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 48, angående tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag;

nr 690, av herr *Strandberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 48, angående tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag;

nr 691, av herrar *Åkerlund* och *Strandberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 48, angående tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag;

nr 692, av fröken *Stenberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 50, angående ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.;

nr 693, av fröken *Stenberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 50, angående ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.;

nr 694, av herrar *Wirtén* och *Nyman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 50, angående ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.;

nr 695, av herrar *Kaijser* och *Blomquist*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 53, med förslag till lag om

beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, m. m.;

nr 696, av herr *Pettersson, Harald*, och herr *Carlsson, Eric*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 53, med förslag till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, m. m.;

nr 697, av herr *Alexanderson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 60, med förslag till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m.;

nr 698, av herrar *Alexanderson* och *Ernulf*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 60, med förslag till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m.;

nr 699, av herrar *Nyman* och *Sörenson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 62, angående inrättande av ett arbetsmedicinskt institut m. m.;

nr 700, av herr *Carlsson, Eric, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 64, angående huvudmannskapet för mentalsjukvården m. m.;

nr 701, av herr *Åkerlund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 53, med förslag till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, m. m.;

nr 702, av herr *Kristiansson, Axel*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 66, angående förstatlighandets av uppbördsverken och omorganisation av de lokala skattemyndigheterna, m. m.;

nr 703, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 66, angående förstatlighandets av uppbördsverken och omorganisation av de lokala skattemyndigheterna, m. m.;

nr 704, av herr *Olsson, Erik*, och herr *Wikberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 66, angående förstatlighandets av uppbördsverken och omorganisation av de lokala skattemyndigheterna, m. m.;

nr 705, av herr *Jacobsson, Gösta*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 69, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 24

maj 1957 (nr 209) om skatt på sprit och vin, m. m.;

nr 706, av herr *Söderberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 72, angående bidrag till ett institut för rationalisering av storhushållen;

nr 707, av fröken *Stenberg* och herr *Jacobsson, Per*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 74, angående reformerad organisation av skolledningen i grundskolan m. m.;

nr 708, av herr *Wirtén m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 74, angående reformerad organisation av skolledningen i grundskolan m. m.;

nr 709, av fru *Segerstedt Wiberg* och herr *Sundin*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 76, angående inrättande av ett internationellt institut för freds- och konfliktforskning i Sverige;

nr 710, av herrar *Alexanderson* och *Ernulf*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 81, med förslag till förordning om tillstånd för brukande av svävare;

nr 711, av herrar *Werner* och *Adolfsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 82, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., m. m.;

nr 712, av herr *Wallmark*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 104, angående anslag för budgetåret 1966/67 till byggnadsarbeten samt inredning och utrustning av lokaler vid universitet, högskolor m. m.;

nr 713, av herrar *Eskilsson* och *Schött*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 105, angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66;

nr 714, av herrar *Strandberg* och *Enarsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 108, angående vissa investeringsanslag under försvarets fastighetsfond för budgetåret 1966/67;

nr 715, av herrar *Strandberg* och *Lundberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 109, angående organisation av en för krigsmakten gemensam intendenturkår m. m.;

nr 716, av herrar *Lundberg* och *Schött*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret;

nr 717, av herr *Strandberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret; samt

nr 718, av fru *Olsson, Elvy*, och herr *Carlsson, Eric*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 104, angående anslag för budgetåret 1966/67 till byggnadsarbeten samt inredning och utrustning av lokaler vid universitet, högskolor m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.27.

In fidem
K.-G. Lindelöw